ПОЛОЖЕНИЕТО
НА
МАКЕДОНИЯ
СЛѢДЪ БЕРЛИНСКИЙТЪ ДОГОВОРЪ

(КОРРЕСПОНДЕНЦИИ ВЪ РАЗНИ ВѢСТНИЦИ)

СЪ 3 КАРТИНИ.

СЪБРАЛЪ И НАПИСАЛЪ

А. ДАСКАЛОВЪ.

„Влѣче тя хомога,
Пѫшка въ желѣзата,
Проклина днитѣ си,
Скубе си косата.“

Зл.

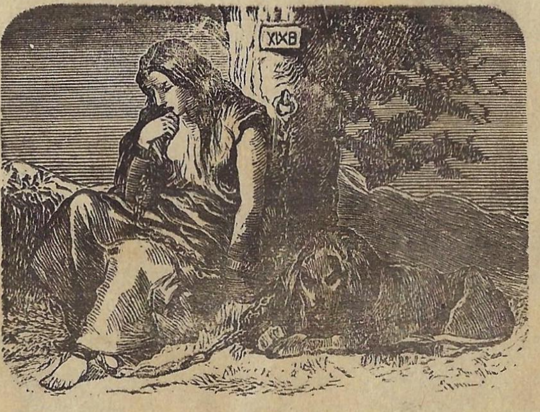

ПЛОВДИВЪ
1887.

☛ Забранява ся прѣпечатванието на картинитѣ и прилаганието имъ при друга книга, която има такъва цѣль, каквато и настоящата.

Прѣдговоръ.

Като глѣдамъ колко живо работятъ нашитѣ Българи отъ нѣколко мѣсяци насамъ по Македонскийтъ въпросъ, съ цѣль за да могѫ и азъ да помогна, до колкото ми иде отрѫцѣ, на това общенародно дѣло, да покажя на що ся основоватъ нашитѣ притѣзания, нашата борба за Македония, направихъ една сбирка на отборни не по краснорѣчие и фантазия, нъ по съдържание, по факти, корреспонденции въ нѣкои наши и чужди вѣстници отъ разни чужденци, отъ мене и отъ други мои съотечественници, прѣдмѣтътъ на които корреспонденции сѫ кървавитѣ сцѣни въ многострадална Македония слѣдъ 1879 г. Тази сбирка — това е цѣльта, прѣдмѣтътъ на прѣдлагаемата книга, не е друго освѣнь една жива картина на днешното положение на оная часть отъ общото ни отечество. Истина е, че отдѣлнитѣ корреспонденции не слагатъ прѣдъ очитѣ на читателитѣ нови нѣкои произшествия, нъ старитѣ, които сѫ обнародвани въ разни вѣстници, събрани вкупъ, мисля, бихѫ имали не малко значение въ дадений случай.

Материалътъ, земенъ отъ вѣстницитѣ: *Марица, Зорница, Македонский Гласъ. Народний Гласъ* и *Съединение*, за по-лесно разбирание и изучване, нарѣденъ по дата, раздѣлихъ на два отдѣла. Въ I-й отдѣлъ сѫ вмѣстени корреспонденциитѣ, които описватъ свирѣпствата на Турцитѣ изобщо, а въ II-й отдѣлъ — ония отъ тѣхъ, които ся занимаватъ съ противохристиянскитѣ дѣла на Фенерското духовенство, неговитѣ орѫдия — Гъркоманитѣ и жестокоститѣ на Гърцкитѣ разбойници, на андартитѣ.

По причина на малкийтъ форматъ на книгата, въ нея едва ли можахж да ся вмѣстятъ нѣколко отъ пò-забѣлѣжителнитѣ произшествия (убийства, обезчестявания, опустошавания на цѣли села, голѣми пожари и т. п.) прѣзъ нѣколко само години. Това ся вижда и въ отдѣлнитѣ кореспонденции. За да ся опишатъ всичкитѣ ужаси, станали въ Македония слѣдъ Берлинский Договоръ, не книга отъ $8^{1}/_{2}$ коли, като тая, нъ нѣколко томове съ по хиляди листа едва ли бихж побрали всичко. Макарь и толкози кратка, азъ ся надѣя, че настоящата книга ще може да послужи на цѣльта си.

Батакъ, 23-й Августъ 1885 г. **А. Даскаловъ.**

П. П. Прѣдлагаемата книга бѣше готова за печатание още есеньта прѣзъ 1885 год., нъ по стечението на политическитѣ събития въ страната нейното туряние подъ печатъ закъснѣ до сега.

Пловдивъ, 21-й Ноемврий 1886 г. Сжщий.

* * *

Всички почти народи, съ малки исключения, иматъ свое свѣтло минжло. Това безъ прѣувеличение може да ся каже и за насъ, Българитѣ. И, дѣйствително, царуването на страшний Крума, на ученолюбивий и войнственний Симеона и на смѣлий и прѣдприемчивий Асена не съставлява ни свѣтла страница въ народната ни История? Нъ както свѣтло, България така сжщо има и тьмно, мрачно, робско минжло. Слѣдъ подпаданието си на нѣколко пжти подъ Византийското иго, Българитѣ подирь юначна, неравна, отчаяна борба прѣзъ 1398 год. прѣклонихж вратъ прѣдъ силнитѣ по онова врѣме Османлии. Съ изгубването политическата си свобода обаче злото за България не ся ограничи, неи прѣдлѣжало да понесе и друго не по-малко злощастие: да подпадне подъ мрачното господство на Цариградскийтъ Фенеръ, да загуби своята духовна независимость. И тжй, едно слѣдъ друго, остатъцитѣ отъ старата Българска свободна църква: Търновската, Ипекската и най-сѣтнѣ (1767 г.) Охридската независими Български чьркви, благодарение на адскитѣ интриги на Цариградскитѣ Патриарси, минахж въ ржцѣтѣ на пъкленнитѣ Фанариоти. Наскоро слѣдъ това настана страшнийтъ вѣкъ на Еничаритѣ, Кжрджалиитѣ и тѣхнитѣ остатъци Делибашиитѣ. Нѣколко десятини години цѣла завоювана България ся опустошаваше отъ тѣзи всепотрѣбители. Нъ посрѣдъ ужаситѣ отъ тѣзи послѣднитѣ, посрѣдъ тьмнитѣ облаци, които покривахж тогава нашето отечество, на небосклонътъ на България ся явявахж, едно слѣдъ друго, свѣтила, звѣзди-пжтеводители (Паисий, Софроний, Неофитовци и пр.) лжчитѣ на които, макарь и слаби, съ магическа сила пробивахѫ дебелийтъ пластъ на мракътъ, озарявахѫ спящийтъ народъ, вливахѫ балсамъ въ раненото му сърдце и кръвь въ засъхналитѣ му жили и силно го тласкахѫ къмъ новъ духовенъ и политически животъ. Като слѣдствие отъ обаятелното дѣйствие на всеоживотворяющитѣ тѣзи свѣтила подигнатийтъ мѣжду Българи и Гърци Черковенъ въпросъ единъ прѣкрасенъ день ся рѣши въ наша полза : на 28-й Февруарий 1870 г. ний, утвърдена съ Султанский ферманъ, имахме вече извоювана духовната си независимость отъ Цариградската Патриаршия. Успорядно съ развитието и приближающето разрѣшение на Черковнийтъ въпросъ растѣше и зрѣяше и идеята за политическото ни освобождение. Прѣдставителитѣ на тази идея (Раковски, Л. Каравеловъ и др.) непрѣстанно работяхѫ. Цѣли 18 години България бѣше прѣдмѣтъ на неуморими грижи, трудове и безполезни, несполучени опити (възстания) за отмахвание нетърпимийтъ яремъ на Турцитѣ, до гдѣто най-послѣ голѣмото възстание прѣзъ 1876 г., при което турскитѣ башибозуци и войски опустошихѫ цѣли български села и градовци и исклахѫ съ хиляди Българи : мѫже, жени и дѣтца, пое рольта на главенъ факторъ въ освободителното дѣло. Великийтъ Сѣверъ, стрѣснатъ отъ ужаситѣ по потъпкване на това възстание, ся расклати, кръвьта на мощното Славянство заврѣ, закипѣ и на 12-ий Априлий 1877 година Русский Императоръ, Александръ II-й истегли мечь-тъ си и обяви на вѣковнитѣ ни тирани-Турци война освободителна, която слѣдъ нѣколко (11) мѣсяца ся свърши съ възтържествувание на кръстътъ надъ полумѣсяцътъ, съ позорното разбивание на турскитѣ войски, съ побѣдоносното пристигание на юначнитѣ Русси до стѣнитѣ на Цариградъ, съ подписванието на Св.-Стефанский договоръ, който създаде една велика България съ граници : Дунавъ и Архипелагъ, Черно море и рѣка Дримъ.

V

Нъ тази, рѣдка по родътъ си, война не трѣбвало да тури край на робството на цѣла България. Неприятельтъ на Славянството, прѣиспълненъ съ зависть и омраза къмъ всичко Славянско, посѣгна съ святотатственна ржка връху тази святиня — Св.-Стефанский договоръ и го скъса, унищожи. Въ Берлинский Конгресъ неСлавянска Европа злобно распокъса Св.-Стефанска България на нѣколко части и единъ голѣмъ късъ отъ нея ней биде угодно да принесе въ жъртва на частнитѣ си каприции, да остави отново въ ржцѣтѣ на тиранитѣ, да подвъргне на истрѣбление. Този голѣмъ късъ отъ Св. Стефанска България е Македония. Положението на тази Българска страна слѣдъ 18-й Юний 1879 г. (датата на подписванието Берл. Договоръ) иде напълно да оправдае думитѣ ми. Тамъ ся подновихж врѣмената на Еничаритѣ, Кжрджалиитѣ и Делибашиитѣ. Днесь въ Македония Българинътъ не е стопанинъ ни на животътъ си, ни на честьта си, нито пакъ на имотътъ си. Всичко това е на расположение на въплотенитѣ Кжрджалии и пр., на бѣснитѣ турски мухаджири (бѣжанци), на кръвничкитѣ разбойнически Турски и Арнаутски шайки, на бееветѣ, на цѣло турско население тамъ. Турскийтъ мухаджиринъ, за когото свободата на бившата *рая*, на *гявуритѣ* е пъкленъ огънь, тукъ безпрѣпятственно убива, ограбва невиннитѣ Българи и съ това допълня своитѣ загуби отъ скорошната война и отъ прѣселението си. Разбойническитѣ шайки, които дълго врѣмя плѣнятъ, измжчватъ тази страна, днесь безнаказанно грабятъ, горятъ, плѣнятъ, убиватъ, опустошаватъ цѣли Български села. А пакъ бееветѣ, агаларитѣ, дору и селскитѣ пждари (пòляци, както ги наричатъ въ Македония) сж неограничени господари надъ всичко Българско. Всичкитѣ тѣ не сж освѣнь едноврѣмешнитѣ спахии и нѣщо нò-вече. Щомъ имъ скимне, тѣ налагатъ, расхвърлятъ данъкъ възъ беззащитната рая и възсѣднали на конь, прѣсвободно ходятъ отъ село въ село, отъ кѫща на кѫща да го събиратъ. Когато ся жени нѣкой Българинъ новийтъ спахия ще му иска и земе правото си (най-малко 5 л. тур.). Много пѫти пъкъ и свадбата не става, защото беятъ, агата, полякътъ или неговийтъ *хемшерия* отъ селото или отъ градътъ поискатъ да зематъ момата за жена и тогава ни сърдцераздирателнийтъ плачь на бѫдѫщата невѣста, ни кръвавитѣ сълзи и отчаяннитѣ викове на родителитѣ, нито пъкъ колѣнопрѣклоннитѣ молби на роднинитѣ могѫтъ да прѣдотвратятъ злото: пожеланието на мрьсника Турчинъ или Арнаутинъ на минутата ся удовлетворява и прѣкрасната Българка вече става забулена *каджна*.

Положението въ тази окаянна страна става още пò-несносно, пò-нетърпимо за това, защото и правителството при тѣжкитѣ данъци, които налага и за събиране на които бие, затваря, съсипва раята, никакъ и нехае за нейната безопасность. А това, което е най-възмутително, то е, че много пѫти гражданската и военната власти содѣйствуватъ на злодѣйцитѣ, или пъкъ тѣ сами извършватъ злодѣянието. Въ I-й отдѣлъ на книгата читательтъ не на едно мѣсто ще срѣщне случаи, когато рѣдовни войници и заптиета сѫ играли рольта на кръвопийци. — За да запази обаянието си и за да опровергае слуховетѣ за анархия въ държавата си, Султановото правителство отива много напрѣдъ въ тиранията съ своитѣ разрушителни мѣрки. То нарѣжда потери подирь злодѣйцитѣ, които, придружавани отъ заптиета и войници и прѣдвождани отъ каймаками и юзбашии, отиватъ на мѣстата на произшествията, навързватъ всички по-възрастни Българи и, съсипани отъ бой, ги закарватъ въ центрътъ на казата или на санджакътъ. Обвинението имъ е това, че злодѣйцитѣ сѫ Българи-комити (?), а пъкъ тѣ лъжатъ, че сѫ Турци. Тукъ нѣкои отъ тѣхъ, слѣдъ като пролѣжатъ нѣколко мѣсяци, съ тѣжки откупи ся освобождаватъ, а пò-развититѣ, пò-интелигентнитѣ, като опасни за мирътъ елементи, ся испращатъ въ заточение, отъ гдѣто малцина отъ тѣхъ ся завръщатъ: нѣкои биватъ хвърлени въ морето, а други умиратъ въ влажнитѣ тъмници. Много пѫти потерята, слѣдъ като ся срѣщне и нагости съ злодѣйцитѣ, на връщание убива невинни Българи, които срѣща на пѫтьтъ, зема имъ главитѣ и ги занася на каймакамътъ или на мютесарифа, като глави на ***комити.*** Тази постѫпка на Турското Правителство дава още да ся разбере, че то, като гузно, ся страхува отъ избухвание на едно възстание отъ страна на угнѣтенитѣ Българи. Това си прѣдположение, този си страхъ то оправдава съ фактътъ, че тукъ-тамѣ изъ Македония имало вече Български възстанически (?) чети. Истина е, че на нѣкои мѣста (въ Кичевската кааза, въ Дебрца-Колу — Охридска кааза и пр.), по едно врѣме ся появихѫ Български чети, нъ тѣхната цѣль бѣше съвсѣмъ друга: ***отбранителна.*** За доказателство служи туй, че четата на Стефанъ-войвода (отъ с. Лубище — Кичевска кааза) писа и поиска отъ Кичевското Правителство да я остави свободна да противодѣйствува на злодѣйцитѣ Турци и Арнаути и да не испраща вече заптиета, които сѫ пò-зли и отъ самитѣ злодѣйци, по селата да събиратъ данъкътъ, за прибиранието и внасянието на който тя сама щѣла да ся грижи. И, дѣйствително, до дѣто тази отбранителна чета дѣйствуваше въ една часть отъ Кичевската кааза, близу до самоволното прѣдавание на Стефана въ рѫцѣтѣ на властьта, направено съ условие, да спрѣ Правителството мѫченията на невиннитѣ селяни, данъкътъ отъ селата, които съставлявахѫ рейонътъ на Стефановата чета, ся на врѣмя внасяше въ държавнийтъ ковчегъ.

На описаното пò-горѣ зло въ нещастна Македония идатъ да ся присъединятъ козноднѣйствата на Фенерскитѣ владици и тѣхнитѣ орѫдия — гъркоманитѣ отъ една страна, а отъ друга — жестокоститѣ на гърцкитѣ разбойници, на андартитѣ. Въ началото на II-й отдѣлъ читательтъ ще прочете едно съкращение на тѣхнитѣ безчеловѣчни подвизи.

До тукъ до колкото можахъ, вкратцѣ описахъ положението на Македония. Да видимъ сега какво е сторила за тая злощастна страна Християнска Европа въ полза на притѣзаваното отъ нея човѣколюбие. Въ замѣна на распокъсванието на Св.-Стефанска България тя, чрѣзъ своитѣ прѣдставители въ Берлинскийтъ Конгресъ, бѫде толкози великодушна, щедра за да подари на Турскитѣ провинции въ Европа прѣобразования, основани на Органич. Уставъ за о-въ Критъ. Чл. 23 отъ Берлинскийтъ Договоръ гласи: ***подобни устави, примѣнени на мѣстнитѣ нужди, ще ся въведѫтъ и въ другитѣ части отъ Европейска Турция***. Испълни ли ся обаче това постановление на международнийтъ този актъ? Нека отговаря положението на Македония. Хуманна Европа съ своето незачитание обѣщанието си, съ своето хладнокръвие къмъ истрѣблението на Българското население въ Македония и въ този случай доказа, че тя глѣда на задълженията си като на мъртва буква, когато тѣ нѣматъ никаква свързска съ нейнитѣ интереси, че за нея животътъ, честьта и имотътъ на 1 миллионъ човѣчески сѫщества сѫ срѣдства за достигание на свои користолюбиви цѣли, а не и прѣдмѣтъ на грижи. За доказателство на това, азъ съ малко думи тукъ ще спомѣна какво е направила Европейската Комисия, натоварена съ изработвание прѣобразованията за Турскитѣ области въ Европа. Прѣди обаче да направя единъ късъ прѣглѣдъ на нейнитѣ дѣла, азъ ще ся повърна малко назадъ, ще кажѫ какъ сѫ били подготвени отъ страна на Турското Правителство началата (проектитѣ) на прѣсловутитѣ прѣобразования. — Чл. 23-й, алин. 3-а отъ Берлин. Договоръ казва: ***Високата Порта ще натовари особенни комисии, въ които туземното население ще има голѣмо число прѣдставители, съ изработва-***

нието подробноститѣ на тѣзи нови устави на всяка провинция. Така ли постѫпи и Султановото Правителство? — Не; истина е, че то нарѣди да ся свикатъ подобни комисии въ Одринъ, Солунъ и Битоля, нъ какво виждаме прѣди още да почнатъ тѣ работата си? — Голѣмо противорѣчие, непростимо, грубо нарушение на горѣспоменѫтийтъ членъ отъ Берлин. Договоръ. Въ Солунската Комисия, ние не виждаме Българскийтъ елементъ, който е болшинството на Вилаетътъ, да ся прѣдставлява отъ единъ поне Българинъ: отъ 20-тѣ лица, който я съставлявахѫ. 10-тѣ бѣхѫ Турци, 7-тѣ—Гърци и 3-тѣ—Евреи. Въ Битолската Комисия сѫщето почти онеправдание на българското население: 3 члена Гърци и *единъ* само Българинъ. Възнегодувани отъ тази несправедливость, Българитѣ и отъ двата Вилаета подадохѫ протести на Комисията за прѣобразования и на Великийтъ Везиръ и искахѫ да ся даде входъ въ провинциалнитѣ комисии на съотвѣтствующето число тѣхни прѣдставители. Вслѣдствие на този протестъ Централното Турско Правителство, колкото за очи, поиска отъ надлѣжнитѣ Валии свѣдения по прѣдмѣтътъ. Тукъ азъ нѣма да залисвамъ читательтъ съ отговорътъ на Валиитѣ, а ще покажа само това, което пò-послѣ говорѝ турскийтъ комисарь въ Комисията за прѣобразования. Запитанъ, защо Портата, въпрѣки чл. 23-й на Берлин. Договоръ, сама е изработила проектитѣ за прѣобразования, Асимъ-Паша, първийтъ Турский Комисарь, отговори, че Портата е направила така, защото е узнала, че мѣстнитѣ комисии нѣматъ исканитѣ познания за изработване такъви установления. И така Турското Правителство самò приготви проектитѣ на прѣобразованията. — Нъ на прѣдмѣтътъ. Комисията за прѣобразования почна работата си на 5-й Юний 1880 г. и въ разстояние на 2 мѣсяца, на ¹¹/₂₃ Августъ, прѣглѣда, гласува и подписа тъй нарѣченийтъ **Законъ за Вилаетитѣ на Европейска Турция.** Този законъ неочаквано дойде да ни увѣри, че почитаемитѣ Комисари при прѣглѣжданието и приеманието му не сѫ ся въодушевлявали отъ високитѣ начала на справедливостьта и отъ доброжелателство къмъ угнѣтенитѣ, за които той бѣ обѣщанъ. Като оставя на страна голѣмитѣ лошавини, съ които той е прѣпълненъ, тукъ азъ ще посоча само оная отъ тѣхъ, която най-много бие въ очи, и тя е территориалното расподѣление на Вилаетитѣ. Не ще доказателство, че настоящето расподѣление на Вилаетитѣ въ Македония, при което много санджаци населени по-вече съ Българи сѫ турени въ разни Вилаети, има за цѣль парализиранието на болшинството — на Българитѣ. Тѣзи послѣднитѣ като разбрахѫ горчивата истина, че колкото и добри да бѫдѫтъ приготовляванитѣ прѣобразования за страната, за тѣхъ, като распокъсани, не ще ся осѫществятъ очакванитѣ блага, помолихѫ Комисията да присъедини къмъ Солунский Вилаетъ всички ония санджаци, които сѫ населени повече съ Българи и тѫй да образува една отдѣлна область. На тази справедлива молба, обаче, нѣма ни гласъ, ни послушание, Комисията прие старото расподѣление на Вилаетитѣ и мина пò-нататъкъ. Нъ да оставимъ всичко друго на страна; законътъ за Вилаетитѣ, веднажь изработенъ и лошь или хубавъ, той трѣбваше да ся тури въ дѣйствие. Направи ли ся обаче това? — Не. Комисията за прѣобразования тутакси подиръ подписвание на изработений Законъ ся растури и Европа не си обѣли вече зѫбътъ да каже и настои прѣдъ Портата за неговото въвождание. Тя бѣше отвлѣкла вниманието си къмъ други пò-важни, пò-ближни до нейнитѣ интереси въпроси, тя бѣше посвѣтила всичката си грижа за урѣжданието на Черногорский, Гърцкий и Туниский въпроси. Конференция за Гърцкий въпросъ ся нарѣди въ Берлинъ, коллективни ноти ся давахѫ на Турция, поморски заявления ся готвихѫ пакъ срѣщу Турция и всичко това за Гърцкий и Черногорский въпроси, а за истрѣбляющето ся Българско население въ Македония нито дума вече стана.

По поводъ на обнародванието отъ врѣме на врѣме въ Европейскийтъ печатъ корреспонденции на безпристрастни Европейци (Киньердъ Розъ, Емилъ де Лавелле и др.) относително Турскитѣ свирѣпствата въ Македония, Английското Правителство нѣколко пѫти испрати тамъ свои чиновници (Колонелъ Уйлсѫнъ, майоръ Тротера), да изучатъ истинското положение въ страната и, макарь че тѣзи пратенници на свободолюбива Англия ся увѣрихѫ въ грозната дѣйствителность на растящето зло въ Македония, макарь че тѣ доложихѫ на своето Правителство за всичко, което сѫ чули и видѣли, Английскитѣ държавници ся задоволихѫ само съ узнавание истината и това, което е по̀-удивително, съ замълчавание на истината. Необнародванието на рапортътъ на Майоръ Тротера служи за доказателство на това. — Пита ся сега: да ли пѫтуванието и изслѣдванието на най-послѣдний Английски пратенникъ, Майоръ Тротера не помогна въ нѣщо на измѫченото Българско население въ Македония? Да ли тойзи Английски чиновникъ съ своето присѫтствие въ театрътъ на ужаситѣ не направи да ся стрѣснатъ актьоритѣ на сцѣната, да хвърлятъ окървавенитѣ ножове отъ рѫцѣтѣ си? Да ли той не подѣйствува прѣдъ Турското Правителство да обърне, да промѣни отношенията си спрямо раята? Не и никакъ не! Инкогнитото пѫтуване на Тротера отъ една страна и придружаванието му отъ омразний туркофилъ Блънта и отъ турски чиновници, слизанието му въ Гърцки митрополии и Гърцки кѫщи, срѣщанието му повече съ Гърцки владици и негови хора стари чорбаджии изядници отъ друга страна, всичко това даде причина на Турското Правителство да разбере, че изслѣдванието става ***свойски***, че неговитѣ резултати нѣма да ся турять, да ся сложятъ на зелената маса, прѣдъ Европа. Това което и стана. — А положението на Македонскитѣ Българи слѣдъ отпѫтуванието на Майоръ Тротера влѣзе въ друга фаза: тамъ, въ Македония, ся почна нова епоха на Турски свирѣпства и на бѣснѣяние на Гърцки владици. Това ся види и въ двата отдѣла на книгата, въ корреспонденциитѣ, заети отъ в. „Македонский Гласъ.“ — Истрѣблението на беззащитнитѣ Българи въ оная Турска провинция и сега още ся продължава, а хуманна Европа, която е единственнийтъ виновникъ на този ужасъ, никакъ не ся стрѣска, а съ хладнокръвие глѣда на кървавитѣ сцѣни тамъ . . . . .

„И защо да знае Европа Християнска,
Че днесь нѣйдѣ става олелия канска,
Че дѣла ужасни, кървави и страшни
Нѣйдѣ ся извършватъ въ вѣка сегашни?
. . . .
Право? Но я виждте — всичкитѣ ся смѣятъ,
Грижи не усѣщатъ и пѣсни си пѣятъ,
Скачатъ и пируватъ — а кръвьта ся лѣе.
— Въ камари, въ палати викатъ: „нищо не е!“

Зл.

I.

СВИРѢПСТВАТА НА ТУРЦИТѢ ИЗОБЩО.

Наскоро слѣдъ тържеството на Биконсфилда, Бисмарка и С-ие въ Берлинский Ареопагъ, наскоро подиръ святотатственното распокъсвание на великата Св.-Стефанска България — слѣдъ сключванието на Берлинскийтъ договоръ, това нещастно издѣлие на Западно-Европейската дипломация, въ оная часть на нашето отечество, която отново биде хвърлена въ ногктьетѣ на кръвожаднитѣ человѣкообразни звѣрове, Турцитѣ — въ Македония, положението на раята, на Българитѣ, отъ день на день взе да става по-нетърпимо, по-несносно. Убийствата, обиритѣ, изнасилванията отъ всѣкакъвъ родъ и другитѣ всевъзможни злоупотрѣбления, които всѣки день повсемѣстно ся вършятъ надъ беззащитнитѣ Българи въ тази злощастна страна и правятъ живота по-вече и по-вече отчаянъ, като напукъ на раппортитѣ отъ консулитѣ на нѣкои Европейски държави, които иматъ за най-приятна длъжность къмъ своитѣ правителства да лъжятъ свѣтътъ, че управлението въ страната е едно отъ най-хубавитѣ, че всички подданници, безъ разлика на вѣра и народность, еднакво ся радватъ и ползуватъ отъ законитѣ на държавата и че, слѣдователно, всяко оплакване противъ правителството, противъ нѣкакви си свирѣпства отъ страна на турското население и пр. и пр. е перфидна клѣвета, дебела льжа, всичко това, казвамъ, съ неимовѣрна бързина си пробива пжть прѣзъ непроницаемийтъ мракъ на лѫжата, достига до ушитѣ на цѣла Европа и привлича вниманието на много свободолюбиви чужденци. Нѣкои отъ тѣхъ не ся полѣнихѫ, та прѣдприяхѫ пѫтувание по Македония съ единственна цѣль, сами лично да изучатъ истинското положение на работитѣ тамъ. Резултатитѣ на това пѫтувание, за голѣмъ срамъ на нѣкои, не закъснѣхѫ да ся испрѣчятъ прѣдъ консулскитѣ утвърждения и да смаятъ образованийтъ свѣтъ съ своята противоположность къмъ тѣзи послѣднитѣ.

Единъ отъ тѣзи чужденци е и нѣкой си свободолюбивъ Англичанинъ, Киньердъ Розъ, който пролѣтьта прѣзъ 1879 г. обходи много мѣста изъ Сѣверна и Южна България и въ началото на мѣсяцъ Юний замина за Македония. Резултатитѣ на своитѣ наблюдения и испитвания, които Г-нъ Розъ е правилъ по врѣме на пѫтуванието си тамъ, макаръ и въ общи чърти, много ясно сѫ показани въ обнародванитѣ му въ Английскитѣ вѣстници писма, извлѣчение на едно отъ които тукъ долѣ читательтъ ще прочете. Истина е, че една непълнота въ изброявание на фактитѣ ся съглѣжда въ това извлѣчение на писмото на Г-на Розъ, заето отъ в. „Марица,“ нъ тази непълнота ся изравнява съ вмѣстенитѣ по-нататъкъ въ настоящий отдѣлъ на книгата корреспонденции, прѣпълнени съ такъви поразителни факти, по естеството си които привождатъ въ ужасъ человѣка и идатъ напълно да подтвърдятъ думитѣ на този чюжденецъ: *тегилата и страданията до толкози правятъ ужасно и отчаянно положението въ Македония, щото само онзи, който е билъ въ Южна България въ врѣме на възстанието, послѣ него и прѣзъ врѣме на войната, може да си въобрази.*

Ето извлѣчението отъ писмото, за което по̀-горѣ ми е думата и което носи дата 28-й Юний 1879 г.:

„Македония отъ сѣверната си граница до Егейско море ся намира по настоящемъ въ хроническо едно положение на безначалие и възстанническо движение може да ся очаква на всѣки часъ да избухне. Вмѣсто да е станало нѣкое улучшение въ правителството и администрацията на страната слѣдъ подписванието на Берлинскийтъ трактатъ, тѣ (Турцитѣ) сѫ напротивъ по-проклѣти сега отъ всѣко друго врѣме подиръ Кръмската война. Единъ Господинъ Италианецъ, търговецъ въ Солунъ, много добрѣ запознатъ съ положението на страната и съ начинътъ, по който я управляватъ, каза ми, че денонощната молитва на всяки добъръ человѣкъ въ областьта е за пò-скорошната ѝ оккупация било отъ Австрийци, Англичани, или Русси, каквито и да сѫ, стига само да не сѫ Турци, които направихѫ живота опасенъ, съсипахѫ търговията и поразяватъ срѣдствата на страната. Нийдѣ другадѣ въ цѣла Европейска Турция Турското лошо управление, развратътъ, угнѣтението не сѫ тъй очевидни, явни, [както въ Македония; а че тѣзи, които сѫ въ Управлението чувствуватъ ли това, доказва се отъ туй, че тѣ завистливо прѣпятствуватъ на Европейцитѣ да пѫтуватъ въ вѫтрѣшностьта на областьта. Прѣпятствия отъ всѣки родъ ся полагатъ въ пѫтьтъ на всѣки пѫтешественникъ, отричатъ имъ стражи, произволни запирания ставятъ — да можятъ послѣ лесно да ся извинятъ съ че *погрѣшка станало* отъ пò-долни чиновници; дѣйствително всичко прѣдприематъ за да не допустнатъ да иде до ушитѣ на Европа истинно знание за положението на работитѣ.

«Освѣнъ нормалнитѣ причини, ако можемъ тъй да ги нарѣчемъ, има нѣколко извънрѣдни причини, по които Македония ся намира въ туй развълнувано и размирно положение. Отъ войната насамъ голѣмо количество рѣдовни войници, или по тѣхна добра воля оставихѫ знамената си и почнахѫ разбойнически животъ, или пъкъ сѫ ся распустнали по заповѣдь отъ Сераскератътъ. Много отъ послѣднитѣ, намѣсто да си идатъ по домоветѣ си, сѫ се прѣобърнали на дѣйствителни разбойници и доятъ трудолюбивитѣ села, както и невнимателнитѣ или невъоржженитѣ пѫтници. Тѫй сѫщо и рѣдовнитѣ войски, които сѫ на служба изъ областьта и които като сѫ много хиляди и сѫ ся прьснали въ всѣки почти градъ и село, отколѣ не сѫ получили платкитѣ си и вслѣдствие на туй тѣ живѣятъ у жителитѣ като ги каратъ да ги хранятъ съ най-хубавитѣ си произведения.

«Освѣнъ това тутакси слѣдъ испълнението на Берлинский договоръ и съобразно съ съгласието на Великитѣ сили, В. Порта като видя, че нѣма да ѝ струва нищо и за да ся прѣстори че испълнява волята на Европа въ важна една точка, заповѣда да ся изселятъ Черкезитѣ отъ Македония. При всичко че Черкезитѣ въ всичкитѣ си злодѣйства неиспълнявахѫ освѣнъ заповѣди тайни, или явни, нъ тѣ ся истикахѫ вънъ отъ областьта и Диванътъ горделивъ ся испрѣчи прѣдъ свѣтътъ и каза: «А, колко сме добри и послушни!» Слѣдъ 4 мѣсяци, тия сѫщи Черкези съ знанието на Правителството взехѫ да ся завръщатъ въ Македония на чети отъ 5, 10, 20 и даже по̀ многочисленни отъ 300. Вслѣдствие на туй Консулскитѣ власти направихѫ нѣкои забѣлѣжки на Солунский Валия. Нъ самото слѣдствие на тѣзи примѣчания бѣше обнародванието на една заповѣдь, съ която ся запрѣщаваше на Английскитѣ кораби да носятъ емигранти безъ официално дозволение. Нъ Италианскитѣ, Французскитѣ, Турскитѣ и други кораби слѣдватъ да донасятъ въ всѣко пѫтешествие множество чети и както ся види Турскитѣ власти намѣсто да имъ позволятъ да ся заселятъ въ особенни за тѣхъ мѣста, гдѣто да образуватъ свои общини, които да могатъ да ся надзиравать или контролиратъ отъ страна на правителството, тѣ ги прьскатъ въ малки дружини отъ по 8 или 10 души по всичкитѣ землѣдѣлчески окрѫжия, въ които тѣ сѫ *чумата* на трудолюбивитѣ и уже угнѣтенитѣ Християни, а похвала сѫ само на ония, които дирятъ злото и го гонятъ въ Прищина, Мънастиръ, Солунъ и Цариградъ. По сѫщий начинъ Портата ся бѣше задължила въ Берлинский Конгресъ да не употрѣби за стражи по границитѣ си нерѣдовна войска, каквото башибозуци и Черкези, при всичко това тѣзи задължения ся не испълняватъ съ обикновенната безстидность, твърдѣ характеристическа на всичкитѣ работи въ Юго-Източна Европа. Тъй нарванитѣ стражари сѫ сега, уви! *Кѫрсердари и хайдути* — благозвучни названия за башибозуцитѣ и Черкезитѣ. Новитѣ тѣзи стражари сѫ сѫщитѣ вѣтхи разбойници и, че играятъ вѣтхото хоро, е доста ясно отъ това, че всѣкидневно идѫтъ раппорти за убийства и свирѣпости по дължината на границата на Източна Румелия до Сърбия, включително съ границата на България этъ една страна, и на Австрия, Черна-Гора и Гърция отъ друга.

«А пакъ селата ся опустопаватъ до такъвъ размѣръ, щото ако не бѣхъ самъ съ очитѣ си видѣлъ това, не бѣхъ повѣрвалъ, ако и да съмъ изучилъ лошото управление на Турцитѣ.

«Това тѫй като стои, Портата слѣдва да лѫже Европа съ увѣрения, че реформи, основани на Органич. Уставъ за Източна Румелия «ся прѣдначертаватъ.» Както ни ся праведно забѣлѣжи завчера отъ единъ Господинъ, който дълго врѣме е живѣлъ тука, ако би още и да ся приемѫтъ нѣкои добрѣ обмисленни отъ Портата реформи, тѣ ще си останатъ пакъ праздни думи, освѣнъ ако ся реформираше цѣлата управителна система съ всичкийтъ ѝ личенъ съставъ. И опитътъ, особенно въ Македония доказва, че толкози може да ся реформира Турско съ Турцитѣ чиновници, колкото и да замине камила прѣзъ ушитѣ на една игла. Каква полза може да има отъ най-добритѣ и най-точни закони на свѣтътъ, когато въ случай на прѣстѫпления тѣ ся не испълняватъ; или въ граждански тѫжби, рѣшение въ полза и на двѣтѣ страни може да ся купи, и слѣдъ изминувание на малко врѣмя за новъ единъ рушветъ, рѣшението може да се измѣни и да стане съвсѣмъ противоположно.»

Господинъ Розъ за да докаже описаното отъ него положение на нещастна Македония, привожда много примѣри, за истинностьта на които той отговаря, като ги е самъ съ очитѣ си видѣлъ, или чулъ отъ достовѣрни, честни и безпристрастни хора. Тѣзи примѣри състоятъ отъ обичнитѣ турски злодѣйства, свирѣпства, угнѣтения и злоупотрѣбления не само отъ правителството и чиновницитѣ му, нъ и отъ Турското население въобще, отъ распустнатитѣ низами, отъ свирѣпитѣ Черкези и отъ отчаянитѣ мухаджири. Туй несносно положение е равно нетърпимо и по селата и по градоветѣ и ся подкрѣпя систематически отъ самото правителство, въ сѫдилищата на което никой невиненъ и честенъ человѣкъ не може да намѣри правда, ако я не откупи и който даде повече той печели тѫжбата. Нъ това стаяло тъй явно и тѫй открито щото всѣки знаялъ, че безъ рушветъ не може да му ся свърши работата. Тая сѫдебна търговия до толкози била распространена, щото явила ся нуждата да има и посрѣдници (самсари) между чиновницитѣ и публиката; такъви посрѣдници имало много въ по-голѣмитѣ градове на Македония, а особенно въ Солунъ, Скопие, Велесъ и пр. Тая обаче не било едничката печалба на правителственнитѣ чиновници: тѣ били ся сдружили съ разбойническитѣ чети, които опустошаватъ страната по този начинъ и за тѣзи услуги разбойницитѣ никога не ся улавятъ и никакъ не ся наказватъ. Смѣшенъ и хубавъ примѣръ навожда Г-нъ Розъ за това: когато Акифъ-Паша бѣше Солунский Валия, хваналъ се по случай отъ полицията единъ прочутъ разбойникъ, за избавлението на когото другаритѣ отъ четата му тутакси ся заловили за най-практичнитѣ срѣдства, т. е. за *рушветитѣ*. Прѣдложили на Пашата 500 лири за свободата на главатарьтъ; нъ като не могли да пустнатъ хайдутинътъ безъ да стане скандалъ мѣжду Консулитѣ и вѣстницитѣ, трѣбвало да ся изнамѣри срѣдство, съ което да ся освободи разбойникътъ и да ся глѫтнатъ 500-тѣхъ лири. Градский докторъ дошелъ на помощь на туй заплѣтено положение и намѣрилъ нуждното срѣдство: една вечеръ далъ силна доза хлороформъ на разбойника, който, прѣдизвѣстенъ, прѣсторилъ ся на другата заранъ на умрѣлъ. Изнесли го надвечеръ отъ тъмницата и го закопали сѫщата вечеръ, нъ толкози плитъкъ му направили гробътъ, щото слѣдъ половинъ часъ разбойникътъ излѣзлъ отъ него и ся намѣрилъ този часъ съ нѣколко отъ другаритѣ си, които като съучастници въ комедията, чакали го близо до гробищата.

«Нъ теглилата и страданията на селянитѣ е до толкози ужасно и отчаяно въ Македония, щото само тоя който ся е намѣрилъ въ Южна България прѣзъ възстанието, послѣ него и прѣзъ войната може да си въобрази. Тамъ *заптието е царь на селата:* располага се както му е угодно, не плаща нищо за разноски, които послѣдвать неговото квартируване, злоупотрѣбява гостоприемството на ступанинътъ, когото по всѣки въобразяемъ начинъ убижда и наскърбява и, ако намѣри срѣдство да извади нѣкой бакшишъ, той не заминава отъ селото, въ което нощувалъ догдѣ не лиши съсипаний сиромахъ селянинъ и отъ послѣдната му асприца. Праща ся, напримѣръ, отъ правителството да повика нѣкой селянинъ за работа или за тѫжба; заптието намѣсто да отиде денѣ пристига всрѣдъ нощь въ селото и тозъ часъ, сърдитъ и начумеренъ, той събужда селянинътъ и плаши че ще го закара на сѫщий часъ въ градъ. Селянинътъ земе да ся моли да почака да съмне, та тогава да тръгнатъ, като обѣщава ядение пиение и квартира, нъ заптието ся съгласява на това само тогава, когато му дадѫтъ още и 1 или 2 лири, спорядъ състоянието на селянинътъ, който като не склонява изведнаждъ на толкова почнува ся пазарлъка съ него и щомъ стане съгласието, заптието слиза отъ коня, дава го на ступанинътъ да го развожда, а той влазя въ стаитѣ, гдѣто спи семейството на селянинътъ и слѣдъ като го събуди порѫча и ястие каквото му е угодно, което ако му ся не понрави, тѣжко и горко на бабата или булката, която го е готвила. Ако има мома или млада булка въ кѫщи, тя шѫта на заптието и щомъ като е хубава, тя не може да ся откачи отъ ногктетѣ на свирѣпийтъ звѣръ.

Нъ не е само тоя бичь, който при оффициалнийтъ си правителственъ характеръ опустошава и съсипва земледѣлческото население въ страната; има и другъ бичь още понетърпимъ; той е *мъстнитѣ турски беове*. Тѣ пакъ не щѣли да узнаятъ, нъ карали както имъ понася, било за въ полза на интереситѣ си, било за удовлетворение на страститѣ си. За доказателство Г-нъ Розъ привѣжда единъ примѣръ доста характеристиченъ на този родъ угнѣтения:

«Нѣкой си Идрецъ-бей отъ голѣмитѣ и свирѣпи беюве на Скопие, който сега за сегаималъ 7 отвлѣчени Българки въ харемътъ си, отишълъ прѣди нѣколко деня съ дружината си наедно въ чифликътъ си близу до Скопие, гдѣто като привикалъ Българскийтъ кметъ, наложилъ му обичното сега въ Македения наказание, т. е. *обѣсилъ го за малко врѣме съ краката нагорѣ*. Слѣдъ като ся обѣщалъ обаче, че ще приведе всичкитѣ селяни да дадѫтъ на бея по 100 гр., свалили го отъ дървото и щомъ като дошли заедно съ другитѣ селяни при Идрицъ-бей, заповѣдалъ имъ да му доведатъ всичкитѣ хубави селски момичета. Нѣмало що да се стори и дъщеритѣ на християнскитѣ бащи ся доведохѫ въ чифликътъ. Тѣзи дѣвойки, мѣжду които имало и момичета не по-голѣми отъ 12 години, били насилени да присѫтствуватъ за три деня на гнуснавитѣ пиянства на тѣзи свирѣпи звѣрове и прѣзъ всичкото това врѣме, тѣ прѣтърпяли такъви убидни обезчестения, каквито само въсточната безобразна фантазия може да измисли.»

(в. **Марица** бр. 105 и 108, год. 1879).

Кюстендилъ, 5 Юний 1879 год.

«Пѫтници отъ Охридъ, които минахѫ днесь прѣзъ тукъ за Влашко, казватъ, че отъ единъ мѣсецъ насамъ Турцитѣ по оная страна били много разярени противъ Християнитѣ и то по-вече защото били Българи. Прѣзъ тоя мѣсяцъ станали доста злоупотрѣбления и убийства; тѣ сѫ слѣдующитѣ:

«По Охридско Окрѫжие имало до 200 души хайдуци отъ Охридскитѣ Турски села и Дебърци, които раздѣлени на 2 – 3 части ходили явно и свободно по селата дори и въ градътъ и вършили всичко по волята си, а мѣстната власть никакъ не обрьщала внимание на тѣхнитѣ злоупотрѣбления. Нѣкой си Дебранецъ, по име Тазвиръ, който ималъ съ себе си до 100 души дружина, затворилъ всичкитѣ пѫтища и освѣнъ що ся прѣкѫснали честитѣ сношения мѣжду Охридъ, Рѣсенъ и Битоля, нъ не смѣяли нито гражданитѣ, нито селянитѣ да излизатъ вънъ по селскитѣ си работи.

«Тия хайдуци завели въ плѣнъ четирма отъ най-първитѣ человѣци и искали за тѣхъ голѣми количества пари и, ако не имъ занесѫтъ паритѣ, щѣли не сѫмо тѣхъ да загубятъ, нъ и всичката имъ челядь да исколятъ и кѫщитѣ имъ да изгорятъ.

«Троица търговци отъ с. Горня-Бѣлица били на пазаръ въ Полградецъ и на врьщание за дома си ся изгубили и до днесь още не имъ ся е нашьлъ трагътъ.

«Добитъкъ въ бѣднитѣ селяни вече не останалъ, защото всѣки день имъ грабили овци, кози, говеда и коньe, а пакъ женската имъ челядь ежедневно безчестили и насилствували.

«Христьо Бале отъ Охридъ на врьщание за дома си отъ Рѣсенъ билъ обранъ до риза, такожде и нѣколцина кираджие сѫ обрани на Петрино и имъ ся зели нѣколко коньe.

«Казватъ че Оломанъ-ага, синъ на Илязъ-Паша отъ Дебъръ, който живѣе въ Охридъ, ся располага вѫтрѣ въ градътъ, както му било угодно и мѣстната власть никакъ не марила къмъ самоволията му, а както се виждало била благодарна отъ неговитѣ надъ Християнитѣ притѣснения. Казаний Оломанъ по своеволието си непозволявалъ на другитѣ търговци отъ другитѣ окрѫжия (вънъ отъ Охридското) да продаватъ жито, за да може той да продава съ скѫпа цѣна своето прибрано отъ дѣсятъкътъ още прѣзъ 1877 година. Оломанъ-ага билъ до толкози свирѣпъ, щото ако нѣкой отъ селянитѣ му ся въспротиви на нѣщо, то на утрѣто не бива живъ, защото праща своитѣ злодѣйци, които храни у дома си и убиватъ по волята му оногова, когото онъ пожелае; съ една дума пѫтницитѣ искатъ да подтвърдятъ, че живѣянието на Християнитѣ било много опасно.

«Сѫщитѣ пѫтници расказватъ че на пѫтьтъ мѣжду Паланка и . . . . Турцитѣ всѣкидневно ограбватъ и убиватъ, които имъ ся паднатъ въ рѫцѣтѣ.

(в. Марица, бр. 100).

Дупница, 8-й Августъ 1879 год.

«Македонскийтъ Българинъ вмѣсто да види въвожданието на обѣщанитѣ му прѣобразования отъ Берлинскийтъ Трактатъ, той напротивъ изъ день въ день ся вижда въ по-голѣма неизвѣстность, посрѣдъ ужасна анархия, придружена отъ една страна отъ грубитѣ обнасяния на съжителитѣ имъ Турци, а отъ друга — отъ непростимото нехайство на мѣстнитѣ власти. Прѣди нѣкоя и друга година ако пострадаеше или загинеше нѣкой Христианинъ, роднинитѣ му можаха да намѣрятъ поне единъ пристѫпъ до правителството за да искажатъ своитѣ тѫги и да поискатъ едно удовлетворение. Днесь обаче Македонскийтъ Българинъ е лишенъ и отъ това право. Днесь той ся прѣслѣдва на всѣкадѣ и неговитѣ жалби не ся зематъ въ внимание отъ никое началство.

«Въ с. Палатъ (Мелнишко окрѫжие) единъ Турчинъ насилъ едно 14 годишно момиче и когато баща му отишьлъ да ся тѫжи на Мелнишкийтъ Каймакаминъ, то този послѣдний го изгонилъ по единъ най-грубъ начинъ, като му забѣлѣжилъ, че насилието върху дъщеря му е извършено отъ нѣкакви си комити, които той отъ злоба прѣдставя за Турци. И тъй бѣдний баща билъ припуденъ да се върне безъ никакъво удовлетворение, нъ догдѣто да пристигне въ селото си сжщийтъ Турчинъ го посрѣща на пжтьтъ и го съсипва отъ бой, защото си осмѣлилъ да се оплаква отъ него.

Тукъ дописникътъ изброява още много други злоупотрѣбления отъ страна на Турското население и на самата власть и прибавя:

«Прѣди 6 дни нѣколко души Турци отъ с. Бѣлица (чисто Турско) влѣзли нощѣ въ дюгяна на Антонъ Миховъ и и слѣдъ като го мжчили нѣколко часа за да имъ даде пари, най-сѣтнѣ го съсѣкли на части и окачили го на стѣнитѣ на стаята. По-добритѣ и по-лѣгки стоки отъ дюкянътъ на този злощастникъ били ограбени на часа, а другитѣ ся намѣрили на сутриньта расхвърлени безъ да ся знаятъ причинителитѣ на това. Нѣма съмнѣние че почтенийтъ Каймакаминъ ще хвърли вината върху тъй нарѣченитѣ комити, макарь че казаното село се състои отъ 400 чисто Турски кжщи.

«Турцитѣ отъ с. Грънчаръ искатъ настоятелно отъ с. Влахи (Мелнишко Окр.) 120 лири тур. за нѣкакви си говеда, които имъ ся изгубили миналата година.

(в. Марица, бр. 108).

Кавала, мѣсяцъ Августъ 1879 г.

«Отъ нѣколко врѣме на самъ страната ни, която прѣди години цъвтяше, е заприличала на пустиня; ужасенъ хаосъ, ужасна анархия на всждѣ. Никой не смѣе да излѣзе вънъ отъ градътъ изъ окржгътъ, да глѣда работата си, защото на всѣкждѣ ще срѣщне обири, убийства и пр. Отъ една страна тъй наричанитѣ комити, на които е дотегналъ притѣсненийтъ животъ въ свѣта, върлуватъ по селата и застрашаватъ Драмскитѣ бейове, остатъци отъ феодалнитѣ еничерски врѣмена и внуци на прочутитѣ деребейлеръ, а отъ друга страна тѣзи послѣднитѣ въсползувани отъ този редъ на работитѣ извършватъ нечути злини и варварства върху беззащитното Християнско население. *Кормищалж Ахмедъ бей*, лудъ фанатикъ и старъ прочутъ изядникъ е станалъ всесиленъ въ тази страна и отъ него зависи живота на всѣкиго. Този най-голѣмъ Християнски, а особенно Българский гонитель испраща по селата свои агенти да събличатъ горкитѣ селяни и тѣжко на оногова, който не ги е приелъ да имъ даде исканата сумма.

«Отъ друга страна и властьта испраща да гонятъ ужь комититѣ башибозуци, които зематъ и послѣдната аспра на селянина. Мѣжду башибозуцитѣ и комититѣ често ставатъ сблъсквания въ врѣда на първитѣ. Убийствата сж безбройни и за това никой не смѣе да отиде отъ едно село на друго, защото щомъ излѣзе вънъ отъ града или селото веднага ще налѣти на нѣкоя башибозушка чета, която на часа ще го обере и скастри (съсѣче) на мѣстото. Ако слѣдъ това роднинитѣ на убитийтъ отидатъ да се оплачатъ на властьта за станалото, ще имъ ся отговори, че злодѣянието е извършено отъ страна на комититѣ и слѣдователно не била отговорна за това . .

. . . . »

(Марица бр. 113).

Дебръ, м. Августъ 1879 г.

«Единъ отъ най-горѣщитѣ родолюбци, Тодоръ Кехая, който е развилъ голѣма дѣятелность по народното ни свѣстяване, прѣтърпе голѣми загуби на 19-й Юлий. Една банда Турци и Арнаути нападна бахчията му и откакъ закара 4.000 овце, 20 коня и много стотини оки масло и сирене, уби синътъ му и двамата му стражари и забѣгна въ планината Бистра. Правителството, макарь и извѣстено на врѣме за това, не е взело никакви мѣрки за удовлетворение на потерпѣвшийтъ.

Неврокопъ, 1-й Септемврий 1879 г.

«Горестнитѣ викове, които постоянно ся издаватъ изъ заглѫхнала и забравена отъ всички Македония противъ гнуснитѣ насилства и произволи на господствующето плѣмя, оплакванията и призованието милостьта на мнимитѣ человѣколюбци остаятъ *гласъ вопіющаго въ пустинѣ*. Сърдцата ни сѫ вече паранени и потънали въ кръви, убити сме отъ всѣка страна отъ злини, отъ неправди, отъ нещастия, и не знаемъ гдѣ и къмъ кого да обърнемъ поглѣдитѣ си за помощь, облѣгчение и утѣха. . . .

«Единъ отъ добродушнитѣ (?) челяди на Отоманскийтъ народъ въ нашийтъ отпѫтенъ (сапà) Неврокопский окрѫгъ, който е изворъ на най-голѣмитѣ неправди и оплаквания, е *Тефикъ-бей*. Прѣди нѣколко години той бѣше испратенъ отъ родителитѣ си да ся учи и въспитава въ Франция, гдѣто като свърши курсътъ на наукитѣ си въ тамошнитѣ кафешантани завърна ся въ родното си мѣсто — Неврокопъ. Тукъ Българското население го посрѣщна съ неисказана радость, защото си мислише, че като Парижски въспитанникъ, той ще притѣжава всички добри качества и слѣдователно ще му бѫде най-ближенъ ходатай прѣдъ правителството, а въ сѫщото врѣме и опора противъ козподѣйствата на вѫтрѣшнитѣ врагове на Държавата — Гърцитѣ. Нъ уви! горката рая бѫде ужасно измамена, защото прѣдполагаемийтъ застѫпникъ не подиръ дълго врѣмя излѣзе най-лошь и немилостивъ хищникъ. Като лице, което ся радваше на симпатиитѣ на Правителството, той ся повика на царска служба и вмѣсто да покаже, че заслужава довѣрието и обичьта на раята, той напукъ ся показа вързъ гонитель на тая послѣдната и грабитель на человѣческитѣ права. Тѫжительтъ, комуто ся стои правото, подъ прѣдлогъ че ще му помогне, поевропейченийтъ Турчинъ толкози го оскубва, щото първий хиляди пѫти ся кае за гдѣто е поискалъ правото си. Нъ на ненаситнийтъ бей не стига това: прѣзъ цѣлата година той распраща по селата своитѣ ушаци: чубукчие, кафеджие, харемъ-кехлаяаръ и пр. да събиратъ отъ бѣднитѣ селяни: ягнета, кокошки, масло и пр. и тѣжко на онзи, който откаже да даде поисканата храна или, ако нѣма такъва, пари.—Въ находящето ся 4 часа на Сѣверъ отъ града, с. Ковачевица нѣкой си Никола Ив. Ковачевский си докаралъ отъ 2 часа далечь вода за воденицата, за която работа потрошилъ отъ 30,000 гр. нагоре. Изядникътъ бей обаче, безъ да го е грижа, че това е въпиюща неправда, отнима водата и казва на Ковачевски че ако отиде да се оплаква противъ него той нѣма да го търпи живъ прѣдъ очитѣ си *).

«Ако искахъ да ви изброя всичкитѣ гнусни и безправственни дѣла на този изядникъ и на много още други негови събратия, книга и мастило не биха ми стигнали.»

(в. Марица. бр. 115).

Долнето писмо е отправилъ прѣзъ м. Октомвр. 1879 единъ пѫтешественникъ изъ Македония до една високопоставена личность въ Европа.

« . . . .

. . . Когато стигнахме въ Банско (Неврокопско окр.) повече отъ неговитѣ жители и на други четири ограбени села бѣхѫ ся завърнали въ голитѣ си домове и запустѣлитѣ си огнища, насърдчени отъ царска прокламация. Въ това врѣме Банско ся държаше отъ единъ табуръ аскеръ подъ командата на Шукру-Бейя.

«. . . . . Всичко, което Българитѣ бѣхѫ посѣли, ся трѣбеше отъ солдатитѣ и конетѣ имъ. Не стигаше това, нъ

---

*) Н. Ив. Ковачевски, покойний ми баща, вслѣдствие на това заканване, раздѣли ся съ сѣмейството си за всѣгда и дойде при мене въ Батакъ, гдѣто слѣдъ нѣколко мѣсеца слѣдитѣ на турскийтъ гнѣтъ прѣзъ 1876 г. довършихѫ тѣгловний му животъ.

ся искаше и десятъкъ отъ онуй което потрѣбявахѫ (така наричаното право *дишь-хакѫ*). . . . Солдатитѣ често нападахѫ жителитѣ по кѫщитѣ имъ, та ги мѫчехѫ и обирахѫ. Много таквизь дѣла на окървавени и обрани хора паднахѫ прѣдъ вниманието ми. Тѣхнитѣ жени и дъщери ся гоняхѫ отъ аскерътъ дори и по улицитѣ и домоветѣ имъ. Бѣлокосата баба и 10-годишното момиче еднакво ся нападахѫ. И когато гражданитѣ помолихѫ Шукру-бейова приятель да ходатайствува прѣдъ него за спирание тѣзи свирѣпства, той отговори, че Бейовото намѣрение било да ся извадятъ отъ града (Банско) до 300 Българки и да ся намиратъ въ солдатскийтъ лагеръ за тѣхно наслаждение . . . . . . Нѣколко пѫти насънѣ ся стрѣсвахъ отъ ужасни женски писъци. Нападнатитѣ отъ нощната стража (солдати) викаха за помощь. Въ това врѣме никой освѣнь солдати не можеше да ходи изъ улицитѣ.

«Отъ този обранъ градецъ Турцитѣ искаха за нѣколко дни да имъ съберѫтъ 3.300 лири тур. данъкъ . . . Заптиетата най-немилостиво биехѫ хората по улицитѣ и то безъ никаква причина. Когато тѣзи биени, ограбени, обезчестени отивахѫ да ся оплакуватъ на властитѣ, питаха ги: «познавате ли ги, имате ли свидѣтели» и ги испѫждахѫ съ подигравки.

«Една вечерь бѣхъ на разговоръ у управителя на Разлогъ. Той мѣжду другото ми каза, че тѣхното царство било на падание, а причината на това било, защото правосѫдието ся раздавало съ рушветъ, като посочи и себе си за такъвъ рушветчия. На сутрѣньта дойде при него единъ онеправданъ и като поиска неговата помощь противъ убидникътъ-си, той, управительтъ, безъ никакъвъ срамъ му каза: «колко лири давашь? . . .»

(в. Марица, бр. 130).

Неврокопъ, 10-й Октомврий 1879 год.

Европейский миръ, който трая нѣколко години — отъ сключванието на Парижский Договоръ до 1877 год. — съ отварянието на Руско-Турската война ся наруши и конечно съсипа, а слѣдъ 15-мѣсячното му несѫществувание отъ събиранието на Европейскитѣ дипломати въ Берлинъ пакъ сѫ възстанови За негова трайность ся създаде прочутий Берлинский Трактатъ, който несправедливо распокѫса цѣли 5 вѣка немилостиво насилствуваний Българский народъ. Този мѣждународенъ актъ има за слѣдствие, подъ прѣдлогъ да въдвори нарушений миръ и възстанови тишината, да направи нашето положение едно отъ най-несноснитѣ. И, дѣйствително, Българитѣ ся распокѫсахѫ на петь части, отъ които най-грозната участь ся падна на клѣта Македония. За увѣрение на читателитѣ Ви азъ ще прѣведа нѣколко фактове, които ще подтвърдятъ горнето.

Всякому е извѣстно, че подиръ оттѣглюванието на Русситѣ отъ България и источна Румелия въ страната ни дѣйствуватъ разбойнически чети, които много пѫти сѫ нападали злочеститѣ Българи. Една отъ тѣхъ напослѣдне, като минувала покрай нѣколко Българ. села, поискала отъ населението пѫтническа храна. Горкитѣ селяни ако ѝ откажехѫ непрѣменно щѣхѫ да се изложатъ на сериозни опасности; слѣдователно, дали ѝ всичко що искала. Подиръ нѣколко дни мѣстното правителство ся научава за все това и испровожда агенти да дирятъ четата. Нъ уви! Злочестата рая, вмѣсто да намѣри съжаление за даваната ѝ много пѫти храна у правителственнитѣ испратенници, ся натиснова отъ послѣднитѣ и съ обѣщание, че не ще ся закара въ Неврокопъ, ся оголява: изѣдницитѣ зели на кои по 10 т. л., на кои по 15 т. л., на кои 20—30 т. л.; нъ и това не стигало: тѣ ся пакъ подкарали отъ агентитѣ и мѫчени по най-звѣрски начинъ, пристигнахѫ въ града ни гдѣто на часа ся затворихѫ. Всичкитѣ тия сѫ първенци отъ Българскитѣ села: Гайтаниново, Либяхово, Скребатно и Ковачевица. Изъ между тѣхъ е и Никола Ковачевский, отъ Ковачевица, който ся обвинява единственно въ туй, че прѣди 15—20 дни е отишьлъ въ Батакъ да ся види съ двамата си сина, които сѫ отъ една година насамъ учители тамъ.

Каква ли ще бѫде участьта на тѣзи злощастници въ тойзи пустъ затворъ, който мнозина нашенци е погълналъ — самъ Богъ знае. Става 3 дни откакъ сѫ ги докарали, а още нищо не сѫ ги питали.

«Отъ вѣренъ источникъ ся научавамъ, че Сѣрезската тьмница ся пълнила отъ женитѣ на тъй нaричанитѣ комити, които сѫ отъ онзи окрѫгъ. Прѣдлага имъ ся да приберѫтъ мѫжетѣ си, инакъ щѣли да ся испроводятъ на заточение въ далечна страна.

«Такъвъ е драгоцѣнний плодъ на знаменитий Берлинский Трактатъ.»

(в. Марица, 130 брой).

«. . . При всичкитѣ изявления на турското правителство, че ще въвожда обѣщанитѣ отъ Берлинский Договоръ реформи, властитѣ въ Македония искатъ отъ всичкитѣ тамошни Българи да ставатъ порѫчители единъ за други. Щомъ нѣкой Българинъ не може да си намѣри порѫчитель или главата на нѣкое сѣмейство отсѫтствува отъ селото си, страдания нечути и невидени ся налагатъ. Така и фамилията на Хаджи попъ Атанасъ отъ с. Старчища (Неврокопско), по настоящемъ който священнодѣйствува въ с. Цѣрово (Т.-Пазардж. окрѫгъ), както и фамилията на Георги Гавалюговъ отъ сѫщото село сѫ хванати и до най-малкото дѣте сѫ затворени въ Неврокопъ. Въ тоя градъ имало и много други Български домочадия, докарани незвѣстно отъ гдѣ и затворени. Нѣкои отъ тѣхъ били запрѣни въ *конака*, а други въ *дебоя* при войницитѣ . . . . .»

(в. Марица, бр. 134).

Неврокопъ, 7-й Ноемврий 1879 г.

«Въ прѣдишното си писмо бѣхъ ви писалъ, че ся научавамъ отъ вѣренъ источникъ, какво Сѣрескитѣ тьмници ся пълнили отъ фамилиитѣ на тъй наричанитѣ комити отъ този окрѫгъ. Тая мѣрка земена, види ся, отъ високитѣ турски крѫгове, не закъснѣ съ въвожданието си и въ наший окрѫгъ. Слѣдъ 5—6 дни, откакъ ви бѣхъ писалъ, дойде отъ Сѣресъ единъ високъ Турски чиновникъ и на часа распроводи свои человѣци по всичкитѣ участъци на окрѫга ни. Едни отъ тѣхъ, придружавани отъ едно отдѣление войска, на 30-й миналаго ся отправиха за с. Ковачевица (Неврокопско), гдѣто пристигнали прѣзъ нощьта часътъ около 4—5 по турски; обиколили селото и поискали отъ тѣхъ комититѣ (?), коитѣ тѣ ужъ хранили въ домоветѣ си. Исплашенитѣ фамилии настръхнали отъ страхъ, кога чули гърмѣнието на пушкитѣ и голѣмъ трепетъ обвзелъ всички. Не ся минало много и нападателитѣ нахлули въ кѫщята, распръснали цѣлитѣ домочадия и взели да грабятъ кой каквото докачи; беззащитний нѣжний полъ и сега не можилъ да избѣгне злоупотрѣблението. Най-послѣ, като прѣкарали нощьта съ прѣтърсванието на кѫщята и осъмнали, агентитѣ съ врождената си свирѣпость почнали да работятъ: незамѣтно тѣ распроводили солдатитѣ да привождатъ бащитѣ на отсѫтствующитѣ отъ селото; това ся на часа извършвало. Бѣлокоситѣ старци безъ да ся питатъ, кѫдѣ сѫ синоветѣ имъ и на каква работа сѫ, ся налѣгали отъ 4—5 солдати и прѣтърпѣвали жестокитѣ удари на агентитѣ, които удари, по всякаква вѣроятность, ще ги снематъ безъ врѣме въ студений гробъ. Слѣдъ това ся докарвали цѣлитѣ фамилии дору и сродницитѣ на отсѫтствующий и въ минутата ся затваряли въ свинскитѣ живѣлища. Тукъ, като ся събирали всичкитѣ подобни, ся прѣдавали на нѣколко солдати, които по пѫтя си играли съ честьта имъ, както имъ ся порѣввало. На 5-й т. м. тия злочестници пристигнаха въ града ни. Една отъ женитѣ, непразднa, останала по пѫтя да ражда.

«Всичко горѣказано ся повтаря на всякѫдѣ по всичкитѣ села и, Боже мой, като да може человѣкъ да послуша отъ едно високо мѣсто отчаяннитѣ викове и пищения, ще му настръхнатъ космитѣ на главата и съ горчивъ плачь ще земе да оплаква тъзи злочеста страна: клѣта Македония! тъй ли е било писано на тебе, която си надарена отъ природата съ толкозъ добрини и богатства, да станешъ невинна жъртва на европейската дипломация? . . . .

«До сега сѫ пристигнали около 100 домочадия; тѣ сѫ турени въ най-лошитѣ тъмнични стаи и, по причина на малкото помѣщение, сѫ натрупани единъ възъ другъ. Старцитѣ и бабитѣ прѣзрително ся тъпчатъ отъ всичкитѣ турци полицейски и граждански, а младитѣ жени, момитѣ и 8-годишнитѣ момичета сѫ въ орловитѣ ноктье на грубитѣ и вѣроломнитѣ солдати, които безъ никакъвъ страхъ и свѣнение ся наслаждаватъ въ скотскитѣ си страсти. Пò-отбраннитѣ дѣвойки сѫ земени и притворени въ квартирата на Серский чиновникъ и му служатъ за допълнѣние на удоволствията. Съ една рѣчь слабий полъ беззащитно е оставенъ на гнуснавий турский произволъ.

«Едни отъ пò-прѣдишнитѣ затворници на 30-й Октомврий ся закарахѫ въ Сѣресъ. — Научавамъ ся, че тѣ, клѣтитѣ, били тѣжко болни отъ немилостивитѣ удари на заптиетата.

«Християнска образована Европо! защо тъй безчовѣчно постѫпи съ злочеститѣ Македонски Българи; защо злоупотрѣби придобититѣ чрѣзъ 5—вѣковното ни тѣгло права и днесь ни хвърли въ такъво положение, каквото нито най-голѣмитѣ грѣшници не щѫтъ да иматъ на второ пришедствие Господно! Нъ знай, просвѣтена Европо, че невиннитѣ души, които ти принесе жъртва на частнитѣ си каприции, ще искатъ удовлетворение прѣдъ Небесния Сѫдия! Знай, че тѣхната кръвь ще ороси и е оросила лицето ти и това послѣднето догдѣто міръ сѫществува, нѣма да ся измие! Знай, че тѣзи, които влѣзватъ безъ врѣме въ студений и грозний гробъ, отъ подъ земята ще подигнатъ гласътъ си и ще искатъ отъ Бога да ти възнагради за сторената ти въниюща неправда! Знай, че и

Историята нѣма да прѣмълчи твойтъ егоизмъ, нѣма да прѣгълтне твоето прѣстѫпление !»

(в. Марица, бр. 113).

Ковачевица, (Неврокопско) 9 Декемврий 1879 год.

Злочестата наша родина Македония, която е била украсена съ юнаци синове, въ мѫжественнитѣ сърдца на които е врѣлъ военний духъ и на геройскитѣ чела на които най-лично ся е изображавало исполинското имъ юначество, днесь прѣдставлява единъ твърдѣ трагически театръ, въ когото ся проявляватъ най-противоестественнитѣ начала: деспотизмъ, убийства, гнусни насилства, злоупотрѣбения, грабежь и други такива. Днесь Македонецътъ, който подъ силното влияние на Турский деспотизмъ е чудесно прѣобразованъ, съвсѣмъ не прилича на първобитний и е лишенъ отъ всичкитѣ си едповрѣменни свойства: несносното владичество до толкозъ е повлияло надъ нравственостьта му щото, отчужденъ отъ естественний свой героизмъ, той е испадналъ въ най-подло малодушие. Чуе ли, види ли задъ или прѣдъ себе си да минува голъ тручинъ настръхва отъ страхъ за да го несполѣти нѣщо зло; потропа ли му съ кракъ — да го заплаши — дрипавий Мюсюлмански циганинъ, той замрьзнова и най-сѣтне лукавий Грькъ и чьрний Куцовлахъ заклатятъ ли му глава, злочестий счита себе си за най-нещастенъ: въображението му ся заскита по тъмничнитѣ ѫглове, гдѣто е кисналъ много врѣме и си е губилъ златното врѣменце — и сънътъ му сънъ ли е, работата му работа ли е, нека кажатъ опѣзи, които сѫ имали злочестието да испитватъ подобни случаи. Нъ тойзи му панический страхъ да ли се оправдава или не, трѣбва да ся знае. — Да, има право да настръхва отъ минуванието по край него на голий турчинъ, да замрьзва отъ потропванието на дрипавий Мюсюлмански циганинъ и денонощно да ся без спокои отъ Грьцко-Влашкото закапвание, защото всички показани случаи си иматъ и неоспоримитѣ фактически доказателства: голий турчинъ като паразитно животно всякога ся храни и пои отъ потътъ му; окапалий циганинъ съ свойственнитѣ си най-низски качества, съ които навсѫдѣ ся е отличавалъ, постоянно ся облича и топли съ сиромашкитѣ му дрѣхи, а лукавий Гръкъ и черний Куцовлахъ, заклѣтитѣ негови врази, които неуморимо сѫ пропагандирали и пропагандиратъ мужду народа му, честити съ своето влияние въ правителственнитѣ крѫгове, придобито съ най-противохристиянски работи, сѫ въ състояние по едно показание прѣдъ политическата власть конечно да го опропастятъ и, може би, обѣсятъ. За нищо и никакво тий, като видятъ, че нѣкой си Българинъ, по недопущание на обстоятелствата който е гнилъ въ тинята на Грьцизма и ся е придържалъ о языка му, чуждъ за него, поиска да пригърне матерний си, отиватъ при властьта и, като употрѣбатъ най-гнусни и нечувани лъжи и клѣвети, не слѣдъ много иматъ удоволствието да глѣдатъ увѣнчанъ съ сполука своя трудъ: наковладений клѣтникъ на часа ся грабнува и затваря въ съотвѣтствующето мѣсто — и гние ли тамъ безъ испитъ цѣли мѣсеци, гние. При това послѣднето читательтъ ще ся въздиви и жарко ще любопитствува да знае, кое е обвинението му, та правителството постѫпя съ него тъй безчовѣчно. Обвинението му е туй, че той искалъ да стане *бирликъ* съ другитѣ си братия Тракийци и Мизийци, понеже самата му любовь къмъ Българский языкъ го ясно показвала.

«Нека иде вече нѣкой да си отвори устата за Българско нѣщо, а най-паче за Българско учение!

«Има още едно, което влияе на туй нѣщо и то е бѣдното материялно състояние на огромната часть отъ съотечественницитѣ ни, които съставляватъ ядката на народностьта ни. Съ една рѣчь, по настоящемъ училищата ни, които сѫ на брой поразително малко, сѫ съвсѣмъ занемарени: нѣкои сѫ затворени, а колкото и да има отворени, испитватъ чувствителни лишения отъ материални срѣдства. А за да ся увѣри читающата публика, азъ прѣвождамъ фактъ, който ще подтвърди горнето.

«Въ самий Неврокопъ, центрътъ на окрѫжното Управление, училището е почти праздно (съ единъ что-годѣ учитель и съ 20—30 ученика), а въ по-голѣмитѣ села, училищата на които прѣди 1876 год. бѣха до негдѣ си живички, учебнитѣ заведения служатъ за живѣлище на телетата и свинетѣ; ако би пакъ случайно да ся появи нѣкакво исключение, сирѣчь, нѣкое досегашно грьцко училище, посѣтителитѣ на което сѫ били исключително български дѣчица, да иска да ся обърне на българско, тутакси ся зематъ всевъзможни срѣдства и мѣрки отъ Фенерското Духовно началство и народнитѣ сподвижници ся запрѣслѣдватъ отъ властьта.

«Такъво е днесь положението на Македонскийтъ Българинъ».

(в. Марица, 145 брой).

Батакъ, 30 Декемврий 1879 год.

«Надѣждата, която Спасительтъ ни прѣпорѫчва за въ всякоя случай, въодушевлява ни и притчата, съ която Иисусъ Христосъ е олицетворилъ осѫществлението на надѣждата — притчата за неправедний сѫдия, днесь бурно шуми въ ушитѣ ни и ни казва: тичайте при неправедний сѫдникъ, като сиротата жена (която ся споменува въ тая притча), тропайте на вратнята му, безспокойте го непрѣстанно, искайте си правото и той като види себѣ си изложенъ на непрѣкѫснато безспокойствие, вашето хлопание като му проглуши ушитѣ, най-сетнѣ като познае и разбере, може да признае, че сте имали право и да ви даде дѣлътъ! — Туй ни насърдчава и кара да хлопаме на портата на тъй наричаната человѣколюбива Европа и да ѝ явяваме ежеминутнитѣ си угнѣтения. Нъ да ли да имаме сѫщата надѣжда, която е имала и сиротата жена? — Въ това ний ся колебаемъ, защото тя като ходила много пѫти при неправедний сѫдникъ, най-послѣ послѣдний чулъ вопиющий ѝ гласъ и далъ удовлетворение на просбата ѝ; а ний, клѣти Македонски Българе, като че ли сме осѫдени отъ Небесний Сѫдия на вѣчна мѫка, та при постояннитѣ оплаквания, при безбройнитѣ прошения . . . . нигдѣ не намѣрихме отзивъ на горѣщитѣ ни викове, нигдѣ не намѣрихме съжаление, никой не ни оправдава жаркитѣ надѣжди, надѣжди за сѫществувание, никой не ни чуе; всяко наше искание остава *гласъ вопиющаго въ пустинѣ.* Да ся отчаеме обаче, та да мълкнеме, неправедний сѫдникъ — Западна Европа — прѣдъ цѣлъ свѣтъ ще прогласи нашитѣ оплаквания за неправедни, за съвсѣмъ неистинни, за чисти измислици. За туй и азъ единъ отъ синоветѣ на злочеста Македония не мълквамъ, нъ съ още по-силенъ гласъ исповѣдвамъ несноснитѣ мѫки и теглила, подъ които кански пищятъ Македонскитѣ Българи и отъ нигдѣ неочакватъ помощь.

«На 25-й того мѣстната ни — Неврокопска — власть испроводила единъ жандармерийски конникъ, по име Саидь Арапинъ, въ селото Доленъ да събира даванието, гдѣто като пристигналъ, расположилъ ся въ една отъ най-богатитѣ кѫщя, въ която щѣли да му ся направятъ отъ младитѣ домакинки: погачи, зелници, пилафе и други раскошни ястия. Жителитѣ щомъ ся извѣстили за пристиганието му хванали едни възъ долъ, други низъ долъ. Нъ турчинътъ отишълъ ли си? — Не; той прибѣгналъ до едно срѣдство, което му ся прѣпорѫчало отъ врожденитѣ му чувства. Като си припомнилъ мъгливата епоха, въ която живѣе и като си прѣдставилъ, че гяуритѣ сѫ чедо безъ баща, стадо безъ пастиръ, село безъ кучета, запрѣтва ся самъ самичъкъ да извърши посланието: зима тефтерътъ, закарва отпрѣдъ си селский кехая (протогеръ) и тръгва отъ кѫща въ кѫща. Старцитѣ, бабитѣ, женитѣ, момитѣ дѣцата плачать, пищатъ — искатъ да имъ остави 3—4-тѣ оки царевично брашно, едничката имъ храна, нъ неомолимий жандармъ молба не разбира: едни ударя съ камшика си, други ритнува съ кракътъ си, трети потъркаля на земята и потъпква, на четвърти ударя юмрукъ по зѫбитѣ — прѣкѫсва растреперааний имъ гласъ и имъ зима брашьнцето, всичката имъ надѣжла за животъ*). А сахань, тигань, котель, казанъ още откога сѫ събрани за сѫщото давание и продадени на съжителитѣ имъ помаци съ най-долна цѣна. Туй е накарало мнозина Доленци да напуснатъ милата си бащиния, та да ся скитатъ по Тракия и България като най-окаянни сѫщества. И дѣйствително отъ какъ стана тоя правителственъ натискъ до днесь много семейства само отъ казаното село сѫ емигрирали и въ тая люта зима гладни и голи мрьзнатъ по улицитѣ на освободена и полуосвободена България. — Нъ да не мислимъ, че по други села това давание ся събира по другъ начинъ; горнийтъ гнѣть ся повтаря всѫду.

«На 26-й того една масса Помаци, които ся врьщали отъ свадба и щели да заминатъ прѣзъ сѫщото село (Доленъ), срѣщатъ на пѫтя си 5—6 души дрьндари, оставятъ ги на риза и на гащи и за всико туй благодарявать имъ съ жестокъ бой, когото нещастнитѣ едвамъ понесли. Сѫщитѣ Помаци, като замрькнали въ селото, гдѣто имъ ся дало, издѣйствувано съ ножь, посрѣщание съ раскошни ястия, прѣзъ тъмната нощь употрѣбявали гнусни насилства възъ нѣжний полъ и четире часа прѣди да ся съмне излѣзли си награбени кой съ каквото е могълъ. Отъ тамъ тѣ нападатъ на едно Доленско стадо, забиратъ му тритѣ четвърти и ги закарватъ по селата си: Коченъ, Фъргово и Жижово, отличающи ся съ своитѣ бабаитъ жители помаци. Ограбенитѣ Доленци слѣдъ 2—3 деня като отивали въ казанитѣ села да просятъ хлѣбъ, видѣли и познали своята покѫщнина и жива стока, нъ непосмѣяли нито устата да си отворятъ, защото бабаититѣ нѣма да ги търпятъ живи прѣдъ очитѣ си нито една минута. — Тъй пази Македонецътъ своитѣ имотъ и честь!

---

*) Прѣзъ 1879 год. въ Македония имаше страшенъ гладъ, та нещастнитѣ Българи тамъ тегляха и отъ този бичъ Божий. Много смъртни случаи имаше.

«На 22-й текущаго Неврокопски пѫтници кираджии, като ся заврьщали отъ Кавала и Драма, въ Калаподский дервенгъ (Зѫхненско Окрѫжие) ся нападнали отъ една многобройна чета Юруци, които сѫ прочути въ тоя окрѫгъ по своето разбойничество, обиратъ ся и ся оставятъ на долни дрѣхи; конетѣ имъ ся закарали на разбойническитѣ колиби и ся разтоварили товаритѣ имъ, които състояли отъ дървено и сусамено масло, оризъ и соль и послѣ имъ ся повърнали безъ самари, а за кирия на кираджиитѣ ся заплатило съ бой. Отъ злочеститѣ единъ, който билъ раненъ на 5—6 мѣста по главата, умрѣлъ по пѫтя. — Тъй печелятъ пари Македонскитѣ Бъларе!

«Всичкитѣ тѣзи ся вършатъ прѣдъ очитѣ на властьта, нъ тя никакви мѣрки за прѣслѣдвание на пакостницитѣ и за прѣкъсвание злосторствата не зима, а напротивъ още повече съ равнодушие глѣда на систематично извършенитѣ злоупотрѣбления.»

(в. Марица, бр. 153)

Разлогъ, 8-й Февруарий 1880 год.

« . . . . . . Македония, изложена на систематически угнѣтения, днесь прѣдставлява «земенъ адъ»; незащищавана и отъ самитѣ ѝ пазители — управители, прилича на злочесто стадо, което напустнато отъ пастирска грижа, постоянно ся напада отъ кръвникътъ вълкъ; лишена слѣдователно, отъ всякаква подпорка олицетворява изложената на всегдашни бури всрѣдъ отворено поле гнила върба, която и отъ най-тихото вѣтрче ся отъ дъно искръща. Ето доказателства:

На 28 Януарий 3-ма Българе кираджии отъ с. Годлево (Разлошко) прѣдприели пѫтувание за Неврокопъ — единственний имъ занаятъ, съ който прѣхранватъ бѣднитѣ си семейства, натоварили конетѣ си съ пастарма и излѣзли отъ селото си; по пѫтя на 1/2 часъ разстояние отъ село Добринища, въ единъ долъ, нападатъ ги 5-ма турци, вързоватъ ги и съ жестокъ бой, обиратъ ги и най-послѣ ги дръпватъ отъ пѫтя за да извършятъ трепетното кланье. Тѣ търколили първо единий отъ нещастнитѣ, завили му главата назадъ и го заклали като коза; слѣдъ туй и вторий опиталъ горчивата участь на другарьтъ си. Третий като билъ очевидецъ на мѫчното испивание смъртната чаша на другаритѣ си съ наказателното кланье, помолилъ ужаснитѣ человѣчески касапи да го убиятъ съ пушка, а не съ ножъ. Чернитѣ кръвници въ тойзи случай ся показали великодушни, та послушали жалостната молба на невинната си жъртва, която не слѣдъ много щѣли да видятъ валяща ся и плуваща въ червени кръви прѣдъ краката си. Единъ отъ тѣхъ (другитѣ ся навъртали около, закланитѣ и крили конетѣ имъ) отдалечилъ го отъ себе си 4—5 раскрачи и гръмва върху му съ пушката си. Злочестий обаче въ сѫщото врѣме билъ мръдналъ отъ мѣстото си, та крушумътъ не можѣлъ да му нанесе смъртоносенъ ударъ, само го наранилъ повръхностно по главата. — Тъй ударенъ, той зелъ да бѣга. Турчинътъ съ единъ ревъ извѣстилъ на другаритѣ си за непрѣдвидената несполука и тѣ ся спустнали да го гонятъ, като гърмѣли непрѣкѫснато върху му. Нъ честитий вече бѣженецъ съ лѣгкото си припкание можалъ да ся хвърли въ селото Добринища и тъй избавя живота си. Тукъ той начаса извѣстилъ на селскитѣ първенци, а тѣ — на военний Юзбашия, който отъ много врѣме стои тамъ съ едно отдѣление войска. Послѣдний зелъ нѣколко отъ солдатитѣ си и ся отправилъ къмъ мѣстото на произшествието, като ималъ съ себе си за показвачь избавений Българинъ. При пристиганието си тамъ, Юзбашията заварилъ единъ отъ закланитѣ, че бере душа. Нѣма съмнѣние, че ако бѣше излѣзълъ съ исключителна цѣль да излови кръвницитѣ, щеше да постигне цѣльта си. Нъ той водимъ отъ пословицата «гарванъ гарвану око не вади», не си направи трудъ да прѣтърси околностьта на призшествието, слѣдствието на което бѣше: какъвто отишълъ такъвъ и дошълъ. Отъ тамъ той отива въ с. Баня, което ся намира близо до сцѣната на убийството. Населението турско излѣзло и ся натрупало на пѫтя да глѣда *сейръ*. Тукъ показвачътъ открилъ 2-ма отъ злодѣйцитѣ, които Юзбашията запрѣлъ. —До сега питали ли сѫ ги или не, незная, нъ ще кажа, че споредъ слухове отъ вѣрни източници, тѣ наскоро щѣли да ся испустатъ. А за улаванието на другитѣ никакви мѣрки не ся зиматъ. — Македонскитѣ Българи тъй ся располагатъ съ свободата (безъ глави низъ доловетѣ), която Западна Европа имъ уздрави въ Германската столица».

(в. Марица, бр. 162).

Мехомия (Разлошко), 10-й Февр. 1880 г.

« . . . . На 14-й единъ турчинъ, на име Аллия Мòралипки запали три плѣвни и толкова още кѫщи български. Стопанитѣ като го обадихѫ на правителството, то го затвори и лѣжа 2—3 вечера, отъ гдѣто ся испроводи въ Неврокопъ да го осѫдятъ по-строго. Нъ тамъ като му зѣхѫ нѣколко жълтици, пустнѫха го. Щомъ се завърна въ селото, присмѣ ся прѣзрително на пострадалитѣ българи и имъ се закани, че и тѣхъ ще изсѣче.

«На 27-й Декемврий други двама още пò-зли турци, Мустафа Кьоралия и Мустафа Биоклу-оглу запалихѫ на други Българи плявнитѣ и като ся събра царский аскеръ ужъ да гаси, домакинитѣ празднехѫ кѫщитѣ (въ това село тѣзи послѣднитѣ сѫ въ двора на кѫщитѣ или близу до тѣхъ), а аскерътъ грабаше кой каквото завърне.

«На 10-й Януарий пакъ сѫщитѣ злодѣйци направихѫ още по-голѣмъ пожаръ на други Българи и така всичкитѣ Бългагари сѫ ся испоплашили и трѣператъ отъ страхъ, когато замъркнатъ».

(в. Марица, бр. 162).

«Частниятъ корреспондентинъ на Левантъ Хералдъ пише отъ Банско : « . . . .
. . . Прѣминахъ единъ печаленъ день въ Баня. Отъ 300 Български кѫщи, има сега около 50, въ които сѫ ся натрупали до 150 фамилии, отъ тѣзи които сѫ ся завърнали. Имаше 5 фамилии въ кѫщата, гдѣто прѣкарахъ нощьта. Казватъ, че погинали 90 фамилии въ планината и отъ болѣсть, а 60 други ся скитатъ по чужбина. Положението на тия, които сѫ ся завърнали, е за оплакване. Мнозина сѫ безъ храна и ще погинатъ ако имъ се не помогне . . . . . Една жена отъ съсѣднитѣ села замѣсила въ брашното отрова, яла съ 3-тѣ си дѣца и заедно съ тѣхъ заспала за всякога.»

По-надолу дописникътъ расправя за злодѣянията, които безнаказанно правятъ турцитѣ, и за тѣжкитѣ данъци които постоянно ся зиматъ отъ страна на Правителството и като загатва за нѣкакво улѣгчение на животътъ въ страната, свършва:

«Какъ и кога ще дойде това улѣкчение подъ едно правителство, което не ще да признае ни най-малко българитѣ въ комисията за реформи, никой не може да каже».

(в. Марица, бр. 160).

«Единъ приятель ни съобщава слѣдующето относително до положението въ Македония:

«Спорѣдъ свѣденията, които получихме на послѣдъкъ изъ Македония, теглилата на Българитѣ отъ день на день ставатъ по-тѣжки. Миналата година ся обвинявахѫ, както и сега ся обвиняватъ Българитѣ, че били комити и че въставали противъ властьта на Султанътъ, а то както знаятъ читателитѣ ни, бѣха избѣгали отъ страхъ на нападенията на башибозуцитѣ по горитѣ за да спасятъ животътъ си. И, както знаемъ вече, тѣ бѣха поканени отъ самата Турска власть да ся завърнатъ по домоветѣ си, като имъ ся обѣщаваше, че който ся завърне ще бѫде опростенъ. Горкитѣ! повѣрваха тѣзи Турски обѣщания и ся завърнаха по селата си, нъ не било на добро.

«Около 10 Марта ся нападат селото Крушево (Демиръ-Хисарский окрѫгъ) отъ около стотина войници, които захвапали да показватъ своята человѣщина. — Селянитѣ, разбира ся, отъ страхъ пакъ избѣгали по горитѣ, като оставили само единъ мъртавъ. Пакъ около сѫщата дата жандарми нападатъ кѫщата на Георги Димитровъ, единъ отъ първитѣ жители въ селото Мусомище (Неврокопско окрѫжие), дѣто отъ като му земали всичко щоималъ, отвели и него половинъ часъ далечь отъ селото и тамъ го опростили съ този свѣтъ.

«Всичко туй е направено по подбуждание отъ най-върлитѣ ни неприятели, Гърцитѣ, които проповѣдали прѣдъ правителството, че Българитѣ пакъ ся готвили да възстанатъ противъ властьта на Султанътъ, което увѣрено на тѣхнитѣ клевети не изгубва ни минута да прѣдвари злото. Нъ то, види ся, да не знае, че тѣ правятъ туй съ цѣль да истрѣбятъ и прокудятъ по-първитѣ хора изъ Македония за да могѫтъ малесно да си плѣтѫтъ кошътъ, както щѫтъ, съ горкитѣ Македонци за да ги погърчатъ. Ние мислимъ, че властитѣ по Македония трѣбва да сѫ разбрали вече, че тѣ (Гърцитѣ) сѫ хора себелюбиви и искатъ да убѣдятъ и другитѣ народности съ своята Мегали Идея, отъ спрѣчканията, които направиха напослѣдъкъ съ Куцо-Власитѣ, които тъй сѫщо сѫ православни християни, защото и тѣ вече неможатъ да търпятъ тѣхното черковно иго.»

(в. Марица, бр. 171).

Около Охридско Езеро, Априлъ 1880 г.

« . . . . . . Нъ още по-достоплачевно зрѣлище стана въ с. Злѣсти. Въ прѣминалий м. Мартъ Ризакъ бей отъ Охридъ заповѣдалъ на поляка, кехаята, да запали и изгори това село, защото селянитѣ не му дали, щото той поискалъ. Така пламна страшенъ пожаръ, въ който изгорѣха 20 кѫщи български, пълни съ покѫщнина и храна. Дрѣбнитѣ дѣтца заедно съ злощастнитѣ си родители голи и боси по снѣга ся трѣсяхѫ, горчиви сълзи лѣяхѫ и отъ никадѣ помощь нѣмахѫ.

«Въ с. Лобунища има 3-ма разбойници Турци : Демишь Ибишаа, Кямилъ Мемишаа и Зекиръ Иметаа, които не само въ това село правятъ голѣми загуби, нъ и по другитѣ околни села. — Демишь Ибишаа грабна миналата година една мома, Мартина Стрѣзова, отъ сѫщото село и я закара въ Мокришъ (Корчанско Окр.) и тамъ съ всѣкакви заплашвания я потурчи, и като ходи съ нея приведе я въ Лобунища пакъ като своя жена. Търно Ивановъ, сродникъ на Мартина, направи оплакъ на Хюкюматътъ, нъ биде страшно раненъ отъ рѣченийтъ похитител и най-послѣ нито момата ся избави, нито нему ся помогна. Послѣ това прѣзъ м. Юний сѫщий злодѣецъ гръмна върху Михала Пеновъ отъ сѫщото село и го злѣ нарапи.

«Прѣди 2 мѣсеца убихѫ Иованчета Ангеловъ и Костад. Симовъ отъ с. Турие. Убийцитѣ сѫ Азино Качакъ съ 7 другари отъ с. Другово, (Кичевско Окр.). Убийството ся извършило по този начинъ : слѣдъ като ги обрали, съблѣкли ги по гащи, вързали ги за едно дърво и отдалече ги мѣрили (опушнали); не стигнало това, нъ имъ ископали очитѣ, и изсѣкли рѫцѣтѣ.

«Прѣди една недѣля единъ Турчинъ отъ Подгорци грабна една Християнска мома отъ сѫщото село да я потурчи. И 2-та ги докарахѫ на Хюкюмата, нъ момата не найде защита, нито я пустнахѫ да ся разговори съ родителитѣ си. Тия дни друго едно Българско дѣвойче, Зуграфина Матева отъ с. Вранища, бѫде грабнато отъ Арифъ Чура изъ Велеша за да я потурчи. . . .

(Зорница, бр. 20, год. 5)

Битоля, 19-й Мартъ 1880 г.

«. . . . . На 8-й того на 1 часъ разстояние отъ града ни на Прилѣпското шосе при рѣката Шевица ся намѣрихѫ убити: Стефанъ Антуневъ родомъ изъ Варошъ, Прилѣпско прѣдградие, и Никола Шабовъ, отъ града ни отъ Ени-Махале.

«На 10-й того на край града ни при с. Оризари сейзътъ на Смаилъ Ефенди (Мехкеме рейзи въ Битоля) рани съ ножъ 2-ма млади Християни, отъ които единийтъ е тѣжко раненъ, а другийтъ безъ лѣва рѫка. Всякой знае убийцата, нъ той е сеизъ на единъ отъ главнитѣ ни аги, за това и не ся арестува.

«Неописани сѫ мѫкитѣ, които търпятъ Кичевскитѣ села отъ нѣкого си Джемо, Кичевски Турчинъ. Джемо е такъвъ джелатинъ, щото 80 фамилии отъ с. Слатина и Локвица сѫ ся прѣселили въ Битоля и Прилѣпъ, а осталитѣ жетели — кои убити, кои ранени, сѫ избѣгали гдѣто сѫ видѣли очи имъ.»

Тукъ дописника расправя за юначествата на прочутийтъ Грьцки хайдутъ капитанъ Катрахаки съ 70—80 души дружина. За тѣхъ читательтъ ще прочете въ II-йтъ отдѣлъ на книгата.

Морунища, 9 Августъ 1880 г.

». . . Прѣди нѣколко врѣме Турци убихѫ Ангела Стояновъ отъ селото ни и подиръ малко врѣме убихѫ и синътъ му Спасета. Миналата година ни изгорихѫ 4 плѣвни пълни съ сѣно, слама и жито. Слѣдъ тѣхъ изгорихѫ плѣвнитѣ на Пауна Митревъ и на Стефа Яковчевъ съ всичкото имъ приготвено зимовище. Сега пакъ на 1-й Мартъ изгорихѫ кѫщата на Петка Петровъ, въ който пожарь едва ся спаси фамилията му. Изгорихѫ тоже и плѣвнитѣ на Никола Недаловъ, Матета Веловъ, Настета Трайковъ, Аврама Петковъ, Ставрета Иовановъ и Митрета Сѣкуловъ, а на другийтъ день по 3 часа прѣзъ нощьта изгорихѫ кѫщата на Цвѣтана Валовъ и плѣвнитѣ на Серафима Цвѣтановъ и Иована Георгевъ . . . . . .

(Зорница, бр. 14, год. 5).

Криворѣчна-Паланка, 22 Априлъ 1880 г.

« . . . Тукъ излагами само по-главнитѣ злодѣйства извършени въ разстояние на една година врѣме (отъ 23 Априлъ 1879 г. до 22 Априлий 1880 г.) въ окрѫгътъ и градътъ ни.

«Х. Григорий Здравковъ отъ градътъ ни, отивайки за г. Кочано, биде убитъ отъ редовни войници, които бѣхѫ въ балкана и му зехѫ 4,000 гр. Послѣдствие никакво.

«Петръ Шоневъ отъ с. Станци заедно съ жена си въ собствената имъ валявица ся убихѫ отъ топчии на редовната войска, които обрахѫ всичкитѣ находящи ся тъкани. Отъ тази фамилия остана само едно 12-годишно момче, което ся скрило подъ колелото на валявицата.

«Стоянъ Груинъ отъ с. Градецъ и жена му заклахѫ ги Турци мухаджири, които ограха всичката имъ покѫщнина.

«Атанасъ Мазникъ отъ сѫщото село на нивата си бѫде убитъ отъ Паланченецътъ Хаки Еф. Челибийски.

« . . . . . . Осемдесеть-годишнийтъ старецъ Дядо Божка убихѫ Турци мухаджири и закараха всичкото му стадо овце.

«Двама войскари отъ рѣдовната войска, като ся връщали отъ Българска свадба изъ с. Търново, видѣли въ една кѫща 2 жени и пожелали да влѣзѫтъ при тѣхъ да удовлетворятъ скотскитѣ си страсти. Женитѣ уплашени затворили ся въ кѫщата. Наблизо тамъ единъ мѫжъ и една баба като чули писъцитѣ и видѣли, че войницитѣ трошатъ вратата, надали викъ, а тѣзи послѣднитѣ ся спускатъ върху имъ, та наранявать съ мартинка мѫжьтъ, а жената нарѣзватъ съ касатура на нѣколко мѣста. Не ся знае да ли раненитѣ ще останатъ живи.

«Намѣри ся убитъ единъ Българинъ отъ с. Търново. Убийцата е неизвѣстенъ. — Въ с. Конопица богаташьтъ Дѣдо Маджо Смилитъ съ 12-годишното си момче като лѣгали въ ханьтъ си, мухаджири Турци ги убили, обрали по-скѫпитѣ вѣщи и запалили ханътъ, който заедно съ мъртвитѣ тѣла ся обърна на пепель. Злодѣйцитѣ сѫ познати, нъ никой не ги закача.

«Въ с. Бѣливецъ . , . . . като си лѣгалъ при овцитѣ, дохождатъ рѣдовни войници да грабятъ добитъка му, а той като ся молилъ и ся опиралъ, за да му не зематъ и закаратъ овцитѣ, тѣ го убили съ пушка и му закарали живата стока.

«Въ с. Тлъминци на 15-й того ся обрахѫ двама братия, Якимъ и Павле Вучкови. Турци сѫ злодѣйцитѣ; тѣ заклахѫ казанитѣ братия, събраха по-хубавата покѫщнина и слѣдъ това запалихѫ кѫщата, гдѣто изгорияхѫ и убититѣ. Женитѣ на закланитѣ сѫ нарѣзани на нѣколко мѣста и не ся знае да ли ще оздравѣятъ. . . . . . .»

(в. Зорница, бр. 24, год. 5).

Батакъ, 13-й Априлий 1880 г.

«Нови подвизи на турскитѣ разбойнически банди въ Доспатский проходъ, нови ужасни събития, нови касаплъци отъ такъво естество, които перото отказва да опише, отъ които человѣческата рѫка ужасно трепти и не смѣе да ги изложи на хартия, да ги опише.

«. . . . . На 3-й т. м. минахѫ прѣзъ селото Батакъ: Никола Мицикулъ, Никола Тодоровъ Парделъ и Анастасъ, всичкитѣ отъ с. Долепъ, Неврокопско, съ единъ товаръ пожове и съ другъ—гайтанъ, стока на Папа Марко отъ Серезъ. На др. день $^3/_4$ часа далечъ отъ Доспатъ-Ханъ (на Ташъ-Капия) ся намѣриха тѣлата имъ насѣчени на кѫсове, на кѫсове и накачени на крайпѫтнитѣ борики, а главитѣ имъ натъкнати на висока върлина. Отъ конетѣ имъ нито диря ся намѣри. На 10-й сѫщий други Доленци: Марко Ивановъ Димитръ Жарковъ, мой тѣсенъ приятель, Георги братъ му, Иванъ Руменовъ и Ташо Костандиновъ, пѣши (конетѣ си оставили да пасѫтъ въ Т. Пазарджикското поле) малко по-насамъ отъ прѣдишнята сцена на кланието ся хванали, отъ сѫщитѣ касапи и навързани на една ортома (въже) опитали острото на ножоветѣ имъ и били затрупани въ едни близни камàри. Материалната имъ заґуба била тъкмо 10 хиляди гр. въ жълтици.

(в. Народний Гласъ)

Извлѣчение отъ прошението на Г-на Ив. А. Тонджорова до Английский прѣдставитель въ Источно-Румелийската коммиссия, подадено на 20-й Май 1880 г.

«. . . Прѣдъ въскресение въ четвъртъкъ, петима Българи отъ с. Годлево, Разлогъ, като се връщали отъ работата си у дома, нападватъ ги двама въоружени Турци. Слѣдъ като ги вързватъ, и обиратъ, заколватъ трима отъ тѣхъ. А когато почнали да колятъ и четвъртия, петий побѣгва и извѣстява на правителството. Убийцитѣ нѣма никакви.

«Прѣдъ въскресение въ сѫббота, петима Турски солдати нападватъ едно Българче на дюкянътъ му въ с. Добринище, (Неврокопско), и съ разни жестокости връху него, докарватъ го до смърть. Тия солдати ся располагатъ съ имота на бѣднитѣ селяни и удовлетворяватъ своитѣ скотски и сатанински пожелания. Тѣзи нетърпими злотворства принуждаватъ селянитѣ да оставятъ селото си и да търсятъ прибѣжище другадѣ.

«Три дни слѣдъ въскресение мнозина въоружени турци отъ Неврокопъ нападватъ селото Кременъ, и слѣдъ всякакво злоупотрѣбление и мѫчение на селянитѣ, отъ край до край на селото, безъ разлика на мѫже и жени, стари и млади, най-послѣ извързватъ десеть души отъ по-първитѣ селяни и ги закарватъ въ Неврокопъ, дѣто и още сѫ въ голѣмо страдание.

«На 5-й Априлий, единъ часъ и половина отъ сѫщото село, Турцитѣ убиватъ синътъ на Ивана Рашковъ всрѣдъ пладнѣ и му зематъ десятъ оки жито и други дреболии що ималъ съ себе си.

«На 30-й Априлий, единъ часъ и половина отъ сѫщото село, Турцитѣ убихѫ бѣдниятъ козаръ въ колибата му.

«На 12-й Май близо при сѫщото село, Иванъ Петровъ като ормалъ на нивата си, изгърмяватъ двѣ пушки и той пада.

«Прѣди нѣколко врѣме Турска банда напада едно християнско село. За да могатъ добрѣ да оберать селянитѣ, тѣ ги събиратъ заедно, накарватъ ги да лѣгнатъ възнакъ *) на земята, заповѣдатъ имъ да си отворятъ устата, забучватъ пушкитѣ въ устата имъ, и имъ казватъ, или пари да дадѫтъ, или ще напълнятъ червата имъ съ куршуми. Горкитѣ селяни давали всичко мило и драго, за да ся избавятъ отъ такъва жестока смърть.

«Тамъ близо друга банда навлѣзла въ друго християнско **) село, и слѣдъ всичкия обиръ като немогли да съберѫтъ колкото искали, тѣ набѣждатъ една бѣдна жена, че тя е прѣкрила селскитѣ пари. За да я принудятъ да ги даде, тѣ зематъ дѣтето ѝ и почнуватъ да го пекѫтъ на огънь прѣдъ очитѣ ѝ. Колко ли е страдала тая злощастна майка, като е глѣдала страданието на дѣтенцето си и е слушала страшний му викъ, всѣкой може да си въобрази, когато узнае, че като ѝ повърнали половинъ испеченото дѣте, тя била вече полудѣла.

---

*) По гърбъ.

**) Християнско село читателя нека разбира Българско село, защо изложенитѣ въ това прошение турски звѣрства сѫ вършени въ Разлогъ, гдѣто нито едно Грьцко село нѣма.

«Четворицата Българи отъ Банско, които Шукри бей *) хвана лани, неправедно нарѣче бунтовници и ги мѫчи най-жестоко. На това азъ сѫмъ самичъкъ свидѣтель. По едно врѣме, тѣ ся изгубиха отъ Солунскитѣ тъмници, нъ отпослѣ ся узна, че сѫ заточени въ Синапъ и Кютая.

«Въ Неврокопската кааза двѣ турски банди отъ башибозуци, подъ прѣдводителството на Мустафа и Кара-Али отъ Неврокопъ, измѫчватъ християнското население. Щомъ уловятъ нѣкой по-добръ Българинъ, отвождатъ го въ нѣкой скришенъ долъ, убиватъ го, подслѣ му отрѣзватъ ушитѣ и ги занасятъ на Неврокопскитѣ бейове за знакъ, че още единъ гяуръ е испратенъ въ пъкалътъ!

«Тѣзи банди задружно съ градскитѣ бейове и селскитѣ агалари ще довършатъ злощастното християнско население въ Македония. Освѣнъ редовнитѣ убийства, тѣ често проваждатъ до селянитѣ да имъ пратятъ пари, дрѣхи, обуща, ястие и пр. съ заплашвание, че ако не имъ испратятъ, тѣ скоро ще прѣдадѫтъ необрѣзанитѣ имъ трупове на полскитѣ звѣрове и небеснитѣ птици.

Горкитѣ селяни като слушатъ тѣзи заплашвания, и виждатъ колко често труповетѣ на тѣхнитѣ братия ся намиратъ захвърлени по доловетѣ, не смѣятъ да излѣзатъ по работата си, нъ вѫтрѣ ги чака друго зло. Тѣ трѣбва да плащатъ данъкъ, «Султанътъ иска пари». Нъ тѣхъ никой не пита какъ или дѣ ще намѣратъ пари. Царския бирникъ съ тояга въ рѫка, само бие и крѣщи: *дай пари, пезевенгъ, ти гиди комита, ти гиди гяуръ.* И слѣдъ това той има да исплаща едно тѣгло. Съмнѣва ли ся нѣкой за истинностьта на фактоветѣ, изложени тука? Или мисли ли нѣкой, че тѣ сѫ прѣувеличени? Азъ го моля нека има добрината да се облѣче въ дрѣхитѣ на единъ Македонски селянинъ, и да поживѣе нѣколко дни между тѣхъ, като единъ отъ тѣхъ. Тогава той ще може да види по-сатанински злодѣйствия, отъ колкото той е челъ нѣкога въ книги. . . . . . » (в. Марица, бр. 189)

---

*) Началникъ на Банский гарнизонъ.

Разлогъ, 23-й Маиѧ 1880 г.

«На 2-й Маия (в. с.) Мустафа-чаушъ отъ село Фурница, началникъ на баши-бозуцитѣ и прочутъ дели-башия, напада селото Кременъ съ свитата си, немилостиво били кого дѣ намѣрили; послѣ откарали 4-ма души за Неврокопъ, нъ по пѫть погубили тримата отъ тѣхъ. На излизание зели като награда едно доволно значително количество турски лири.

«На 9-й Маия въ Обиденъ, сѫщиятъ началникъ съ разбойницитѣ извършилъ сѫщитѣ свирѣпства, и по-лоши; трима умрѣли отъ бой, послѣ ся оттеглилъ, като земалъ отъ това село 40 турски лири.

«На 12-й Маия отъ село Горно-Драглище, около 8 момчета излѣзли отъ селото си, като носили съ себе си по малко кърма за овцетѣ си и по малко хлѣбъ. Нефрамътъ, башибозуцитѣ *) ги присрѣщатъ и ги попитватъ: «кѫдѣ отивате, бре чорбаджиларъ?» (тука така говорятъ, защото сѫ помаци), а тѣ отговорили: «заносяме малко кърмица на овцетѣ.»—«Иокъ», извикватъ баши-бозуцитѣ, «вий носите на комититѣ хлѣбъ!» И потъркалятъ ги догдѣ си исчупили сопитѣ, и послѣ ги завождатъ по-близо до гората, отсичатъ по-ягки тояги (сопи) и подлагатъ ги изново, та ги били додѣто немогли да станатъ отъ мѣстата си. Послѣ били закарани съ кола по домоветѣ имъ.

«На 18 Май, въ Недѣля сутреньта пакъ Мустафа чаушъ съ дружината си нападватъ село Добринище, обсаждатъ черквата, дѣто селянитѣ исплашени излѣзли на дворътъ прѣди да ся свърши службата. Обсадителитѣ обаче отпущатъ женитѣ, а мѫжетѣ, заедно съ священникътъ имъ, били злѣ бити съ дипчицитѣ на пушкитѣ. Нѣкои избѣгали, а други

---

*) Както на много други мѣста въ Македония, тъй и въ Разлогъ турското правителство бѣше нарѣдило потеря противъ комититѣ (чети: турски разбойници), истинската цѣль на която читательтъ вижда каква е била. За това дописникътъ вмѣсто «нефрами» я нарича «башибозуци».

били занесени съ тезгере (тарга). Остапалитѣ завождатъ въ кѫщата на Никола Пумпаловъ, и въ дворътъ като ги нареждатъ единъ по единъ да ги биятъ, ударитѣ по кръстътъ имъ били толкова силно, щото писъцитѣ имъ ся чували по всичкото село.

«На 19 Май селото Добринище, ся обсажда отъ редовна войска, която прѣбивава постоянно тамъ, а баши-бозуцитѣ съ една часть редовни солдати изрѣждатъ всичкитѣ кѫщя да дирятъ скрити человѣци и когото намѣрили съ бой завождали при началникътъ на баши-бозуцитѣ и юзъ-башията на войската, дѣто биле бити безъ милость. Има около 20 души злѣ биени, на които животътъ е въ опасность. Не могѫ да ви изложа страданията на всѣкиго частно. Ще ви спомена само за едно: на Костадина Г. Дамианова сѫ ударени 70 сопи по коремътъ, послѣ сѫ го обѣсили съ краката нагорѣ и подъ главата му сѫ запалили слама. Сетнѣ сѫ го свалили на земята и сѫ запалили слама на коремътъ и на главата му. На излизание отъ селото зимали 60 л. т. Това е произведението отъ Парижский и Берлинский договори, отъ цариградски конференции и Европейски ноти. Тѣ служатъ за Турция само като единъ парцалъ да мѣте фурната, въ която пече Българитѣ.»

(в. Марица, брой 191).

Мехомия, 23-й Май 1880 г.

«. . . . . . Друго едно по-важно нѣщо ся извърши прѣди праздникътъ на възкресение Христово. Отъ г. Мехомия 1 момче и 4 други отъ с. Гедлево, находяще ся единъ часъ далѣче отъ този градъ, като идѣха отъ София за отечеството си за помѣнатий праздникъ, били нападнати отъ Турци въ пограничния балканъ. Обрали имъ най-напрѣдъ паритѣ, що били спечелили, послѣ двѣ отъ тѣхъ пронизали съ куршумитѣ и паднали мъртви на зямята. Други двѣ тѣжко ранили съ ножоветѣ и ги оставили полумъртви да плуватъ по истеклата отъ тѣлото имъ кръвь; а послѣдното сполучило да ся избави неповрѣдено изъ ржцѣтѣ на кървопийцитѣ и да обади това гдѣто трѣбва. Тѣлата на умрѣлитѣ ся намѣрили и тѣжко-раненитѣ били още живи. Убийцитѣ били отъ с. Бачево, 1 часъ далѣче отъ Мехомия, и, убадени отъ сполучившето да избѣгне изъ ржцетѣ имъ момче, правителството ги повика по име; вслѣдствие на това мухтарътъ отъ с. Бачево повикалъ убийцитѣ и прѣдъ нѣкои отъ първитѣ селяни казалъ имъ: «ачанъ телелемединиз хепсини, нейчин тутущунус бу иши» и други подобни отечески съвѣти.»

Битоля, 19-й Юний 1886 г.

«На 12-й Мартъ злодѣйци отъ с. Заясъ изгорѣхж църквата въ с. Туйнъ.

«На 13-й Мартъ на 2 часа разстояние отъ Кичево ся уби Илия Стояновъ отъ с. Козичано.

« . . . На 25-й Априлъ двама дезертири (качаци), Хамза Дервишовъ и Ибрахимъ Абединовъ, убихж въ срѣдъ града Кичево часа по 12 прѣдъ много хора, нѣкого си Мицко Недановъ.

« . . . На 14-й Маия на 1 часъ разстояние отъ г. Сърбяни убихж Досия Василева, жена на нѣкого си Василя, когото бѣхж убили малко прѣди туй. Дъщерята на Досия, Златана, ся грабна отъ нѣкой си Ало, който я държа цѣли 18 мѣсяца за да я потурчи. Бѣдната Златана успѣ да избѣгне въ гората, гдѣто ся хранила дълго врѣмя съ растения и пръсть.

«На 18-й Май двама Българи отъ с. Гарѣ (Дебърско окр.) прѣзъ нощьта били нападнати отъ нѣколко злодѣйци и убити.

«Слѣдующитѣ убийства и злоупотрѣбления сж извършени въ разни дати, които не могатъ ся опрѣдѣли:

«Трайче изъ с. Шутово, като затваряше портата на ханътъ си въ Кичево, ся уби.

«Георги Ангеловъ отъ Сърбяни ся уби нощѣ въ воденицата си.

«Георги Ивановъ отъ г. Кичево ся уби всрѣдъ града отъ Хюсеинъ Янчарь.

«Божинъ Павловъ отъ с. Бѣлица ся уби при с. Букова, на 2—3 часа разстояние отъ г. Кичево. — Сърбянъ Веляновъ отъ г. Кичево ся уби на 20 минути далечь отъ града. — Порѣчкийтъ мънастирь «Св. Богородица» ся оплѣни. Църквата въ с. Аголъ ся оплѣни. . . . .»

(в. Зорница, бр. 27, год, 5).

Пиянечко Окръжие, 20 Юний 1880 г.

«. . . На 20-й Ноемврий 1879 г. 2 жени отъ Трѣботивища ся намѣрихѫ на пѫтьтъ за Царево-село съсѣчени на парчета. Като испита убийцитѣ, властьта слѣдъ нѣколко дни ги отпустна и съ това още повече ги насърдчи.

«На 31-й Декемврий сѫщата година 3-ма Българи отъ околнитѣ села на Царево-село като отишли за дърва въ гората, бидохѫ хванати отъ злодѣйци, които имъ отсѣкли рѫцѣтѣ и ги мѫчили до дѣто да умрѫтъ.

«На 18 Априлъ того 12 души Българи отъ Малешевско, дюлгери, отишли да работять въ Кочанско. За въскресение тѣ потеглили за домоветѣ си, нъ на пѫтьтъ 11 отъ тѣхъ ся убихѫ. Труповетѣ на убититѣ ся намѣрихѫ слѣдъ 2 дни.

«На 9-й Юний Раде Мирчовъ отъ с. Вѣтренъ отиде на пазарь въ с. Виница и тамъ ся уби . . . . . .»

(Зорница, брой 28, год. 5).

Охридско Окръжие, м. Юлий 1880 г.

«. . . . . . Всрѣдъ г. Охридъ на 24 Юний Турци убихѫ Иованчета механджия; убийцитѣ сѫ Шевкинъ, синъ на Шабидинъ Ефенди, бившийтъ махале-мюдуру въ Охридъ; близу до мѣстото на убийството ся намираше сегашнийтъ ни

Каймакаминъ Махмудъ-бей отъ Елбасанъ, нъ той не ся нито помърдна.

«Въ с. Лобунища на 18 Юний Турци разбойници влѣзохѫ въ кѫщата на Темяна Сгрѣзова, заклахѫ я и изгорихѫ кѫщата ѝ.

«. . . . Въ с. Вехчани на пѫтьтъ ся намѣри убитъ единъ Християнинъ. — При с. Лѣсковецъ на пѫтьтъ хванахѫ една мома Българка и откакъ я влѣкохѫ насилственно я обезчестихѫ.»

Неготинъ, 5 Юлий 1880 г.

« . . . . На 4 февруарий отъ с. Ракето Андо Ивановъ и Илия Георгиевъ ся убихѫ въ планината Дрѣнь отъ разбойницитѣ Ибрахаимъ Халиовъ и баща му.

«На 6-й Априлий отъ с. Липе Дѣдо Ничо, 96-годишенъ старецъ и синъ му Андо станахѫ жъртва на кръвопийцитѣ Алия Аралещко, Ахмедъ Ашловъ и Фазли Гемиджи, по причина че тоя тоя старецъ отказалъ да прѣдаде снаха си на казанитѣ злодѣйци да я обезчестятъ.

«На 2 Май дядо Стоянъ отъ с. Рожденъ, 85-годишенъ старецъ, $^1/_4$ часъ вънъ отъ града ся уби отъ пѫдаря Пазѫръ Арнаутъ.»

(Зорница, брой 32, год. 5).

Банско, м. Юлий 1880 г.

« . . . . . . Английский комисаръ дойде и замина. Ние не можахме да ся споразумѣемъ съ испитвачьтъ относително за войската въ Банско. Азъ му приказвахъ, че Турскитѣ солдати ходятъ по дворетѣ, по градинитѣ и по кѫрътъ, та ядѫтъ плодоветѣ, тѫпчатъ сѣидбитѣ и гонятъ женитѣ, нъ той ми отговори, че това не е голѣмъ кабахатъ, макаръ че продължавахъ да му доказвамъ, че това е голѣмо прѣпятствие за селската работа.

«Слѣдъ неговото заминувание, турската войска още повече ся разсвирѣпѣ. . . . . Солдатитѣ ся распръснахѫ по полето и търсятъ да обезчестятъ момичета, жени, даже и стари баби. Още вечерьта подиръ заминуванието на испитвача тѣ натиснахѫ двѣ жени, именно вдовицата на Григорій Трепчовъ, като отивала съ сина си на лозето, около 5 души солдати вързватъ сина ѝ, а нея отвличатъ на страна и тамъ удовлетворяватъ скотскитѣ си страсти. Другата жена, съпруга на дѣдо Дѣшо Атанасовъ, 50-годишна, е обезчестена отъ низамитѣ на Мехомийскийтъ пѫть.

«Опитали сѫ ся още да нападнатъ на честьта на съпругата на Никола Арнаутчето Петранчинъ, нъ съ голѣмъ викъ и бѣгъ тя едва сполучила да избѣгне съ мѫжьтъ си.

«Такъви много други злоупотрѣбления правятъ солдатитѣ въ Банско. Тѣзи още въ по-голѣмъ размѣръ ставатъ слѣдъ заминуванието на Английскийтъ комисарь.»

(в. Марица, бр. 201).

По поводъ на единъ рапортъ, прѣдставенъ на Европейската комисия за прѣобразования въ Македония прѣзъ 1880, относително до положението на Християнското население въ Македония слѣдъ сключванието на Берлинскийтъ договоръ, напечатанъ на Английский языкъ и съставляющъ една брошура отъ 54 стр., в. Зорница прави слѣдующитѣ забѣлѣжки, които не сѫ друго освѣнь едно резюме на този раппортъ:

«Ний внимателно прочетохме тази брошура и изброихме до *хилядо*, *триста*, *шестдесеть* и *осемь* Българи убити, *сто* и *четиредесеть* моми и жени насилствувани и обезчестени. Между горнето число 1368 души убити, ний не смѣтаме жителитѣ на много други малки и голѣми села, които съвършенно сѫ ся съсипали и селянитѣ сѫ ся исклали, както не смѣтаме и ученицитѣ на едно Българско училище, които тоже сѫ ся исклали до единъ. Ний срѣщнахме и много случаи, въ които красни Български моми насилствено сѫ ся потурчвали. Плѣнства, грабежи, мѫчения, горѣния, разграбвания на частни имущества изобилствуватъ. При това, въ прѣдговорътъ на брошурата ся казва, че тѣзи нѣща сѫ една малка часть отъ онова, което ся е извършило и ся върши въ Македония. . .»

(в. Зорница, бр. 36, год. 5).

Якуруда, (Разлошко) 4-й Юлий 1880 г.

«. . . . . Съ друго, съ което има да ся похвалимъ, е испращанието на Къзълийский (окрѫженъ) *Кърсердаринъ*, на имя Делянъ Чаушъ, съ 20 души най-върли арнаути, на които е дадена неограничена власть за издирвание разбойницитѣ (арамиитѣ) по гората, а въ сѫщность за истрѣбление на кокошкитѣ, и маслото по селата и за обезчестявание безъ разлика на полъ.

«Като очевидецъ считамъ за моя длъжность да явя поне онова, което съмъ видѣлъ съ собственнитѣ си очи да е извършилъ тоя кръвопиецъ, Делянъ Чаушъ, който само съ едно поглѣднувание направя да ся потрѣсе и най-неустрашимото сърдце. Щомъ стигна въ селото ни расположи ся дѣто си поиска и подбуденъ отъ нашитѣ съсѣди Помаци на часа повика слѣдующитѣ лица: Велко Ерашкинъ, Аврамъ Вацковъ, Триндафелъ Якимовъ, отъ които поиска да му принесатъ орѫжието си. Нъ злочеститѣ тия людие колкото и да ся моляхѫ и казвахѫ, че у тѣхъ нѣма такъво нѣщо, всичкото бѣ напусто. Агата като положи на земята единъ отъ тия злощастници и му взе здравието, каза, че ималъ власть да ги бие до усмъртявание и послѣ да ги прати вързани на главното правителство въ Сѣресъ. При такъво едно страшно зрѣлище спустнахѫ ся присѫтствующитѣ кметъ и стареи на молба и като колѣничиха прѣдъ него, цѣлувахѫ му поли и нозѣ, дадохѫ даже и порѫчителство, че ако би да ся появи нѣкога у тия хора орѫжие, да отговарятъ прѣдъ правителството. Нъ всичко туй нѣмаше никакво значение за него. Най-послѣ си каза простичката, че ако му дадѫтъ по 5 лири турски, ще ги отпустне, което стана безъ никое упорство, защото горкитѣ хорица бѣхж готови всичко да направятъ само да избавятъ живота си.

(в. Марица, бр. 200)

с. Баня, (Разлошко), Августъ 1880 г.

«. . . . На 14 Ноемврий 1880 г. около 11 часа вечерьта селото ни ся обсади отъ Турци. Селянитѣ отъ страхъ избѣгнахж кждѣ около Банско. Щомъ избѣгнахж селянитѣ, обсадницитѣ навлѣзохж въ селото ни и начаса ся издигнахж пламьци. Тая вечерь пращението на огньоветѣ, ревението на говедата, цвилението на конетѣ, пръхането на кокошкитѣ, вието на кучетата и отчаянитѣ викове на невинно-кланитѣ Българи, всичко това да видѣше человѣкъ, покжсваше ся сърцето му. Селото ни състоеше отъ 282 Български домочадия, съ 1520 Българи, отъ които 32 души, що ся намѣрихж въ селото, бидохж заклани тогава, 232 души измрѣхж отъ страхъ, студъ и гладъ и около 40 дѣтца сж раздадели по чужди мѣста. Селото ни освѣнъ Турскитѣ и Циганскитѣ броеше 280 кжщи, 84 разни работнически заведения, една църква и едно училище. Отъ всички тѣзи здания сж останали само 50 полуразвалени кжщи, въ които живѣятъ 120 фамилии. Останалитѣ жители сж избѣгнали въ Княжество България.»

(в. Зорница, брой 33, год. 5).

Солунъ, 1-й Августъ 1880 г.

«Нѣма ли за насъ милость, нѣма ли правосждие, нѣма ли Богъ?»—Тѣзи сж отчаянитѣ викове на Българскитѣ затворници въ града ни. Освѣнъ 37-тѣ души, за които ви бѣхъ извѣстилъ въ първото си писмо отъ 20-й Юлий (в. с.), наскоро сж докарани други 78 души невинни Българи, компрометирани ужъ за въстанници и заповѣдь ся е издало отъ тукашнийтъ Генералъ-Губернаторъ, Дервишъ-Паша да ся улавя всякой, който носи Българско име или страшна физиономия или пъкъ носи на рамото си сѣкира и друго какво да е земледѣлческо орѫдие. Нъ това е нищо. За съвършенното истрѣбление на Българскийтъ елементъ въ Солунскийтъ вилаетъ или за изчезвание огромното болшинство въ този велаетъ, Дервишъ-Паша е далъ заповѣдь да ся заточаватъ цѣли български фамилии въ Епиръ, Тесалия или Албания и да ся замѣстватъ съ турски*). . . . .»

(в. Марица, бр. 211).

Охридъ, 18 Августъ 1880 г.

«. . . . Въ Дебьрца, Охридско окрѫжие, Турци убихѫ 2-на Християни. — Въ с. Бушова-чешма Турци убихѫ 3-ма Християни, единийтъ бѣше отъ Пуста-рѣка, а 2-та — отъ Бойща, Битолский окрѫгъ . . . .»

Битоля, 10 Септемврий 1880 г.

« . . . . . Алия Маджаръ, полякъ въ с. Рапеши и Алия отъ Прилѣпъ, полякъ въ с. Берникъ, убихѫ жената на Стояна отъ послѣдното село.

«Алия, полякъ отъ с. Теповци, лошо нарани овчаря, Колета Котовъ . . . .»

(Зорница, бр. 38).

Прилѣпъ, 31 Августъ 1880 г.

« . . . . На 15 Августъ Цвѣтанъ К. Бѣлооковъ отъ с. Десово ся уби отъ Расимъ Смаиловъ и Бале Вазиовъ. — На 16 Августъ Наумъ Иовановъ, Лязо Мойсовъ отъ Кавадарци (Тиквешко) ся убихѫ на Тиквешкото шосе, 15 минути вънъ отъ града. — Въ сѫщия день единъ калайджия и единъ кираджия отъ с. Клѣпачь ся убихѫ на Битолското шоссе — Алинска чешма. . . . . . . На 18 Августъ Ив. Бонгуровъ и Секула Трайковъ на пѫтьтъ мѣжду Кичево и Прилѣпъ ся намѣрихѫ насѣчени на кѫсове . . . . На 25 Августъ ся уби Гьорго, коджа-башията отъ с. Годияково . . . .»

---

*) Споредъ свѣдѣнията, които можахъ да събера, тази послѣдня заповѣдь на Солунскийтъ Валия, неизвѣстно по кои причини, не ся испълнила.

Солунъ, 1 Септемврий 1880 г.

«. . . . На 16-й того 3-ма кираджие отъ Кавадарци, Иванъ Митковъ, Атанасъ Мойсеевъ и Наумче Плѣтварецъ, като отивали за Битоля, щомъ приближили около ½ часъ близо до Прилѣпъ, били убити отъ Турци при една баждарница.

«Въ с. Пърджково на 22 того 4-ца Турци грабнахѫ дъщерята на Илия Семерджиевъ, по заповѣдь на Турчина Мутю, който я потурчи и я взе за жена.

«Единъ мърсникъ Турчинъ отъ с. Кавадарци обезчестилъ една Българска дѣвойка прѣдъ родителитѣ ѝ.

«На 15 Юний Христо Бале, 20-годишенъ момъкъ, ся намѣрилъ убитъ на ½ часъ вънъ отъ градътъ и туренъ въ врѣтище. Убиецътъ билъ Зеймелъ полякътъ отъ с. Оризари (Воденско) . . . . . »

(Зорница бр. 39, год. 5).

Галичникъ, (Дебрско окр.), 20-й Септем. 1880 г.

«. . . . . На 13 Августъ идейки отъ Гостиваръ до кулата Мавровска на ланското мѣсто убихѫ Нестора Кайчески и отъ с. Мелничани разбойници грабнаха 15 коня . . . . На 5-й Септемврий близо до с. Лазарово-поле, надвечерь като си пасехѫ овцитѣ, 2-ма Християни отъ с. Джунгуловски бидохѫ убити отъ разбойници, които имъ закарахѫ 150 овци. — На 14 Септемврий въ с. Маврово въ 8 часа прѣзъ деня 60 души разбойници отъ Прѣкодрумъ грабнахѫ всичкитѣ селски овци на брой 1500. —

«На 14 Септемврий 3 часа на далечь отъ с. Галичникъ въ планината Сломуница по пладнѣ 80 души арамии откраднахѫ 2.000 овци на Ристета Бундалевски отъ с. Велю-

Бърдо. — На 15-й сѫщаго вечерьта на 11 часътъ разбойници грабнахѫ 1.880 овци отъ Джаферъ Кехая и убихѫ 2-ма отъ овчаритѣ му . . . . »

(Зорница, брой 42, год. 5).

Солунъ, 22 Септемврий 1880 г.

«. . . Въ Велеското окрѫжие има единъ злодѣецъ кървопиецъ, именемъ Фейзо отъ Прилѣпското село Цьрнилища, който ся располага по селата като царь-тиранъ. Неговото злодѣйско вѣдомство вьрлува особенно въ слѣдующитѣ села: Богомила, Кѫпаново, Бистрица, Нежилово, Папрадища, Орѣше, Мокренъ, Габровникъ, Реодолъ и други. Този кръвопиецъ отъ нѣколко години насамъ, освѣнь безбройнитѣ убийства, грабителства, мѫчителства, насилвания и обезчестявания, напослѣдъкъ уби и бюлюкбашията, а най-сетнѣ и други трима Турци меамури и то ето какъ:

«Като видѣ, че сѫ поставени за жандарми нѣколко Християни, за да ги съсипе, Фейзо съ дружината си бѣше хваналъ пусия (метеризъ), прѣзъ гдѣто щѣли да минѫтъ нѣкои отъ Християнскитѣ жандарми, които ся врьщали отъ служба по селата, та да ги убие. Нъ понеже тѣ минали прѣзъ другъ пѫть, то за да ся не върне безъ жъртва, Фейзо съ дружината си убилъ трима Турски меамури, които минували отъ тамъ. Вслѣдствие на това убийство, както и на юначеството на Грьцкитѣ капитани, Велесъ и околностьта му ся турихѫ въ обсадно положение, мѣрка, която стана причина да ся мѫчатъ, затварятъ, озлобляватъ стари невинни Българи. Единствената полза отъ тази мѣрка бѣше убогатяванито на омиротворителитѣ. Насърдченъ отъ този примѣръ и наший Фейзо си взе принадлѣжащето му отъ селата Кѫпаново, Нежилово, Папрадища, Орѣше и отъ Ангелка Папрадчанина, всичко 420 лири турски.

По-надолѣ дописникътъ описва нѣколко отъ подвизитѣ на прочутийтъ този Фейзо и продължава:

«Въ Струмица Меамуринътъ на десятъцитѣ, Асимѣ Бей, съ четворица свои другари насилилъ съпругата на Макриовскийтъ учитель Давия ся подигна, а удовлетворение никакво.

«На 21-й миналаго Августа 8 души разбойници влѣзохѫ въ селото Едрениково, 1½ часъ отъ града (Струмица) и на 12 часа вечерьта нападнахѫ кѫщата на Колета Костовъ, когото гонихѫ и гърмяхѫ подиръ него и подиръ други селяни, които обаче сполучихѫ да избѣгнатъ изъ рѫцѣтѣ имъ и ся распрьснахѫ по горитѣ, гдѣто и прѣнощувахѫ. Разбойницитѣ послѣ убихѫ майката на рѣченаго Колета.

«На сѫщий день вечерьта на 2 часа нощѣ разбойницитѣ уловихѫ и завлѣкохѫ въ робство по планинитѣ Трайка Коцевъ, отъ с. Кокличь, ½ часъ отстояще отъ града.

«Въ сѫщата нощь тукашнийтъ Миралай доведе въ войнишкитѣ чадѫри вънъ отъ града 4-ма отъ по-първитѣ хора отъ сѫщото село, отъ които 2-мата прѣстарѣли 80-годишни старци и всичкитѣ бихѫ немилостиво; бихѫ ги съ рѫцѣ, съ нозѣ, съ дървета, по плѣщи, по глава, гдѣто завърнахѫ, газихѫ ги подъ нозѣ въ тинята и всевъзможни други озлобления имъ правяхѫ. Двамата бѣлобради старци бихѫ до смьрть.

«На 15-й Септемврий злодѣйци отведохѫ въ плѣнъ едного отъ с. Бардарица и единъ овчарь, хванатъ подъ града Струмица близо до войнишкий станъ.

Тѣзи злодѣйства сѫ извършени, казва дописникътъ, само въ Струмишко. — Да видимъ що става и въ Доирянско и Мириовско:

«На 8-й Септемврий въ село Хасанлия разбойникътъ Ахмедъ вдигналъ жената на Янкула.

«Въ Мириовското село Витолища въ сѫщий този день вечерьта часа на 5, Рожденский Полякъ (пѫдарь) съ другаритѣ си грабна и отведе една двумѣсечна млада невѣста. Когато я носили и минали покрай с. Рожденъ, горката булка викала, плакала и скубала коситѣ си, за да й помогне нѣкой, нѣ отъ страшнитѣ мартинки и отъ остритѣ мечове на полящитѣ никой не смѣялъ да си покаже главата.»

(в. Марица, бр. 223).

По-надолѣ дописника описва свирѣпствата на Грьцкитѣ разбойници, андартитѣ; тѣхъ читательтъ ще прочете въ II-й отдѣлъ на настоящата книга.

Прилѣпъ, 28 Септемврий 1880 г.

«На 3-й того злодѣйци убихѫ овчарьтъ отъ Текето. — На 4-й того злодѣйци ранихѫ Томето Димевъ отъ с. Ерековци, който слѣдъ нѣколко дни умрѣ. — Въ сѫщий день гръмнахѫ 7—8 пушки върху едно 16-годишно овчарче, което за добра честь не можахѫ да убиятъ. — На 12 того слугинята на Т. Бамбала, по име Мара, Минка Мирчевица и едно 14-годишно момиче бѣхѫ отишли въ лозето на Бамбала да берѫтъ грозде. Единъ отъ пѫдаритѣ, като видѣлъ младата слугиня, отърчалъ при тѣхъ и като извадилъ ятаганътъ си дрьпналъ изпомѣжду имъ Мара и я завелъ въ ближнитѣ храсталаци за да удовлетвори скотскитѣ си страсти . . . . . На 20 того Лазаръ отъ с. Кладошкъ (Кичевски Окр.) бѫде нападнатъ нощѣ отъ злодѣйци въ кѫщата си и убитъ тамъ.»

(в. Зорница, 43 брой, год. 5).

Кичево, 10-й Октомврий 1880 г.

«. . . . . . На 3-й Мартъ Сушанъ *) и Абдия отъ с. Папрадища съ дружината си нападнуватъ на с. Доленци и слѣдъ като зематъ 35 т. л., насилуватъ 3 дѣвойки и двѣ невѣсти и отъ възпротившитѣ ся Българи убихѫ 2-ма, Митрета Наумовъ и Петрета Стойковъ и 3-ма ранихѫ и откарахѫ овцетѣ на Георгия Петковъ съ овчарьтъ наедно.

---

*) Спорядъ една корреспонденция въ в. Марица, бр. 247 (стр. 60) Рушанъ.

«На Върбница 3 жени: Янэйца, Петкойца и Сомуница отъ с. Долени ходейки на пазаръ бидохѫ ограбени и осрамотени.

«На 15 Мартъ Мехмедъ и Ахмедъ Алиови отъ Кичево убихѫ Велета отъ с. Кнежино, гайдаръ, защото не имъ свирилъ безъ пари и не позволилъ на жена си да имъ слугува.

«Въ сѫщий день Дебрани нападатъ на с. Кнежино и слѣдъ като убихѫ 2-ма селяни и 3-ма ранихѫ, откарахѫ всичката жива стока и оплячкахѫ селото.

«На 27-й Май Незиръ и Бавтиръ Заяжяни, взехѫ отъ попъ Цвѣтка 80 лири турски и откарахѫ 80 овци. Сѫщитѣ убихѫ Христета Иововъ отъ сѫщото село и му закарахѫ 50-тѣ овци.

«Седемь души Порѣчани отъ с. Рамие идейки отъ Прилѣпъ бидохѫ нападнати отъ Арнаути Дебрани, които слѣдъ като убихѫ 2-ма и 3-та ранихѫ, зеха имъ конетѣ съ житото.

«Порѣче ся съставлява отъ 38 села исключително Български; отъ нѣколко мѣсеца има 38 души убити, 12 моми потурчени и безбройно число дѣвойки и невѣсти осрамотени отъ Джема Кьоръ-Фазлиовъ и др. отъ с. Градъ.

« . . . . На 17-й Августъ Заяжани запалихѫ кѫщата на Моиса Билбиловъ отъ с. Букоичани и сѫщийтъ убихѫ. *)

«На 28-й Мартъ Незиръ и Бавтиръ отъ с. Заясъ убихѫ Илия Стамевъ отъ с. Козичини и му откарахѫ 50 овци.

«На третий день отъ Въскресение Амзо Дервишъ-Ибраимовъ отъ с. Градъ уби Мицко Недевъ отъ сѫщото село.

«На 28-й Май Дебрани плѣнихѫ 2.800 овце отъ с. Иванчица.

« . . . . На 8-й Юний Незиръ и Бавтиръ Заяжани цѣла нощь насиловахѫ снахитѣ на Митрета отъ Яхорецъ. Сѫщитѣ убихѫ съ дърво Цвѣтана отъ сѫщото село, а отъ дру-

---

*) Глѣд. стр. 59 (в. Марица, бр. 2 47)

гитѣ селяни зехѫ 2.800 гр., нападатъ още Никола Мойсовъ отъ с. Добреновецъ, били го до смърть и насилили жена му.

На 26-й Септемврий Молла Шакиръ и Амзо Дервишъ-Ибрахимовъ отъ с. Градецъ обрахѫ 15 души бичкиджии до самийтъ градъ, убихѫ едика, а 2-мата ранихѫ. — Стайко Божиловъ като идѣлъ отъ Прилѣпъ нападна ся отъ Суле и Исмаила отъ Дрѣново и слѣдъ като го бихѫ, мѫчихѫ го и зехѫ му 15 меджидии, и го вързахѫ за единъ дѫбъ, гдѣто 3 дни стоя вързанъ.

На 29-й Септемврий сѫщитѣ злодѣйци убихѫ Размота отъ с. Кладникъ, а на 4-й Октомвр. — Мицка Угриновъ отъ сѫщето село.

На 4 Окт. прочутийтъ Джемо съ дружината си нападна село Русяци и слѣдъ като оскверни 3 моми, би 8 души до смърть, па имъ взе 15.000 гр. . . . . . .»

(в. Зорница, бр. 44, год 5).

. . . . 17-й Декемврий 1880 г.

«. . . . . . Жестокоститѣ, които ся вършатъ въ страната ни, ся умножаватъ отъ день на день и ставатъ по-многобройни. Безчеловѣчнитѣ убийства причиняватъ на цѣлото тукъ Българско население голѣмъ страхъ и трепетъ. Въ разстояние на десять дни повече отъ 30 души Българи лѣжатъ убити по пѫтищата отъ Бѣглица до Корча (Костурско окрѫжие). Търговията прѣстана отъ затваряния на пѫтищата. . . .

«На 1-й Октомврий разбойници Турци откарали всичкото овче стадо на Ралева отъ с. Дѫмбени. Ощетенийтъ Българинъ отишьлъ при Каймакамина въ Костуръ да ся оплаче, а той го изгонилъ изъ конака съ типическото за Турскитѣ чиновници изражение: „*хайде гяуръ Комитаджи!* вие хемъ единъ другъ си правите зло, хемъ дохаждате да безспокоите и насъ».

«Селото Карамани въ послѣдне врѣме послѣдствие на злосторствата на поляцитѣ Сюлюмана и Ахмеда е съвършенно опустошено отъ обири и пожари, вършени отъ тѣзи двама Турци. Отъ 50 кѫщи селото е останало само съ 20 и то съвсѣмъ ограбени.

«На Наума Павлевъ отъ с. Трьнъ, прѣди 1 мѣсецъ изгорили кѫщата. На това нещастие на горкий Наума притурили и друго: слѣдъ нѣколко деня сѫщитѣ разбойници, по побуждение на единъ Битолски бей, убили брата му и внука му.

«. . . . . Прѣзъ сѫщий мѣсяцъ (Септемврий) разбойникътъ Селимъ съ дружината си влѣзълъ въ с. Ивинъ, гдѣто ограбили кѫщата на Стойка Трьпковъ, когото били до смърть и обезчестили жена му.

«Двама Българи отъ с. Бадяново и Прѣмуи (Битолско) били насѣчени на части отъ Арнаутитѣ.

«Въ Демиръ-Хисарскийтъ окрѫгъ поляцитѣ расхвърлили на селото Дивяци данъкъ, който и събиратъ отъ кѫща на кѫща, както го събирало правителството.

«Прѣзъ м. Септемврий Турцитѣ Дикъ-ташъ и Лѫмо заедно съ другаритѣ си закарали отъ с. Илино 400 овци. — Въ Охридско окрѫжие отъ селата Слатино и Галичица Арнаутитѣ откарали 1.000 овце. — Отъ селата Сируля и Вишни Турцитѣ всрѣдъ пладнѣ забрали 180 овци и 30 вола.

«Една чета Арнаути и Турци плѣнили 25 души Българи отъ с. Коратица. Отъ плѣненитѣ нѣкои си пропаднахѫ безъ вѣсть, а другитѣ ся отпустнахѫ съ тѣжъкъ откупъ.

«Отъ селата Ташъ-Мурунище и Мариница разбойницитѣ убили двѣ жени.

«. . . . . Отъ с. Вевчани Арнаутитѣ убили двама Българи и откарали 150 овци. — Отъ с. Пюке разбойницитѣ отвели въ гората трима Българи, отъ които двамата убили, а едина отпустнали срѣщу голѣмъ откупъ.

«Арнаутитѣ само отъ Галичникъ (Дебрско) откарали 3.500 овци и утрепали трима Българи.

«Прѣзъ м. Августъ въ Улярци (Щипско) Андонъ Желковъ и жена му били съсѣчени отъ Турцитѣ. — Малко слѣдъ това сѫщитѣ разбойници посѣтили с. Сърбица, гдѣто убили на нѣкой си Коча жената, дѣцата му и неговийтъ гостенинъ на име Арсо.

«При с. Виница (Щипско) прѣзъ м. Октомврий били намѣрени 8 души Българи насѣчени на части, отъ труповетѣ на които ся хранили кучетата и хищнитѣ птици. Убийцитѣ сѫ Турци отъ с. Градецъ.

«Арсо Рунтевъ заедно съ жена си отивалъ отъ Ново-село за Щипъ; на пѫтя го срѣщнали 15 души редифи, вързватъ го о едно дърво и всичкитѣ обезчестяватъ жена му, която слѣдъ три дни умрѣла.

«Турцитѣ отъ Страшовчани убили всрѣдъ пладнѣ 5-на невинни Българи по неизвѣстни причини. Родителитѣ на убититѣ ся отнесли до Правителството, нъ то ги испѫдило.

«Свирѣпствата, които ставатъ въ Кичевскийтъ и Дебърскийтъ окрѫзи сѫ заминали прѣдѣла на търпението. Въ Кичевскийтъ Окр. по-главнитѣ отъ тѣхъ сѫ:

«На 17-й Августъ въ с. Букоичани, Турци Заяжани всрѣдъ пладнѣ запалихѫ кѫщата на Билбиля Матевъ, когото и убихѫ услѣ три деня, когато той дойде отъ Тетово да види кѫщата си.

«На 24 Августъ сѫщитѣ Заяжани изгорихѫ 5 кѫщи въ с. Мидимци и убихѫ 5-ма старци, именно: Иована Стамевъ, Симяна Божовъ, Стояна Гиневъ, Петрета Божовъ и Серафима Стамевъ.

«На 25-й сѫщий Заяжкитѣ качаци Незиръ и Бавтиръ съ дружината си отидохѫ въ с. Лешница, дѣто слѣдъ като насиловахѫ 13-годишното момиче на Лазета Бибовъ и невѣстата на Даниила Степановъ, убихѫ Георгия Митевъ и Петрета Станевъ и взехѫ 2.500 гр. На оплакванието на селянитѣ, властьта отговорила, че не може въ нищо да имъ помогне.

«Въ сѫщийтъ день качакътъ Рушанъ отъ с. Папрадища съ дружината си изгори въ с. Яголъ кѫщитѣ и плѣвнитѣ на Кофилета и Митрета Стефановъ, уби Митана Иовевъ и овчарьтъ Петрета Стойковъ отъ с. Рѣчани и откара 180 овци. — На 28 Августъ Папрадищани Турци нападнахѫ кѫщата на вдовицата Петковица отъ с. Яголъ, която викайки на прозорецътъ биде опушната и начасътъ издѫхна.

Тукъ дописникътъ, като расправя за върлуванието по оная страна на Папрадищанский Турчинъ Рушанъ съ дружината си, изброява отъ кое село и отъ кого по име колко данъкъ е събралъ. (Отъ 6 села всичко гр. 12,275) Като казвамъ данъкъ, читательтъ да не разбере правителственъ данъкъ; данъкътъ, за който е думата, е билъ расхвърлянъ отъ Рушана и др-га и събранъ за тѣхна смѣтка. Всичко това ставало официално и съ пълна свобода.

«На 25 Юний 4-ма Гаранци: Мехмедъ Алиевъ, Османъ Хасановъ, Алия Демировъ и Хюсеинъ Хасановъ убихѫ Митревица отъ с. Крушица, за гдѣто защищавала дъщеря си да не я обезчестятъ, и въ сѫщий день зехѫ снахата на Митрета Борджуловъ отъ сѫщото село и я откарахѫ въ гората, отъ гдѣто слѣдъ 3 дни щомъ дойде тя лѣгна и до сега болна лѣжи.

«На 17 Августа прѣзъ нощьта всрѣдъ Кичевската чаршия убихѫ Ивана Бунгура и Сѣкула Груевъ, на които взехѫ 13.000 гр. За убийцитѣ казвать, че били заптиета прѣоблѣчени въ цивилни дрѣхи.

«На 13-й Августа 3 жени и 3 дѣвойки отъ с. Осломей, като отивали на воденицата съ жито, нападнали ся подъ самото село отъ Арнаути, които слѣдъ като ги обезчестили по единъ най-варварски начинъ, взели имъ коньетѣ съ житото.

«На 29-й сѫщий Незиръ Коджоски и Бавтиръ отъ с.

Заясъ съ дружината си нападнахѫ Попъ Цвѣтка отъ с. Дупяни, на когото обрахѫ кѫщата и го ранихѫ много злѣ. Слѣдъ 3 дни попа умрѣ отъ ранитѣ. Като излизахѫ отъ кѫщата на попа, злодѣйцитѣ грабнахѫ момата на Стойка Чуревъ и я заведохѫ въ гората, отъ дѣто поискахѫ отъ баща ѝ откупъ 50 лири турски.

«Въ този сѫщийтъ день тѣзи разбойници по пладнѣ убихѫ подъ града (Кичево) Станка отъ с. Кѫрбуница и му взехѫ 2.000 гр.

«На 2-й Септемврий Турци отъ с. Туйнъ убихѫ въ селото си съ дърво Митрета Стамевъ, бъчваръ отъ с. Лубище, за дѣто поискалъ отъ тѣхъ пари за работата си.

«На 5 Септемврий Джемо Кьоръ-Фазлиевъ отъ Кичево убилъ Кофилета отъ с. Рамие, защото защитявалъ дъщеря ся, която първийтъ искалъ да обезчести.

«На 6-й Септемврий двама братя отъ с. Турие (Охридско), като отивахѫ въ Кичево на пазарь, убихѫ ся всрѣдъ с. Другово отъ Турци, защото не имъ казали: «за много ви години.»

«На 15 Септемврий Друговци убихѫ подъ селото Коджабашията отъ с. Бърждани — Илия Милски.

«На 17 сѫщий въ с. Яхорецъ, Назиръ Коджоски и Бавтиръ съ дружината си, слѣдъ като насиловахѫ 2 невѣсти и 3 дѣвойки, взехѫ отъ селянитѣ 2.000 гр. и откарахѫ 500 овци и кози. Сѫщитѣ взехѫ и отъ с. Кнежино 2.000 гр. и грабнахѫ дъщерята на Стойка Фафалка и на Василета Праматарьтъ отъ с. Прѣмка взехѫ 10 л. т. и отвлѣкохѫ внуката му Стойна.

«А въ Дебърскийтъ окрѫгъ по-главни отъ злодѣйствата сѫ слѣдующитѣ:

«. . . На 4-й Май 1880 г. Рушидъ Джока отъ Долно Кидино съ 90 души дружина нападна Галичката Планина и откара 4 стада, всичко 4.000 овци въ Долни Дебъръ.

«На 12 Майя Щуровчани Арнаути убихѫ Тошка Цѣкоски отъ с. Галичникъ и му взехѫ 2 коня.

«На 2 Августъ Дебряни злѣ наранихѫ Никота Дамяновъ и Хаджи Иссака отъ с. Лазарово-поле и имъ грабнахѫ 6 коня.

«На 10-й сѫщий Дебряни отъ с. Щурица убихѫ момчето на Хаджи Григора отъ с. Галичникъ и му взехѫ 3 коня.

«На 13-й сѫщий въ Мавровско (Гостиварско) двоица Заяжани, Хасанъ и Ризманъ, убихѫ Веля отъ с. Мелничани и Нестора Койчески отъ с. Галичникъ.

«На 14 Августъ на планината Календерица сѫщитѣ злодѣйци взехѫ 112 овни на Караджа Николовъ и Филипа Христовъ отъ с. Галичникъ и убихѫ 2-на отъ овчаритѣ имъ; а на планината Черкезица взехѫ на Никола Стояновъ отъ сѫщето село 3 коня и наранихѫ овчарьтъ му.

«На 15 Августа Халилъ-Река и Керимъ отъ с. Заясъ зехѫ отъ едно бачило на планината Календерица 3 коня, 15 овци и убихѫ овчарьтъ Спаса Стойковъ отъ Кумановско.

«На 4-й Септемврий Хасанъ Коджоски отъ с. Заясъ и Ризманъ отъ с. Бачища съ дружината си взехѫ на Дука Никоски и Унка отъ с. Галичникъ по 250 овце и ранихѫ едного отъ овчаритѣ му.

«На 8-й Септемврий Дебряни отъ с. Долня-Грика убихѫ внука на Марка Кехая отъ с. Лазарово-поле, наранихѫ 3 ца отъ овчаритѣ му и му откарахѫ 350 овци.

«Сѫщитѣ злодѣйци въ сѫщийтъ день отъ планина Голякъ грабнахѫ 63 коня натоварени съ жито, убихѫ едного отъ житаритѣ, а 3-ца отъ тѣхъ откарахѫ въ плѣнь въ Долни-Дебъръ.

«Всичко това, което до тукъ изложихъ и още много други злоупотрѣбления ставатъ явно съ знанието на правителството и прѣдъ очитѣ на заптиетата, които много пѫти зиматъ участие . . . . .» (в. Марица бр. 247).

Цариградский корреспондентинъ на в. „Дейли Нюсъ“ ето какво пише прѣзъ м. Декемвр. 1880 г. на своя вѣстникъ по положението на Македония:

«Вамъ е вече извѣстно въ какво бѣдственнно положение ся намира Македония. Българитѣ, които живѣятъ въ тая область, положително ся истрѣбяватъ отъ Турцитѣ: нито животътъ имъ, нито честьта на тѣхнитѣ фамилии не сѫ уздравени. Мене ми ся чини, че страшнитѣ звѣрства, на които ся подхвърля злочестото и безорѫжно Българско население, ся вършатъ съ знанието на мѣстнитѣ власти, дори и на централното правителство. На башибозушки чети ся позволява да сновѫтъ по страната и да вършатъ безобразия отъ всѣкакъвъ родъ надъ селянитѣ и надъ гражданитѣ. Не отколѣ сѫщитѣ мѣстни власти сѫ начнали да притѣсняватъ народа по всевъзможни начини, но нѣкога цѣли семейства ся нападатъ и за да избѣгнатъ неприятни посѣщения, откупватъ ся като платятъ тѣжкий данъкъ. Много хора ся хващатъ и заточаватъ въ Мала-Азия безъ най-малка вина. Турското правителство оправдава това хващание и заточавание съ сѫществующата ужь агитации мѣжду Българитѣ, които желаяли да причинятъ смущение въ страната. Работата е, че Турцитѣ искатъ да исплашатъ Българитѣ тъй, щото тия послѣднитѣ да не можатъ да причинятъ на Портата затруднения въ войната, която може да избухне съ Гръция.»

(в. Марица, брой 247).

На друго мѣсто въ тази книга азъ ще покажа до колко е правдоподобно оправданието на Турското правителство, че то е принудено да постѫпя тъй съ Българитѣ въ Македония прѣдъ видъ на смущението, което тѣ бихѫ желали да направятъ при една война съ Гърция.

«Слѣдующитѣ новини получихме тия дни изъ нѣкои точки на Македония.

«Нѣкои си Турци Татула и Фасулла отъ г. Костуръ, които прѣди нѣколко дни сѫ били арестувани отъ властьта за кражба на 500 л. т., на 8-й Септемврий 1880 г. като ся испитали и положително ся доказало, че тѣ сѫ крадцитѣ, пустнали ся отъ властьта и свободно още и до днесь ся расхождали изъ градътъ. Нѣма съмнѣние, че тѣ наскоро ще намѣрятъ и други подобни келепири, когато за първийтъ толкози лесно, слѣдъ 5-дневенъ затворъ, ся освободихѫ и нищо надирѣ не имъ ся взе. — На 15-й Септемврий неизвѣстни разбойници Турци нападнѫли с. Дардъ (Крушевско), обрали много кѫщи и закарали 20 мулета, които и натоварили съ крадenитѣ вѣщи.— На 12-й Октомврий Турци разбойници отъ с. Търстенникъ и Кеснацица нападнали търлото на Илия Бруковъ отъ с. Лабанища и му отвлѣкли 100 овце. — На 28-й Октомррий Фоте Злеовъ отъ с. Дупякъ като си ловилъ риба въ Костурското езеро, уловили го нѣколко Турци каикчии и като му окачили на врата голѣмъ камъкъ, хвърлили го въ езерото. Злощастний рибарь, който оставилъ 5 малолѣтни дѣца, слѣдъ 3 дни ся намѣрилъ накрай езерото съ камъка на врата. — На 1-й Декемврий Костурското правителство поканило Ицко Колевъ отъ с. Желинъ (Костурско) да испрати коньтъ си на ангария, нъ понеже коньтъ на Ицка не ся намѣрилъ у дома му този день, та неможилъ да го испрати въ градъ, правителството го глобило съ 40 л. турски. — На 6-й Декемврий у Юмеръ Ага отъ с. Св. Недѣля отишли на гостѣ Турци отъ с. Ревени, които за увеселение при угощението убили Атанасъ Василевъ отъ сѫщето село, който билъ слуга на Юмеръ-Ага.

«Двадесять души пѫтници отъ разни села, които стояли отъ 5—15 години на чуждина и идѣли въ отечеството си, на 7 Декемврий 1880 г. при с. Налбанткьой (Кайлерско) впезапно изъ засада изгърмѣли върху имъ нѣколко пушки и щомъ паднали мъртви 5-—6 души отъ пѫтницитѣ, тутакси останалитѣ ся намѣрили обсадени отъ 28 души Турци разбойници, отъ които едни стоели съ насочени пушки въ гърдитѣ имъ, а други начевнали съ голи ятагани да ги биятъ, да имъ рѣжатъ пояситѣ и порятъ ризитѣ и така по единъ най-варварски начинъ събрали имъ всичко каквото можили да намѣрятъ върху тѣхъ. Грабнатото количество на пѫтницитѣ (тукъ дописника изброява по име отъ кой пѫтникъ по колко е земено) е всичко 1.732 л. турски и 408 бѣли медж. Говори ся, че разбойницитѣ били облѣчени съ войнишки дрѣхи. — На 18-й Ноемврий 1880 г. разбойникътъ Кязимъ отъ с. Ракиска съ дружината си близо при с. Брѣзища нападналъ ханджията Манда Стоевъ и Такия Мичевъ отъ с. Псодери (Охридско), които като били много жестоко, зели на единия 30, а на другийтъ 16 л. тур., закарали имъ и коньетѣ, товарени съ стока. — Въ сѫщийтъ день и на сѫщото мѣсто 2-ма кираджии отъ с. Кютези и Бравища (Корчанско) като идѣли отъ Цариградъ, нападнали ся отъ сѫщийтъ злодѣецъ, който имъ зелъ 350 л. тур. и 2 товарени съ вѣщи мулета. — На 9-й Ноемврий въ Влашката механа на г. Охридъ Тошко Папа Стефановъ по случай на свадба давалъ угощение въ кѫщата си. Внезапно изъ прозорецътъ ся чулъ грьмежъ на нѣколко пушки и тутакси 2 жени, като яли, паднали на трапезата, охканията и прѣдсмъртнитѣ движения на които причинили на присѫтствующитѣ всеобщъ трепетъ и ужасъ. Минутно свиркитѣ и пѣснитѣ ся замѣстили съ единъ сърдцераздирателенъ плачъ и захванатата съ тържество свадба ся свършила съ една трагическа сцѣна, пълна съ скърбь и плачъ.»

(в. Марица, бр. 251).

Батакъ, 31-й Януар. 1881 г.

« . . . . . . На 4-й т. Гюра Илиевъ отъ с. Либяхово (Невр. окр.) като ся връщалъ отъ Неврокопъ, гдѣто отишълъ на пазаръ, билъ убитъ на *Кендикъ* и очитѣ му съ ножь изчовъркани.—На 5-й т. Стоянъ Блачевъ отъ с. Ливадища (сѫщ. окр.)

намѣрилъ ся убитъ въ *Просѣченский дервентъ*. Двѣтѣ му мулета, натоварени съ орѣхово масло, закарали разбойницитѣ.— На 9-й сѫщий Хаджи Андонъ и Димитръ Крушовски отъ с. Тѣшово (Невр. окр.) като ся връщали отъ ближното село Горня-Сенгартлия съ 5 мулета натоварени съ желѣзо, на *Ляловскийтъ калдаръмъ* ги нападнали 5 — 6 турци, вързали имъ рѫцѣтѣ назадъ и ся готвили да ги касаповатъ. Нъ въ това врѣмя ся задали 3 суварии отъ Неврокопъ съ нѣколко кираджийски коне, съ които карали къмъ Сѣресъ правителственни пари, та кръвожаднитѣ разбойници, като видѣли, че ще пропустнатъ плячката, оставятъ вързанитѣ жъртви неповрѣдени, прѣсичатъ въжетата на мулетата, възсѣдватъ ги и избѣгватъ заедно съ тѣхъ.

« . . . . . . На 9-й т. Иванъ Веселиновъ отъ с. Търлисъ (Невр. окр.) на ½ часа разстояние отъ селото ся намѣрилъ убитъ. Единъ день прѣди това той билъ отишълъ за дърва въ гората. — На сѫщийтъ день единъ Българинъ отъ с. Добринища, (Невр. окр.) тоже намѣрили закланъ подъ село Скребатно. Лицето му било обезобразено—безъ носъ, а зѫбитѣ му искъртени. Клетийтъ Българинъ на 8-й т. билъ въ послѣдното село, гдѣто събиралъ вересия.

« . . . . На 13-й т. ся откраднали 7 мулета въ Неврокопскийтъ лѣсъ. Тѣ били на единъ турски богаташъ отъ града. За крадци ся уловили невиннитѣ Български първенци отъ с. Тѣшово, които днесь лежатъ въ Дебойскитѣ влажни тъмници. При тѣхъ имало единъ въглярь отъ сѫщото село, който въ врѣме на кражбата жегълъ въглища близо до казанийтъ лѣсъ. Още нищо не сѫ ги питали, само имъ прѣдлагатъ да дадатъ 21,000 гр. за мулетата, та тъй да ся отпустнатъ. Това посѣгвание на невиннитѣ Тѣшовци станало по наклѣветяванието на Неврокопскийтъ грьцки владика, който сега намѣрилъ благоприятнийтъ случай да си отмьсти, за гдѣто Българитѣ въ туй село го не приели (когато, прѣди

3—4 дни, посѣтилъ селото) за такъвъ, като му и не дали владичнина и не позволили да отслужи въ църквата имъ.»

(в. Марица, брой 259).

Батакъ, 20-й Февруарий 1881 г.

«. . . На 20 Декемврий 6-на дръндари, Българи отъ с. Париль (Неврокопско окр.), които работили по Драмский Чечь, дошли въ Бюке (Турско село въ Драмско окржжие), дѣто прѣнощували. На другийтъ день сутриньта тръгнали за Драма, отъ дѣто мислили да ся отправятъ за отечеството си. Нъ мѣжду първото село (Бюке) и Козлукьой (Драмско) нападатъ ги нѣколко Турци, обиратъ ги до счупена парица, мжчатъ ги по най-звѣрски начинъ и слѣдъ всичко туй ги заклали. — На сжщийтъ день 2-ма Българи отъ г. Зжхна, съ двѣ мулета, натоварени жито, отивали да мелятъ брашно на Нусскенскитѣ воденици, нъ на пжтя разбойници ги заклали и имъ закарали добитъцитѣ съ житото. — Въ тойзи пакъ истий день ето що ся случило въ с. Любовка (Мелникско окр.) съ чисто Българско население: Най-първийтъ богаташь отъ това село (името му не зная), като билъ бездѣтникъ, той прѣди 4—5 год. посинилъ едно момче отъ сжщото село. На 10 Ноемврий (м. г.) тойзи Българинъ оженилъ синътъ си, и ся прѣдалъ на веселъ домашенъ животъ. Прѣзъ това врѣме звѣрското око съ зависть глѣдало на домашното благополучие на туй сѣмейство; то крояло планове и да видишь какви! На 21 Декемврий по пладнѣ дохождатъ 12 души Турци отъ ближнитѣ Турски села въ кжщата на тоя Българинъ, нѣколко отъ тѣхъ я обсаждатъ, а други нахлътватъ вжтрѣ. Тѣзи послѣднитѣ, веднага слѣдъ влизанието си въ кжщи, открили на кжщнитѣ адското си намѣрение. Туй откритие станало посрѣдствомъ нажежени желѣза, съ които хладнокръвно горѣли беззащитнитѣ жъртви. Зрѣлището било отъ най-ужаснитѣ. Отчаянитѣ писъци на клѣтницитѣ, които ся слушали до облацитѣ, никакъ не поклащали студенината и ни най-малко омекчавали камьннитѣ сьрдца на крьвопийцитѣ; тѣ, писъцитѣ, придавали по-голѣмъ страхъ на картината. Слѣдъ нѣколко минути всичко било свършено. Настанала гробна тишина. Кръвницитѣ, слѣдъ като събрали цѣлото богатство на домовладиката и обезчестили младата невѣста по единъ най-скотски начинъ, заклали жьртвитѣ (всичкитѣ кѫщни) до единъ: старецътъ, бабата му и младоженцитѣ. — На 22 Декемврий двама Българи отъ с. Сухъ (Солунско окр.) съ два товара обуща отивали за пазарь на Баракли-Жумая. На пѫтя между с. Лахана и Орлѣкъ (Сѣрско окр.) заклали ги Турци, а мулетата имъ закарали. — На 2-й Януарий Илия Сурговъ, ланский кметъ въ с. Либяхово, затворилъ овцитѣ си въ кѫщнийтъ си дворъ. Прѣзъ нощьта 5—6 разбойници навлѣзли при овцитѣ и откраднали 10. Илия вече билъ разбуденъ, когато крадцитѣ ся отдалѣчили на доста голѣмо разстояние. Той безъ да му мисли много, тръгналъ по дирята имъ и отишьлъ въ ближното турско село Петърлитъ, гдѣто можалъ да узнае въ коя кѫща сѫ тѣ били влѣзли. На сутриньта съобщилъ произшествието на мѣстнитѣ мухтари и аази и поискалъ удовлетворение. Послѣднитѣ ся распорѣдили и уловили разбойницитѣ, заедно съ лешоветѣ на открадпатитѣ овце. По желанието на Илия, направило ся рапортъ до Неврокопскийтъ Каймакаминъ и ся испратилъ заедно съ уловенитѣ разбойници. Тукъ тий ся затворили, а на тѫжителя ся казало, да дойде слѣдъ 4—5 деня да продължава давията си. Слѣдъ истичанието на този срокъ, Сурговъ отишьлъ въ Неврокопъ, нъ крадцитѣ вече били отпустнати, защото били ужь невинни. На туй поменатий Българинъ възразилъ, че ще ся отнесе до Сѣрското правителство, и потѣглилъ за Сѣръ (Сѣрезъ). Нъ въ Садовската кория, която е близо до с. Петърлитъ, Турци (види ся сѫщитѣ крадци) го уловили, отдалѣчили го отъ пѫтьтъ на 20—25 раскрача, распрали го, извадили му бѣлийтъ дробъ и си отишли. Домашнитѣ му го знаяли, че е въ Сѣръ, нъ слѣдъ 5—6 дена отъ неговата мѫченическа смьрть, като ся научили, че въ тойзи градъ го нѣма, тѣхъ ги слана усланила и отишли да го търсятъ. Подирь 4—5 деня тръсение, намѣрили го на сѫщото мѣсто, гдѣто той тъй мѫчно прѣдалъ Богу духъ. — Единъ Българинъ отъ с. Голѣшово (Демиръ-Хисарско окрѫжие), по име Д. Върбановъ живѣлъ 35 г. въ Мала-Азия. Той откакъ спечелилъ едно огромно богатство, пожелалъ да дойде да ся види съ роднинитѣ си. На 20-й Януар. Д. Върбановъ вече пристигналъ въ г. Ксанти (Искеча). Ималъ си и свой человѣкъ (сеизинъ). Въ тойзи градъ той ся срѣщналъ съ нѣколко свои съотечественници, кираджия, които щѣли да ся вернатъ за селото си. Д. Върбановъ имъ открилъ цѣльта на пѫтуванието си; казалъ имъ още, че готвялъ да подари на селското имь училище едно количество отъ 30—35 хиляди гроша. На другийтъ день зараньта, безъ да чака съотечественницитѣ си да пѫтуватъ задружно, потеглилъ за г. Кавала. Нъ уви! не можѣлъ да види послѣднийтъ този градъ: на пѫтьтъ мѣжду с. Чирпантия и Кавала, заедно съ човѣкътъ си той станалъ жъртва на кръвожадностьта. Коньетѣ на закланитѣ и богатството на Д. Върбанова станали плячка на кървопийци Турци. На послѣднийтъ съблѣкли и дрѣхитѣ, които ся цѣнили доста скъпо. —На 30-й Януар. Иванчо Рисановъ отъ г. Сѣрска-Джумая, като ся врьщалъ оть Солунъ, на полвинъ часъ разстояние отъ с. Легованъ (Солунско окрѫжие), билъ убитъ. — Близо (една четвъртъ часъ) до Кавала на Севѣро-Истокъ има едно Българско с. Дели-Орманъ. На 31 Януарий Турски разбойници денѣ влѣзли въ кѫщата на единъ богатъ човѣкъ, по име Спиро, взели му всичкото богатство и покѫщнина и най-послѣ исклали цѣлото му домочадие: него, жената му и 2-тѣ му дѣчица. Помѣнѫтий Спиро ежегодно произвождалъ по 12—13 хиляди оки Ениджeнски тютюнь, своя стока. —На 1 Февруарий Хаджи

Димковъ, братъ му Георги и други 7 души отъ с. Горно-Броди (Сѣрско Окр.) прѣзъ Сѣръ и Солунъ ся заточили въ Мала-Азия. Обвинението имъ е било че не пращали дѣцата си на новоотвореното Грьцко училище въ селото имъ. Това посѣгание станало по наклѣветяване на Сѣрскийтъ Грьцкий владика. — Неврокопскитѣ мулета, за които спомѣнувахъ въ прѣдпослѣдното си писмо, ся уловили въ околностьта на Охрида. Разбойницитѣ сѫ Арнаути отъ Призрѣнъ. Охридското Правителство телеграфически поискало отъ Сѣрското да му яви, има ли отъ тая страна подобни откраднати добитъци. Това послѣдното, ако и да знаяло всичко подробно, отговорило отрицателно и начаса пратило въ Солунъ обвиняемитѣ въ открадванието на горѣказаннитѣ мулета невинни Тѣшовци (мѣжду които имало и Гайтаниновци — всички 21 души). На разбойницитѣ дали пѫтя. — На 25 Януар. 16 Турци запрѣли Просѣченскийтъ дервентъ при Бѣла-вода, гдѣто прѣзъ сѫщийтъ день обрали 152 души Българи, които ся връщали отъ г. Просѣченъ.»

(в. Марица, бр. 263).

Батакъ, м. Мартъ 1881 г.

«. . . .На 12-й мин. м. 4 души Българи вьглари отъ с. Цервица (Демиръ-Хисарско окр.), като ся връщали съ 6-тѣ си мулета натоварени съ вьглища отъ мѣстото Бѣлашица отвждъ р. Струма, Турски разбойници ги исклали, а добитъцитѣ имъ закарали.—На 28 й сѫщий 6-ма Калаподчани (с. Калаподъ е въ Зѫхненско окр.), ся врьщали отъ г. Правища, гдѣто ходили да продадѫтъ петалитѣ си. На 2 часа разстояние отъ г. Просѣченъ въ *прасалъкътъ* (това мѣсто носи туй име отъ това, че тукъ подобни и още по-ужасни приключения сѫ ставали, сир. хора сѫ ся дробили като прасъ), ги нападатъ Юруци отъ ближнитѣ колиби, растърсватъ ги за пари и, като не намѣрили повече отъ 2.000—2.500 гр., распрали врѣтищата съ сольта, съ която били натоварени мулетата, нашли вътрѣ стойностьта на продадената имъ стока (петали) и слѣдъ всичко туй, понеже не имъ казали, че паритѣ сѫ скрити, тъй немилостиво ги били, щото горкитѣ петалари изгубили чувствата си. Юруцитѣ закарали мулетата, а биенитѣ слѣдъ 4—5 часа дошли въ съзнание и 2-та отъ тѣхъ ся отправили за селото си, което е 1 ½ часъ далѣчь отъ мѣстото на станалото произшествие и по рѫцѣ, по колѣна едвамъ могли да пристигнатъ подиръ 5—6 часа пѫтувание. Другитѣ, като били по-съсипани, не ся нито помѣстили отъ мѣстата си. На другийтъ день сутриньта домашнитѣ имъ отишли да ги товарятъ, нъ двамата отъ тѣхъ били вече студени трупове. Останалитѣ двама клѣтника ги натоварили, нъ и тѣ умрѣли по пѫтя. По-здравичкитѣ, които били долазили до кѫщитѣ си, днесь лѣжатъ тѣжко болни и не ся знае да ли ще оздравѣятъ. — На 15-й сѫщий м. Ангелъ Коджабашията отъ с. Любяхово (Невр. окрѫжие), като ся връщалъ отъ г. Неврокопъ, гдѣто ходилъ по процесътъ на убитийтъ му съселянинъ Илия Сурговъ, на 2 часа разстояние отъ казаното село пристигнали го нѣколко касапи Турци, които дохождали по пѫтя изъ Неврокопъ, отсѣкли му главата, рѫцѣтѣ, нозѣтѣ и най-послѣ трупътъ раздѣлили на двѣ части. Дробътъ и рѫцѣтѣ му завили въ потуритѣ му, натоварили ги на мулето и ги пратили у дома му.—На 18-й т. м. единъ овчарь отъ с. Доленъ намѣрилъ между с. Абланица и Сатовица (и 3-тѣ села Неврокоп. окр.) въ единъ долъ три человѣчески глави съ другитѣ кости, захвърлени изъ водата. Узнало ся, че това билъ Димитръ Оденовъ съ двамата си другари отъ с. Гайтаниново (сѫщ. окр.), които прѣди 5—6 дни отишли по казанитѣ села да си купятъ дъски. — На 22-й сѫщ. м. 1 мѫжь, 2 жени и 1 маловъзрастно момче всичкитѣ отъ Кусурупъ (Българско село въ Правишката околия, Драм. окр.) отишли на госте у своитѣ роднини, въ ближното село Кормища. На връщание на другийтъ день, на срѣдъ пѫтьтъ Турски разбойници конници исклали всичкитѣ освѣнь мѫжьтъ, който сварилъ да избѣгне. Женитѣ прѣдварително били обезчестени.—На 27 сѫщаго вечерьта турска шайка влѣзла въ кѫщата на Апостолъ Тарака въ с. Хисарлъкъ (Неврок. Окр.), ½ часъ разстояние отъ Фотовища и като неможли да уловятъ домовладиката, който успѣлъ да избѣгне прѣзъ едни врата, захванали да мушатъ съ ятаганътъ си и да жежатъ съ желѣза жената и дѣцата му, за да кажатъ, кѫдѣ ся е скрилъ той. Най-послѣ като не могли да турятъ на рѫка ловътъ си, бабаититѣ събрали всичката покѫщнина на Апостола Тарака, каквото: мѣдни сѫдове, желѣзнитѣ орачески орѫдия и пр., освѣнь това брашното и житото и си отишли. Сѣмейството на Ап. Тарака вслѣдствие на ранитѣ е въ навечерието на смъртьта. — На сѫщата дата, 27-й Февр., 4 души Българи отъ с. Добриница и с. Банско (Невр. Окр.) като отивали на пазаръ въ градоветѣ Драма и Кавала, 1 ¼ часъ надалечь отъ г. Просѣченъ, въ *Дервентътъ*, ся нападнали отъ нѣколко Турци—Юруци отъ съсѣднитѣ колиби, които имъ взели всичкитѣ стоки заедно съ конетѣ и най-послѣ тъй немилостиво ги били, щото 3-та отъ тѣхъ немогли да живѣятъ по-вече отъ 2 денонощия. — На 1-й т. м. (Марта) нѣкой си Ваню отъ с. Търлисъ (Невр. Окр.) билъ отишьлъ на нивата си да я загради. Прочутийтъ по ония мѣста кръвникъ Куртъ-Сулю съ дружината си като мълния налѣтелъ врьху му и го убилъ съ ножь, както по-прѣди убилъ съселянинътъ му Илия Жиражия. Тойзи *бабажанъ* и другаритѣ му водятъ Българки жени, които въ 1877 год. сѫ потурчили. Нѣкои увѣряватъ, че тѣзи жени сѫ Батачанки. — На 2-й т. м. едно 18 годишно Българче отъ с. Тѣшово, като орало на нивата си, Турски разбойници го хванали, заклали го и го покрили съ покривката му. Вечерьта домашнитѣ му го чакали, и като не дошло, отишли на нивата и го намѣрили, че спи вѣченъ сънъ.

« . . . . . Въ с. Хункусъ (Сѣрско Окр.) станало голѣмо убийство, подробноститѣ на което сѫ тѣзи: На 2-й того прѣзъ нощьта, нѣкой си Аргиръ, най-богатийтъ Българинъ въ селото, билъ нападнатъ въ кѫщата си отъ Турци изъ ближнитѣ села. Всичкитѣ домашни (10 души: домовладиката, жена му, 2-та му сина съ женитѣ и съ 3-тѣ си дѣчица и ратайтъ), откакъ прѣтърпѣли нечувани мѫки, прѣдали Богу духъ. Младитѣ невѣсти по-напрѣдъ станали жъртва на скотскитѣ наслаждения на мѫчителитѣ. Бащата (Аргиръ), майката и синоветѣ били най-немилостиво жежени съ желѣза и мушени съ ятагани. На клѣтийтъ Аргира наковавали още и борнени трѣски подъ ногтиетѣ и го карали прѣдъ себе си за да имъ показва заровеното си богатство. Това послѣдното съ покѫщнината заедно било ограбено. Ратайтъ сполучилъ да избѣгне, нъ на сутриньта издѫхналъ вслѣдствие на лютитѣ рани».

(в. Марица, броеве 269 и 276).

Батакъ, Априлий 1881 г.

« . . . . . Дъщерята на Консгантинъ Димитровъ отъ с. Карлъково, (Зѫхненска околия) Мария, нѣколко пѫти като била грабвана отъ Турци отъ сѫщото село, които щѣли да я потурчатъ, по Рождество Христово (м. г.) ся оженила за Кури-Маринова синъ Ангелъ. Послѣднийтъ на 14-й Марта отишълъ да оре на нивата си. Въ тойзи сѫщий день турскийтъ мухтаринъ отъ Карлъково миналъ по-край орачьтъ, казалъ му «добръ день» и съ пушка го убилъ. . . . На 27-й Марта нѣкой си Илия отъ с. Доленъ (Неврокоп. окр.), слуга на Карлото въ г. Драма, като отивалъ въ с. Доксатъ (Драм. окр.) по работата на господаря си, срѣщатъ го на пѫтя турски разбойници (въ войнишка униформа) убиватъ го и му закарватъ коньтъ. — На 2-й Априлий нѣкой си Българинъ по име Апостолъ, тютюнджия отъ г. Драма, дохождалъ за с. Лъкавица (Неврокопско окр.) да вдигне тазгодний тютюнъ. Той носилъ 20—25 хиляди гр.; половинъ часъ надолу отъ казаното село, турски мухаджири излѣзли на срѣща му, убили го, обрали го и закарали коньтъ му, който билъ доста богато обсѣдланъ.

« . . . . . Въ Разлошката околия отдавна вьрлува една турска шайка. Тя ся прѣдвожда отъ Сали Гега, Арнаутинъ изъ Мехомия, отъ Хазнатаръ-Мехмедовийтъ синъ изъ Неврокопъ и отъ Арнаутина *) отъ Чепинска Баня (въ Источна Румелия). Тъзи шайка на 9 того часътъ по единъ вечерьта влѣзла въ с. Елешница (Разложка околия) и обсадила кѫщата на Петръ Дивизиевитѣ синове, най-богатитѣ Българи въ селото. Кръвницитѣ прѣди да стигнатъ до тъзи кѫща намокрили ножоветѣ си съ кръвьта на единъ отъ тукашнитѣ священници, който ся заврьщалъ у дома си отъ една кѫща. Тойзи злощастникъ билъ закланъ, като коза. Нѣколко отъ обсадителитѣ захванали своитѣ мѣста, а прѣдводителитѣ съ 2-мина отъ дружината си нахълтали въ кѫщата и най-напрѣдъ попитали за домовладицитѣ, които въ него врѣме нѣмало тамъ. Като получили противенъ на желанието си отговоръ, бабажанитѣ открили на кѫщитѣ адското си намѣрение: нажѣзли желѣза и почнали да горятъ беззащитнитѣ и слаби жени. На едни отъ тѣхъ разсѣкли цицитѣ (нѣнкитѣ). Тѣзи наказания ся правили, за да искажать богатството си и да кажатъ кѫдѣ сѫ мѫжиетѣ имъ. Най-послѣ слѣдъ едночасно бѣснѣяние, взели нанизитѣ на женитѣ, изровили отъ нѣколко мѣста пари, закарали съ себе си 10-годишното момченце на единъ отъ Петровитѣ синове и си излѣзли. За момченцето искали скъпъ откупъ; раненитѣ били тѣжко болни.»

(в. Марица, броеве 278, 283).

---

*) Тази шайка на чело съ сѫщитѣ вожди прѣди нѣколко седмици въ Банянската (Разложко) мѣстность уби Македончето Тодоръ отъ с. Бѣлотинца (Невр. Окр.)

Кратово, 6 Януарий 1885 г.

«. . . . . . Андонъ отъ Шлегово, прѣди единъ мѣсецъ врьщайки ся отъ Щипъ, ся намѣри убитъ съ пушка на мѣстото наѕиваемо «Широка Падина.»

«У с. Псача, прѣди Коледа, едно момче, кираджия, ся намѣри заклано на пѫтя.

«Въ Кратово, у «Табачката рѣка,» у единъ виръ, ся намѣри едно момче, овчарче, убито и хвърлено въ вира съ единъ камъкъ привързанъ на вратътъ му. Господаря му Фета ага го убилъ съ бой и го хвърлилъ въ вира.

«Вите отъ с. Зелени-градъ ся намѣри закланъ у дома си. Слѣдъ нѣколко дни биде заклана и жената му, а дѣцата имъ останахѫ сирачета.

«Нико отъ с. Щалковица ся намѣри закланъ у дома си.

«Трайко отъ с. Кавракъ го заклахѫ Турцитѣ, когато, бѣше на дърва, ужь че го уловили за комита.

«Валавичаря Иванчо и синъ му отъ с. Койково, бидохѫ убити въ Скопската тъмница, ужь че били хранили комити.

«У селото Ратовица, въ воденицата называема «Каритница» Турцитѣ убихѫ прѣзъ една нощь 7 души Българи, които били донесли мливо. Воденичаря тоже билъ убитъ. Единъ отъ убититѣ е Милошь отъ с. Стърмошь.

«Слѣдъ единъ мѣсецъ отъ туй, на половинъ часъ разстояние отъ сѫщата воденица, у с. Ратовица, Хаджи Атанасъ съ четире челяди бидохѫ исклани отъ Турцитѣ на Мала Богородица. Убийцата е Яшаръ отъ с. Рудари. Убийството е станало за една нива.

«Въ сѫщата кѫща, тъкмо слѣдъ два мѣсеца, на Архангеловъ-день, когато била дошла на служба у Вака, жената на убития Атанасъ Постолъ отъ с. Злетово била убита през нощьта.

«Скоро слѣдъ това, на Бѫдний вечерь, ся нападна кѫщата на Хаджи Манасия отъ с. Ратовица, който едва успѣ да побѣгне и отъ страхъ сега живѣе въ Щипъ. Подиръ това, Хаджи Манасия остави на свое мѣсто на хана Митрета Теодосевъ отъ с. Злетово, когото скоро начнахѫ да прѣслѣдватъ, и той избѣга въ Княжеството. Бащата на Митрета прѣди врѣме тоже биде убитъ отъ Турцитѣ.

«Прѣзъ миналата 1884 година, двѣ момчета, коджъбашията отъ с. Зелени-градъ и азата отъ с. Ямища, бидохѫ убити на пѫтя, връщайки ся отъ пазаря, и то ужь по погрѣшка, че ги счели за комити.

«Други двѣ момчета отъ с. Лесново били карани отъ заптиета за Скопия. Близо при с. Клечевци, заптиета съ задницата на пушкитѣ си убихѫ едного отъ тѣхъ, което, като болно, не могло да върви пѣшь и вързано, а другото заведохѫ въ Скопия, и не ся зная що стана съ него.

«Лазаръ отъ с. Кундино, първъ чорбаджия, ся намѣри убитъ въ кѫщата си.

«Зафиръ Щипянецъ чарчия (продавачь на дребно), дохождайки въ Кратово прѣзъ коледнитѣ пости, около с Рудари, «Райзанский ридъ», ся изгуби съ все конь и стока, безъ да ся знае и до днесь що стана; но вѣщитѣ на Зафира скоро ся видѣхѫ въ рѫцѣтѣ на нѣкои Турци отъ с. Рудари, които никой не смѣе да искаже.

«У с. Куново, Арсо биде тежко раненъ съ пушка.

«Златко отъ с. Луково, когато дошьлъ на гости у дъщеря си въ с. Древено, биде закланъ на деня св. Никола.

«У с. Добрево, баба Анаста биде мѫчена и печена за пари, която слѣдъ малко умрѣ.

«У с. Злетово, Яно като отивалъ на нивата си да оре, вола му влѣзълъ въ една турска врата на улицата. Яно влѣзълъ да го искара, Турчина го погналъ и като го застигналъ ударилъ го съ едно дърво по главата, отъ което, подиръ нѣколко врѣме Яно умрѣ.

«У с. Петърчино, Георгиевий посиненикъ отъ Бутачевцитѣ, биде убитъ у дома си.

«За убития не извѣстно отъ кого пандуринъ на Лѣсковския мънастиръ, Ахмедаа, бидохѫ испратени въ Скопия и Канли-Куле въ Солунъ 29 души Лѣсковци и други селяни, заедно съ игумена Отецъ Михаила. Отъ 29-тѣ души, 11 сѫ останали до сега живи, а другитѣ свършихѫ живота си въ тъмницитѣ и по пѫтя. Отъ умрѣлитѣ зная слѣдующитѣ: Постолъ Гроздановъ и десетогодишното му дѣте, Петко Чолака (съ една рѫка), Петре Луковецъ, Дѣдо Михаилъ, Алексо коджабашия, Хаджи Мише, Пешо отъ с. Близънци, и мънастирския овчарь.

«У с. Повищица, Яно Калинъ ся уби вмѣсто комита ужь по погрѣшка.

«Коджабашията Иванчо отъ с. Зелени-градъ, заедно съ Демишка, като ги карали отъ Щипъ за Скопия, заптиетата ги били по пѫтя до толкозъ, щото слѣдъ малко врѣме умрѣли въ тъмницата.

«У «Широка Падина» ся убихѫ Ив. Теодосевъ отъ Кратово, Иванчо чохаджията и Санде шарлаганджията отъ Щипъ.

«Турцитѣ запалихѫ въ Кратово «Вакъвский ханъ», защото е черковно имущество, и защото ханджията казваше, че умрѣлий на хана му отъ с. Маричино билъ прѣбитъ въ тъмницата за 24 гроша и прѣзъ нощьта подхвърленъ прѣдъ ханскитѣ врата.

«Григорий Тричковъ отъ Кратово умрѣ въ тъмницата отъ бой, за гдѣто не платилъ на врѣме данъкътъ си.

«Василъ Димитриевъ, като топилъ гьонове въ рѣката, подъ моста, Али келешъ мухаджиръ хвърля единъ грамаденъ камъкъ върху му отъ моста, прѣбива му гръбнака и го оставя вѣчно сакатъ.

«Коджабашията отъ с. Желѣзница, на половинъ часъ разстояние отъ града, като носилъ 1,500 гр. данъкъ за управлението, напада ся отъ синътъ на Фета ага, който бѣше удавилъ дѣтето въ вира съ камъкъ, убива го и взема му паритѣ; а управлението отъ ново прибира данъка отъ селото.

«Една жена, връщайки ся отъ лозье, напада ся отъ Весинаа Дебърский и Ахмедъ табакъ, Сеидовъ синъ, които я обезчестяватъ и послѣ убиватъ.

«. . . . Въ с. Злетово, на избѣгналитѣ и отсѫтствующитѣ селяни ся продава всичкото имущества въ полза на хазната.

«Отъ с. Углорци Турци убили единъ отъ селянитѣ, сина му наранили и нѣколко коньe закарали съ себе си.

«У с. Проби-Щипъ, ханджийката баба Мара Трайковица, слѣдъ като била мѫчена за пари, била заклана заедно съ слугата си.

«У сѫщото село, Маслинко Трайчовъ съ жена му и двѣтѣ му дъщери, ся намѣрихѫ извадени отъ кѫщата и заклани на единъ ридъ (малка планина).

«У с. Драчь, у рѣката бидохѫ заклани 6 български цигани: Величко, Цетко, Илия, Атанасъ, Иванъ и тѫпанджията.

«У с. Ратовица, у воденицата «Трънъ» ся намѣри закланъ единъ човѣкъ отъ с. Ратовица.

«. . . . . Безъ брой жени и дѣтца сѫ измрѣли по тъмницитѣ, като сѫ ги карали да ги приселватъ нѣкѫде къмъ Скопско, защото имали роднини въ Княжеството.

«Алимъ би жената на Коцета, която искаше да изнасилва и която бѣше непраздна.

«Това сѫ една часть отъ убийствата и пакоститѣ, които ся вършатъ въ нашата каза. . . . .»

(в. Македонский Гласъ, брой 4).

Велесъ, 18-й Декемврий 1884 г. « . . . Хамидаа, извѣстния по голѣмитѣ пакости, които е извършвалъ и не престава да извършва надъ мѣстното население, напослѣдне е затворилъ 7 дѣвойки въ кулата на чифлика си въ с. Подлесъ (Велешко окржжие) и ся располага съ честьта имъ ненаситно. За да не излѣзе наявѣ това му мрьсно дѣло, Хамидаа заповѣдалъ на чифликчиитѣ си да не обаждатъ нищо на вънъ за туй, защото, въ противенъ случай, щѣлъ да ги избие всички като «псета. . . . . .»

Кратово, 23-й Януарий 1885 г. « . . . . Нѣщо прѣди мѣсяцъ, тукашния каймакаминъ, кадийския намѣстникъ, бюлюкъ-башията и поляка отъ селото Шлегово, отиватъ на гости въ една българска кжща у сжщето село, и слѣдъ като се наядватъ и напиватъ добрѣ, испждатъ всичкитѣ домашни изъ кжщата, като задържятъ при себе си момата и двѣтѣ млади невѣсти — членове отъ семейството — за да ги безчестятъ. . . . . . »

(в. Македонский Гласъ, бр. 5).

Дупница,*) 8-й Февруарий 1884 г. « . . . *Още една кръвава сцѣна.* Прѣзъ тѣзи дни, единъ турчинъ занася жито да смеле на една воденица, която ся намира накрай града (Джумая). Воденичара билъ българинъ. Турчина насилилъ воденичаря да смеле изведнжжъ неговото жито. Бѣдния българинъ начналъ да ся моли да почака доклѣ ся смеле другото; нъ отмьстителния турчинъ, безъ да слуша молбата му, тръгналъ си, като казалъ: «довечера ще ся расправяме»! Надвечеръ, турчина, заедно съ сина си, добрѣ въоружени, опжтили ся кжмъ воденицата. Отвжнъ пукнали двѣ пушки, за да дадjтъ знакъ на воденичаря. Бѣдния Българинъ побѣгналъ кжмъ града и ся скрилъ въ единъ ханъ. Втурнжли ся въ хана двамата турци (баща и синъ), нъ понеже било тьмно, бащата, вмѣсто да убоде воденичаря, убожда сина си, който тутакси пада. Слѣдъ това ся набрали много турци, хванали воденичаря, и прѣбитъ отъ бой закарали го на конака, като го обвинили, че той е убилъ падналийтъ кръвникъ. Казватъ, че прѣсѫдата за воденичаря е вече излѣзла и че скоро тoй щѣлъ да бѫде обѣсенъ.»

---

*) Тукъ описаното произшествие е станало въ г. Джумая (Македония).

Велесъ, . . . 1885 г. « . . . . . . Фазлия, главатаря на една отъ турскитѣ чети, които опустошаватъ ежедневно Велешкитѣ села, бѣше порѫчалъ на селата Скачинци, Дворище, Мързинъ и други, да му донесѫтъ отъ всѣка кѫща по 12 лири. Населението отъ казанитѣ села събра съ мѫка и неволя тия пари, и на 2 й Февруарий, прѣзъ нощьта, му отнесе 500 лири. Казания Фазлия обикаля селата съ чета отъ 30-40 души на конь, като нѣкой валия, и всичко което помисли, извършва го безпрѣпятственно. Фазлия е единъ отъ найближнитѣ хора на Велешкия каймакаминъ.»

(в. Македонский Гласъ, бр. 8).

Нѣколко отъ Турскитѣ звѣрства въ Велесский окрѫгъ подиръ дохождането на Майоръ Тротера.

« . . . . Прѣзъ сѫщия м., Януарий, вѫтрѣ въ г. Велесъ, една вечерь, Сулюманъ-бей Фета-беговъ, задържалъ цѣла нощь при себе снахата на Петруша Дърваротъ, млада невѣста отъ една година, за да удовлетвори скотскитѣ си страсти.

«На 7-й Януарий 1885 год., въ селото Долно-Чичево, синътъ на Бега-Булукбаша и внукътъ на Сайда нападнали една дѣвойка, сестра на Коля Иованова, ходейки си на чешмата, и, като не могли да я завлекѫтъ въ кѫщитѣ си, за да я потурчятъ, обезчестили я въ срѣдъ селото. — Цѣлата околия е пропищяла отъ тѣзи двама разбойници, а женитѣ и момитѣ не могѫтъ да излѣзѫтъ вънъ отъ кѫщи отъ тѣхъ.

« . . . . . На 9-й Януарий, правителственния бирникъ Хасанъ-Ефенди отишьлъ въ село Бистрица, и защото селянитѣ не сѫ могли да исплатятъ цѣлата вергия, немилостиво ги билъ почти всичкитѣ, затварялъ ги въ свинскитѣ кочини, подвергналъ ги на различни мѫчения и на мнозина имъ продалъ покѫщнината.

«На 3-й Февруарий, мюдюрина отъ селото Богомила испратилъ трима жандарми въ с. Мокрени, за да събиратъ вергия. Оттамъ тѣ отишли въ с. *Ораовдолъ*, кѫдѣто, слѣдъ като ся наяли и напили хубавѣ, зели да гонятъ изъ селото женитѣ, момитѣ и дѣцата, уловили една хубава жена, съ която най-варварски ся обхождали, като ѝ ся качвали на гърба да ги носи и сѫщеврѣменно я обезчестявали. Подиръ туй най-гнусно злодѣяние, хванали протогерътъ Костета и качвали му ся единъ по единъ на гърба да ги носи въ селото Теово. Горкия прогогеръ, като ся омаломощилъ на срѣдъ пѫтя, извадилъ кесията си и имъ далъ всичкитѣ пари, що ималъ при себе, та тъй ся отървалъ. Подиръ него, вънъ отъ селото, уловили Ораовдолскитѣ овчари, качвали имъ ся на гърба, принуждавали ги да тичатъ като konье, като сѫ ги мушкали съ пушкитѣ си. Като дошли до Теовскитѣ колиби, отпустнѫли Ораовдолскитѣ овчари и ся качили на Теовскитѣ, които по този начинъ ги занесли въ селото Теово, на часътъ 4 прѣзъ нощьта, кѫдѣто сѫ направили голѣмъ зулумъ за ядење и пиенье. На зараньта, вмѣсто да събиратъ данъка, уловили двама отъ селянитѣ, Анастаса Манева и Петруша Белева, и двама отъ овчаритѣ, които сѫ ги носили на гърбътъ си, Ристета Димовъ и Петрета Треневъ, и ги закарали въ Богомила при мюдурина. Този послѣдния, безъ да ги распита, испраща ги въ Велесъ, кѫдѣто сѫ ги затворили. Родителитѣ и роднинитѣ на затворенитѣ оплакали сѫ ся на каймакамина, обаче, безъ никакви послѣдствия. Може би, цѣли години ще стоятъ въ затвора, ако не ся искупятъ по съ 20—30 лири рушветъ. . . . . . . »

(в. Македонский Гласъ, бр. 10).

Нѣкои отъ турскитѣ звѣрства, извършени въ Велесското окрѫжие прѣди дохожданието на Майоръ Тротера.

Велесъ, « . . . . Георги Кюрдовъ биде убитъ всрѣдъ день при мостьтъ на р. Вардаръ, близо при тунела.—Двамата братя Топчевци, идейки си отъ Тиквешъ отъ пазаръ, бидохѫ убити на Великия Петъкъ 1881 год. отъ Виничанци и Грънчищани. — Евка Габерева, грабнѫта отъ Ахмедъ-чаушъ, завели сѫ я въ Солунъ, отъ кѫдѣто сѫ я довели потурчена. — Диме Ихчевъ биде грабнѫтъ отъ Фазлия и задържанъ въ планината, до дѣто баща му не проводи 300 лири турски.— На Котета Мартуловъ, прѣселенъ въ града ни прѣди двадесеть години, въ послѣднитѣ три години, всичкия му имотъ въ селото, като градини, нивя, лозя и др. п., на стойность около три хиляди лири, е обсебенъ отъ единъ бегъ, който го е застрашавалъ съ убивание него и дѣцата му. —Авторитѣ на всичкитѣ тѣзи звѣрства, разбира ся, не сѫ наказани.

Село *Нежилово.*— На 15-й Юлий 1884 год. бидохѫ убити Ангелъ Стояновъ, Иовче Георгиевъ, и Здраве Истковъ, по единъ най-безобразенъ начинъ: очитѣ имъ още прижевѣ извадени и кожитѣ имъ одрани. Убийцитѣ сѫ: Исо, Идресъ, Сульо—Исовъ братъ, Сула бакалотъ, Фейзо и Зеко.— Прѣзъ м. Августъ сѫщата година, Исо зелъ отъ селенитѣ 8 лири, Османъ 10 лири, а Зеко 3 лири и 4 кози. Османъ билъ уловенъ, нъ по-сетнѣ юзбашията го отпуснѫлъ.

С. Папрадище.—Прѣзъ м. Септемврий 1884 г. туй село ся нападнѫ отъ една чета отъ около 150 души, съставена отъ Дебрани, Десовчани и Църнилищани. Жителитѣ ся разбѣгали, убитъ Юрданъ Дѣловъ, а Георги Лопатаръ и една жена сѫ били наранени съ ножове. Селото съвършенно ограбено; вдигнѫли сѫ 50 товари плячка.

С. Ореше. — Сѫщата чета, слѣдъ като оплѣнила Папрадище, нападнѫла и на Ореше и направила сѫщото. Селенитѣ сѫ ся разбѣгали по планината. убитъ Милошъ Гиновъ, а женитѣ Кузевица и Гюрчиница сѫ били ранени съ ножове по лицето. Гюрчиница, която била непраздна, отъ страхъ пометнѫла двѣ близначета. Отъ това село сѫ вдигнѫли повече отъ 60 товара плячка.

С. Цвѣкяни.—Иовче Тодоровъ убитъ отъ Шайна. Убийцата билъ затворенъ нѣколко врѣме, нъ сетнѣ отпуснѫтъ съ рушветъ, взелъ воденицата на синътъ на убития, Анда Иовчевъ. — На Тодора Димовъ, слѣдъ като го ударили съ куршумъ, зели му петь овци.—Падарътъ Алия грабнѫлъ сестрата на Петрета Янкова, Ленка Янкова, която и потурчилъ.

С. Скачинци.—Петръ Гезовъ убитъ отъ Байряма арнаутинътъ.—На Арса Илиевъ и на Пена изгорили търлата и плѣвнитѣ имъ.—На Христа Мицевъ изгорѣли сѫ кошаритѣ съ 300 шиника брашно, бочвитѣ му и коритата.— На Манола сѫ изгорили плевната съ житото.— На Георги Крьстевъ, Водовратчани сѫ изгорели всичкото му сѣно. — Веднѫжъ Виничанци турци извързали селенитѣ на казаното село и имъ взели всичкитѣ пари, колкото имали при себѐ.

С. Техово—Прѣзъ м. Августъ 1884 год. обрали сѫ кѫщата на священника Зафира, взели му единъ волъ и 80 шиника жито. Разбойникътъ Фазлия три пѫти ся е опиталъ да убие казания священникъ.—На Михаила Пановъ открациѫли единъ конь, на Стояна Славевъ изгорили плѣвната, а на Михаила Янковъ три пѫти му изгорили търлата.

С. Изворъ. — Прѣзъ 1883 год. кираджията Христо отъ Прилѣпъ биде убитъ отъ падарина Махмудъ отъ с. Добренъ. —Двама человѣци отъ с. Подлесъ убити въ Изворската мездра. Убийцитѣ сѫ били: Османъ отъ с. Крушовица, Шерифъ отъ с. Врановци и Фазлия отъ с. Ябълчища.—Жителитѣ на с. Изворъ сѫ сѫщински роби на Ахмедъ бега, комуто орѫтъ копаятъ, жьнѫтъ и пр.—все безплатно.

С. Ногаевци. — Прѣзъ 1884 год. двама братя бидохѫ убити отъ турскитѣ селени Кочанци и Виничанци. — Пано

Гачевъ убитъ отъ сѫщитѣ прѣзъ м. Юний. — Андо Давчевъ тоже убитъ въ планината.

С. Сирополци. — Прѣзъ 1884 год., на самия день Гюргьовъ-день, убитъ единъ селенинъ по име Георгий; въ сѫщия день, другъ единъ селенинъ, Христо Георгиевъ, биде нараненъ съ два куршума.

С. Рудникъ. — Прѣзъ 1884 г., Гоне Шабановъ, Трайчо Наумовъ и Петръ Паласковъ обрани съвършенно. Удовлетворение никакво.

С. Бистрица. — Една жена, Мара, убита отъ Драмчета, турчинъ отъ с. Согле.

С. Мокрени. — Зена убита отъ Църнилищани.

С. Чашка. — Братътъ на Трайка Иовевъ убитъ отъ Фазлия.

С. Горни-Раковецъ. — На Манета внукътъ убитъ отъ Еловскитѣ падари.

С. Голозинци. — На Никола Цвѣтовъ братътъ убитъ отъ падарина.

С. Габровникъ. — На Сокола търлото изгорено, овцетѣ му на брой 300, едни изгорени, други грабнѫти. Синътъ му, заедно съ други овчари, убитъ. Злодѣйцитѣ сѫ турци отъ с. Църнилища.

С. *Степанци.* — На братътъ на Антета кѫщата изгорена отъ Сирковчани.

С. *Смиловци.*—Дамянъ обранъ отъ Сирковчани и обѣсенъ.

С. *Виничанци.* — Панче, заедно съ брата му, убити отъ разбойницитѣ Зека, Абазаа и Абдулаа. Андо убитъ въ гората.

С. *Баница.* — Иорданъ Стояновъ убитъ отъ падарина Салия; Василь Маневъ убитъ отъ бюлюкъ-башията Фета-чаушъ отъ с. Вепърско; Димитръ Наумовъ убитъ отъ Сирмана отъ с. Църквино.

С. *Ораовецъ.* — На Христа Димовъ запалили сѫ кѫщата отъ всичкитѣ страни, съ цѣль да изгори той съ цѣлото си домочадие. За щастие, обаче, хората ся избавили живи, нъ Христо въ врѣме на бѣганието отъ огъня, билъ раненъ съ куршумъ въ рѫката.

С. *Виничани.* — Пандора Михаилова грабната и обезчестена. Баща ѝ гоненъ отъ полицията, защото не оставилъ да я потурчатъ.

С. *Мързинъ-Ораовецъ.* — На Коцета братъ му убитъ отъ Тиквешкитѣ заптиета. — На Коста Андовъ синътъ убитъ при Църквищани. (в. Македонский Гласъ, бр. 11).

Охридъ, 2 Мартъ.—«Прѣди нѣколко деня взеха въ плѣнъ 4 души отъ с. Подгорица и закараха ги въ Дебъръ. За да ги освободятъ, търсятъ имъ 1.000 лири откупъ.

«На 23 Февруарий, една чета разбойници нападна кѫщата на Гьорче Гроздановъ въ с. Октица (Охридско), и слѣдъ като обезчестили цѣлата му фамилия, взели му всичкитѣ пари съ разни предварителни мѫки: нагорено желѣзо въ устата и другадѣ. Като вѣнецъ на всичко това, нагорили единъ въ ршникъ и така живъ го опекли. . . . »

Прилѣпъ, 4 Мартъ 1885 г.—«Вчера турци убиха двама воденичари въ тъй нарѣчената Джувелекова воденица. Неможахъ да узная имената на убийцитѣ. Убититѣ сѫ: Христо Шубевъ отъ с. Брайлово и Алексо Цвѣтковъ отъ с. Варошъ.

«На 9-й того убиха между с. Кокре и Прилѣпъ Иошета Ристевъ отъ с. Пчанища, кметъ въ сѫщото село. . . . »

(в. Македонски Гласъ, бр. 12).

Охридъ, 16 Априлъ 1885 г. « . . . . Една чета разбойници, на 12 того, влѣзла въ селото Збѫжди, 8 часа далечь отъ града Охридъ, съ цѣль да зароби Митрета Цонинъ, житель отъ сѫщото село. Разбойницитѣ не сѫ могли да намѣратъ горкия Митре, и вмѣсто него, тѣ заробватъ жена му и дъщеря му, като удовлетворили прѣдварително варварскитѣ си инстинкти. Бѣдния Митре узнавайки за положението на семейството си, потърсилъ е мѣрки за откупъ, но понеже откупа е билъ прѣвишавалъ всичкото негово състояние и неможейки да спомогне на фамилията си, той измислилъ друго срѣдство: да ся самоубие, което и направи. А семейството му все си остая въ разбойническитѣ рѫцѣ.» (в. Македонский Гласъ, бр. 18).

Велесъ, м. Май 1885 г. « . . . . Двама коджабашии отъ Велешкитѣ села Бѣловодица и Трояци, като отивали за Велесъ, за да отнесѫтъ пари на правителството, нападатъ ся отъ Турци въ мѣстностьта Ракле (гдѣто населението е българско), които ги убиватъ и имъ взиматъ паритѣ. Велеския каймакаминъ излазя съ 20—30 души и прави ужасни насилия върху селянитѣ подъ прѣдлогъ, че испитва за убийцитѣ.»

Кратово, Май 1885 г. « . . . . Въ Кратовското село Лесново ся работятъ воденични каменье; на всѣки воденичний камень Турцитѣ взиматъ данъкъ по 5 гроша; тѣзъ давания е откупилъ отъ управлението нѣкой си Арнаутинъ за 60 лири. Прѣзъ миналата недѣля, Арнаутина напада въ съсѣднето село Стърмошъ върху една фамилия и грабва момичето за жена, като я и озабулва. Въ сѫбота на 27-й Априлия, момичето забулено ся докара при тукашната власть. Както момичето, тъй и майка ѝ виехѫ прѣзъ всичкия пазарь, отъ гдѣто ги прѣкарвахѫ. Жената не пуснахѫ при каймакамина; тамъ ся качи само момичето съ заптиета. На излизание отъ правителственния домъ, момичето съ нѣколко заптиета ся проводи въ кѫщата на единъ турчинъ. Когато майката плачеше, като викаше, заптиетата ся обърнахѫ, ударихѫ нѣколко пѫти жената по тила и тя падна прѣдъ конака полумъртва. Момичето отиде плачешкомъ, като повтаряше: «майке, нѣма що да ти чиня! . . . .»

(в. Македонский Гласъ бр. 19).

Турски убийства и злоупотрѣбления, извършени отъ 1879 г. до днесъ (1885) въ Пиянечката околия.

« . . . Хайдукъ Сульо въ което село и да отиде, не излазя отъ селото, догдѣто не вземе бакшишъ 20—30 лири.

«Яшаръ Смайловъ и Решидъ Пехливански испратиха Марко Китановъ отъ село Вирче да иде на селото Тработивище; въ мѣстностьта «Елхи» нападна ся отъ братята на самитѣ провождачи, Садикъ и Шекиръ, които го и убиватъ.

«Димитрий Златковъ и Иванъ попъ Георгиевъ бидохѫ убити въ воденицата при Вирче отъ Дестанъ Комчевъ и Усеинъ Циганаръ.

«Решидъ Булюко, Дестанъ Комчевъ и Хамидъ Кючюкъ нападатъ Андона Атанасовъ въ кѫщата му, зиматъ му 5 лири, но като не ся задоволяватъ отъ туй, рѣшаватъ да го убиятъ. Той избѣгалъ въ Царево, нъ като отишълъ на дърва въ Очипалскитѣ кории, Хайдукъ Сульо праща Мехмеда Кадийски, който съ секира (брадва) убива Андона.

«Алия Усковъ бѣше запрѣлъ момата Митра Иванова да ся не оженва, защото искалъ онъ да я вземе; за туй бѣ ѝ заповѣдалъ и да не излиза прѣдъ свѣтъ. На Великъ-день, като я вижда на хорото при цьрквата, застрѣлва я въ самото хоро. Властьта каза, че станало случайно и нищо не му направи.

«Георги Ненкинъ отъ село Звегоръ отишьлъ на гости у сестра си Мария въ с. Вирче; на «ходжэвъ-хендекъ», Хамидь Кючукъ и Дестанъ Комчевъ отъ Вирче го застрѣлватъ още сѫщата вечерь.

«Раде Петковъ бѣ повиканъ отъ Решида Пехлевански да му жьне безъ пари. Раде ся готвѣше да иде; нъ дохажда Дестанъ Мечкаро и го вика въ своята нива. Раде му казалъ, че го вика Рашидаа. Въ сѫщото врѣме иде и Рашидъ. Тогава, за да си не развалятъ приятелството, Дестанъ и Рашидъ искарватъ ножоветѣ си, биятъ ужасно Радета и го оставятъ половинъ човѣкъ.

«Христо попъ Георгиевъ на 5-й Декемврий 1884 г. отива на Царево да попита мюдюрина: възможно ли е да си отворятъ църквата, която стоеше затворена отъ освобождението на България. Мюдюрина му позволява. Христо повиква Архимандрита Антима да имъ отслужи на Св. Никола; нъ дохажда и миралая, хваща Христа, свързва го и го кара по селата, като го бие за примѣръ на другитѣ селяне, да не искатъ да отварятъ църкви и училища; най-постѣ му взима 10 т. л. глоба, заповѣдва му да не отваря църквата и го освобождава.

«Гавриилъ Ивановъ ималъ да зима 15 лири отъ единъ Евреинъ въ Кюстендилъ; дохожда въ Кюстендилъ съ пашапортъ. Като ся връща въ селото си, хваща го миралая, кара го по селата вързанъ и го бие, като го обвинява, че той ходилъ въ Княжеството да ся спразумѣва съ комититѣ; най-послѣ му взима 10 лири и го освобождава.

«Петре Трайчевъ, като отишълъ да лѣжи при овцетѣ на колибата си, половинъ часъ отъ село Тработивище, Юсеинъ Алиевъ и Смаилъ Бекировъ отъ сѫщото село, мѫчатъ го за пари и го убиватъ.

«Смаилъ Бекировъ, Юсеинъ Алиевъ и Алипъ Мутевъ Зиминискаръ хващатъ воденичара Стоила Митревъ отъ Тработивище, завождатъ го подъ селото, ѣздятъ го, бодатъ го съ ножоветѣ си, най-послѣ го закалятъ и съсичатъ на дребни парчета.

«Ивана Маркова, 13-годишно момиче, сѣдело съ баща си прѣдъ воденицата на слънце; минуватъ нѣколко турци отъ другата страна на рѣката Брѣгалница, срѣщу воденицата, обръщатъ пушкитѣ врѣзъ воденичара и момичето, за да испитатъ: могатъ ли да улучатъ нѣкого, понеже било малко далечь; момичето пада убито, прѣдъ ужасения баща.

«Ибишъ Алимовъ и Хамидъ Мутевъ Зиминискаръ нападатъ прѣзъ нощь кѫщата на баба Гера, мѫчатъ я за пари, и слѣдъ като ѝ взиматъ всичко, обѣсватъ я съ вѫже за една грѣда всрѣдъ кѫщата ѝ.

«Дафина Ангелова и Дона Стоилова, като бѣхѫ мѫжетѣ имъ затворени въ Царево и като имъ ся извѣстило отъ конака да отнесатъ откупъ за мѫжьетѣ си, взиматъ пари и тръгватъ за Царево; на мѣстото «Смильова чешма,» до лозята, срѣща ги отъ правителството Али-Чаушъ съ дружина. Слѣдъ като насилватъ женитѣ, взиматъ имъ паритѣ и ги исколватъ; а на мѫжьетѣ заповѣдватъ пакъ да прѣдставятъ откупа си.

„Велика Мицова имала роднини въ Княжеството и искала да ся види съ тѣхъ. Взима билетъ и тръгва; но на пѫтя подъ Царево въ рѣката Брѣгалница убиватъ я аскерлии.

« Христо Кукудиновъ, като си оралъ въ мѣстностьта Тополище, Хамидъ Мустафовъ и Мустафа Юсеиновъ опитватъ пушкитѣ си, да ли имъ биятъ право, и по тоя начинъ убиватъ Христа, като оставятъ воловетѣ впрѣгнати въ ралото.

«Дѣдо Христо Кюркчията, Стоянъ Петковъ и Беза Петкова сѣдели си дома у селото *Градъ*; дохажда около обѣдъ Мехмедъ-Али Асановъ, Хамидъ Бозвалиевъ и Асанъ Алимовъ, мѫчатъ ги за пари, взиматъ имъ всичко, отсичатъ нозѣтѣ на Стояна Петковъ до колѣнѣтѣ, и най-послѣ, хвърлятъ всички въ плѣвата и ги изгарятъ на день пладнѣ.

«Мехмедъ Салимановъ и Асанъ Алимовъ дохаждатъ посрѣдъ пладнѣ въ кѫщата на Георгия Мишовъ у с. Градъ, връзватъ Георгия, прѣдъ очитѣ му и насилватъ жена му, послѣ го искарватъ надъ селото въ мѣстностьта Вѫчи-долъ и тамъ го убиватъ съ пушка.

«Беза Мицова, слугиня у Асана Алимовъ, отишла на работа въ мѣстностьта Стойова-ливада; иде господаря ѝ Асанъ Алимовъ и Таиръ Низамовъ, връзватъ я за една дѫбица и я застрѣлватъ.

«Маца Йовева и едно осьмгодишно момиче станали да отидатъ на гости въ село Стамеръ; Асанъ Люледжийски и Реджо Мехмедовъ ги убиватъ у лозята съ пушкитѣ си.

«Ризо Вѫчковъ вращайки ся отъ пазаря въ Царево, на пѫтя го причякватъ Асанъ Махмудовъ и Алия Айдиновъ, въ мѣстностьта «Грудино-блато», и го убиватъ.

«Ризо Ковачки, просякъ, като ся поскалъ прѣдъ кѫщи, Сюлейманъ Ахмедовъ и Алимъ Мехмедовъ го убиватъ.

«Яне Ивановъ, овчарь на Молла Адема, като пасалъ овцетѣ близо при селото, въ мѣстностьта «Црешнитѣ», Едипъ Асановъ го убива съ пушката си по пладнѣ.

«Пешо Глухкинъ и момчето му Стоименъ отъ село Градъ, слуги у Велия Низамовъ, поискали платата си; той ги излъгва, че ако му оставатъ половината, ще ги проводи въ България; тѣ ся съгласяватъ, но самъ Велия убива и двамата.

«Атанасъ Китановъ, домазетъ въ селото Лешница, дошълъ да види въ селото Градъ брата си, слуга у Дестана Ибраимовъ; връщайки ся за Лешница, надъ селото, въ мѣстностьта «Вѫчи-долъ», го убиватъ съ пушкитѣ си Билялъ дели-Ахмедовъ, мухаджиръ, Асанъ Алимовъ, Асанъ Махмудовъ и други.

«Гоце Попевски сѣделъ у дома си. Дохождатъ Османъ, Шабанъ и Таиръ Хайдаревъ, затварятъ го въ кѫщата му, и слѣдъ три дни го искарватъ прѣдъ вратата и го удавятъ за шията съ сиджимъ.

«Стоица Георгиевъ отъ село Лешко (Джумалийско) биде убитъ до селото въ мѣстностьта Вѫчи долъ.

«Михаилъ Ангеловъ отъ село Илия (Кюстендилска околия), слуга у Хамида Мемишъ-башинъ въ село *Звегоръ*, проводенъ въ мѣстностьта «Турска поляна» отъ господаря си, билъ убитъ отъ синоветѣ му Юсеина и Сюлеймана. Слѣдъ това баща имъ грабва жената на Михаля за робиня.

«Ибраимъ Хаджиски отъ Звегоръ искарва слугата си Велина Стойковъ въ мѣстото «Рамни-долъ» и го убива; слѣдъ 20 дни намиратъ Велина убитъ, а жена му ся грабна като робиня отъ сѫщия турчинъ.

«Турци Звегорци убихѫ Нико Йосифовъ, 60-годишенъ старецъ, турихѫ го въ единъ листникъ въ гората и го изгорихѫ.

«Синътъ на Сулья, Фератовъ братъ, отъ Звегоръ, би ужасно съ сѣкира слугата на баща си, Георгия, който умрѣ въ ужасни мѫки слѣдъ 20 дни.

« . . . .

. . . При селото *Паничарево*, Ангелъ Атанасовъ, Гоше Стойчевъ, Георгий, Ане и Мите Михаилови (трима братя), Костадинъ Ангеловъ, Цоне Мачкинъ, Петре Цоневъ, Боше Цуковъ, Атанасъ Бошевъ, Иванъ Якутовъ и Димитръ . . . . , като си пасли овцетѣ на една четвъртъ часъ растояние отъ селото, дохождатъ отъ с. Цървникъ около 15 души турци, хващатъ всичкитѣ тѣзи овчарчета дѣцѧ и ги избиватъ, като откарватъ 1.000 овци. Отъ убийцитѣ знаемъ имената само на Усе Васалинъ, и Усе и Ибраимъ Щърбеви.

« . . . . Георгия Мицовъ връщайки ся за Паничарово отъ Истевникъ, срѣщатъ го Ибо Фетовъ и Сульо Смаиловъ отъ Истевникъ въ мѣстностьта «Богданина», и, като го проѣздватъ до извора на Паничарския лѫкъ, тамъ го съсичатъ.

« . . . . . Атанасъ Ташовъ биде убитъ отъ Мустафа Ахмедовъ и Сульо Смаиловъ помежду селата Цървникъ и Истевникъ.

« . . . . Георгия Сгайковъ отъ Истевникъ биде изгоренъ въ кѫщата си отъ Сульо Смаиловъ и Молла Юсуфовъ.

« . . . . . Пецо Ивановъ биде убитъ въ кѫщата си отъ Сульо Смаиловъ и Ибраимъ Коровъ.

« . . . . . . Сюйлеманъ Мутевъ грабнѫ момата Мария Иванова, отведе я въ Царево да я турчи; момата се отказа да ся потурчи, освободиха я; като ся връщаше за дома съ баща си и Никола Мицовъ, Сюлейманъ ги нападна на една четвърть часъ отъ селото Тработивищѧ и убива съ пушката си Никола. Старецѧ избѣгалъ въ Цѧрево, за да ся оплачи, нъ властьта го затваря, държи го въ затворъ година и половина, оглобява го и послѣ го освобождава. Убийцата никакъ не ся прѣслѣдва.

« . . . . Иванъ Велковъ Балабанский, дърваръ у калугерцитѣ въ Царево, биде убитъ съ собственната му брадва отъ турци Звегорчяне при Богородичкия чифликъ, когато сѣкълъ дърва.

« . . . . Дѣдо Манчо, дѣдо Китанъ и Мите Балабански отъ селото Резловци бидоха убити въ мѣстностьта Ковачевица, врьщайки се отъ Виничкия пазаръ.

« . . . . Лѣса Цоневъ закараха за Скопье, ужъ че билъ комита, но жяндарина го убива по пѫтя, при Злетовската рѣка.

« . . . . Ризо Георгиевъ биде убитъ при кулата на планината «Голякъ». Убийцитѣ бѣха Турци отъ Пекляно.

« . . . . Дели-Ибо отъ Царево порѫчалъ на коджабашиятъ отъ Разловци, Атанасъ Ташовъ, да му донесе дърва, колкото сѫ нуждни за една кѫща. Коджабашията съ селянетѣ отнесли 20 дървье на селото Тработивище, но Дели-Ибо като ги вижда, че сѫ малко, дохажда съ 30 души башибозуци въ селото Разловци, хваща коджабашията и Георгия Атанасовъ и ги бие съ задницата на пушката си. Георгия Атанасовъ отнесоха у дома му на кола полумъртавъ; а на коджабашията зарѫча Ибо да му донесе 70 турски лири за дървата, които той не докаралъ. Коджабашията събира само 22 лири и ги занася на Царево. Ибо бие втори пѫть коджабашията и му иска още 45 лири. Тогава, коджабашията избѣгва въ Кюстендилъ, гдѣто е и сега. Това е станало прѣзъ Януарий 1885 година.

«Никола Христовъ, като бѣ отишьлъ при овцетѣ си на Елезовитѣ търла, загина и не можя никѫдѣ вече да ся намѣри.

«На воденицата Сюлейманъ Бюлюкбашиова у с. Звегоръ биде убитъ воденчаря.

«Георгия Стояновъ Бумбаръ бѣше овчаръ у Сюлейманъ Бръзевъ въ селото Габрово. Единъ день го хваща Сюлеймановия братанецъ Юсеинъ и Мустафа Байковъ и го убиватъ въ мѣстностьта «Голешово».

«Друго овчарче биде убито въ мѣстностьта «Планиница».

«Двѣстѣ души войници и башибозуци отъ Царево нападатъ «Кокалската махала» на селото Църквинецъ, палятъ и грабятъ. Населението ся разбѣгва, нъ тѣ ся впущатъ върху му. Записани обаче отъ плячката, не могоха другиго да уловятъ, освѣнь Георгия Колевъ, когото и съсѣкоха на парчета. Всичкото село ся оплѣни и изгорѣ, и сега въ селото нѣма ни кѫща, ни человѣкъ, нито пакъ ся познава, че е сѫществувало това село. Въ Църквинецъ бѣше най-хубавата църква и най-доброто училище отъ всичкия Пиянецъ.

«Едно лудо момче, на име Стойменъ, като не знаяло накѫдѣ да иде слѣдъ съсипванието на Църквинецъ, отива при вратата на развалената църква. Нъ 5—6 души войници хващатъ го, застрѣлватъ го и му отнасятъ главата въ Царово, като глава на комита.

«Георгия Стойчовъ, Никола Бабинъ-Ангелининъ и Митре Терзията отишли да бератъ круши въ Курсачката махала на унищоженото село; 50 души турци, съ хайдукъ Сульо на чело, изгръмватъ и ги избиватъ; главитѣ имъ се отнесоха въ Царево.

«Янгелъ ковачътъ и 15-годишнийтъ му синъ ся нападатъ отъ нѣколко турци въ Влаховската махала на селото Вѣтренъ и биватъ избити, а стоката имъ откарватъ въ Царево.

«Раде, връщайки се отъ Виничкия пазаръ, биде убитъ при «Криволицитѣ» въ дервента подъ Царево, на раздалечь около половинъ часъ отъ него.

«Дестанъ отъ Петровската махала на Вѣтренъ биде убитъ въ селото Киселица.

«На Димитрия Никовъ отъ селото Киселица войницитѣ отъ постътъ Голо-Бърдо порѫчяли да имъ донесе 5 оки медъ; той имъ отнася, а тѣ му отсичатъ главата, и хвърлятъ трупа му въ единъ брѣгъ. Трупа му ся намѣри слѣдъ 10 дена, а главата му ся отнесе въ Царево, като глава на комита.

«Дохождатъ отъ стражата войници на дѣдо Стоименовото търло, за да грабятъ овце; убиватъ овчара Иове и жена му Стойна, и вематъ 5 овцѣ.

«Селото Очипаля сега не сѫществува. Отъ 50 кѫщи що имаше прѣзъ 1879 година, сега има само една, подновена на 1884 година.

«Селото Селникъ повече отъ половината биде изгорѣно, а църквата и училището развалени.

«Войници отъ палаткитѣ си повикахѫ Стоянча Кръстовъ отъ село Драмча въ мѣстото *Бѣсний долъ* ужъ за работа, и тамъ го убихѫ.

«Ибраимъ Мемелянъ и другъ единъ турчинъ, отъ село Звегоръ, казали на Михаила Ангеловъ, че го викалъ ужъ мюдюрина въ Царево; той отива съ тѣхъ въ Царево, а тѣ му отсичатъ главата на пѫтя при *Язова Чука* и я отнасятъ въ Царево, като глава па комита.

«На 60-годишния старецъ Стойко Янковъ, слуга въ с. Кѫшла (Кочанска околия) у Сокола Мечкарътъ, отрѣзахѫ му главата и я отнесоха въ Царево, тоже като глава на комита.

«Христо Мирчовъ спалъ при овцетѣ си, когато Мехмедъ-Алия Таировъ отъ Царево го напада, мѫчи го за пари и го убива.

«Въ с. Драмча сега не сѫществува ни църква, ни училище; Драмча е прѣнесено на друго мѣсто, защото всичкото село биде изгорѣно прѣзъ 1876 година; отъ 120 кѫщи що съставяхѫ старото село Драмча, сега, на новото му мѣсто, едва има само 20—30.

«Прѣзъ една нощь дохождатъ войници и башибозуци въ селото Вратиславца и заобикалятъ кѫщата на дѣдо Стойка Златковъ, богатъ и 60-годишенъ старецъ. Изведнажъ залайватъ кучетата и стареца излиза да види, какво има вънъ; нъ тосчасъ изгръмяватъ 7 пушки върху му и стареца пада, а семейството му избѣгва прѣзъ други врата. Убийцитѣ оплѣнихѫ 250 овце, 15 говеда, два звегара (чифта) волове и всичката покѫщнина.

«На другия день ся откарахѫ на Стойка Терзиски: 200 овце, 5 копье, 150 кози, 14 говеда и два звегара волове: отъ този и по-прѣдишния грабежъ цѣлото лѣто прѣзъ 1880 година ся храни войската въ Царево.

«Тогава и всичкото почти село Вратиславца изгорѣ.

«Скоро слѣдъ туй дохождатъ войници въ кѫщата на дѣдо Илия, хващатъ 80-годишния старецъ и 12-годишния му внукъ Дамяна Гоцевъ; на дѣтето главата отнесохѫ въ Царево, а стареца оставиха недоклань, отъ което и умрѣ слѣдъ 5 дни въ ужасни мѫки. Всичката стока на дѣдо Илия ся оплѣни и кѫщата му ся изгори.

«Иове Бабинъ-Звѣздинъ, терзия отъ село Костинъ-долъ, биде убитъ.

«Нико Цървендолията биде убитъ при овцетѣ си отъ войници, които му отнесохѫ едния мустакъ въ Царево, като мустакъ на комита.

«Селото Костинъ-долъ отъ половинъ повече е съсипано.

«Трима души солдати нападатъ на кѫщата на Пешо дѣдо Ицовъ въ село Каменица, искатъ му пари, нъ той бѣга; тогасъ солдатитѣ го застрѣлватъ и той слѣдъ 10 часа умира.

«Половината отъ селото Каменица е изгорѣно, а църквата и училището развалени.

«5—6 башибозука подкарватъ Стоила Цвѣтковъ отъ с. Косевица при нѣкой меамуринъ въ с. Мелщица; по пѫтя го убиватъ свързанъ.

«Слѣдъ 5 дена отъ туй, Атанасъ Роглевъ и Мите Павлевъ ся намѣрихѫ убити на воденицитѣ си.

«Милче Туфекчийски отъ село Луковица. врыщайки ся отъ Виница съ два коня оризъ, намѣри ся убитъ при «Крамелничката чука», а товаритѣ и коньето му не ся намѣриха.

«Двѣстѣ души войници и 500—600 башибозуци, съ каймакамина отъ Кочани на чело, нападатъ двѣтѣ села, Мелщица и Цера, палятъ, плѣнятъ и убиватъ безпощадно; народа ся разбѣгва; хванаха Георгия Вучковъ отъ Цера и го раздробиха на парчета; кѫщата на Георгия, ханътъ на Веселина Златковъ и 5 кѫщи въ Гребенарската махала изгориха: откараха и 6 бюлюка овце. — Въ Мелщица изгорихѫ кѫщата на Стояна Домазетъ, убиха Анто Петровъ и Спасе Циганче. — Хайдукъ Сульо, възползуванъ отъ тази бъркония, на чело на 50 души, почна да бие всѣкиго, кого гдѣ срѣщне, като започна отъ по-богатитѣ: Гоце Стамболийски, Митре Илиевъ, Симеонъ Дуждурски и други, които връзва и ги бие като имъ крѣщи: «домузъ гявуръ, вие храните комититѣ, и вие сте комити; или ще ми дадете по 10 лири, или ще умрѣте подъ тоягитѣ!» Селянитѣ ся откупиха.

«Прѣзъ миналий Октомврий, бюлюкбашията отъ Царево, Дели-Ибо, запрѣлъ момичето Богдана Стаменкова отъ с. Мелщица да ся не жени, че искалъ да я прави ханѫма.

«Тѣзи двѣ села едва сѫществуватъ на половинъ; а въ Мелщица е унищожено и училището.

«15 души отъ с. Калиманци, съ прѣдводителя си Шабанъ Кара-Алийски на чело, нападатъ Прѣсеченската махала на селото Илиово, заобикалятъ кѫщата на Филя Бързаковъ, и отъ като му оплѣняватъ всичко, хващатъ 60-годишния Филя и 20-годишния му синъ Атанасъ и ги съсичатъ на парчета; подиръ това, хващатъ Стоимена Янкуловъ и брата му Малчо, обвързватъ ги съ вѫжета и ги убиватъ на нишанъ.

«Скоро слѣдъ туй, отново нападатъ това село и оплѣняватъ всичко неоплѣнено; залавятъ и Велка Гоцевъ, когото най-ужасно съсичатъ: отдѣлно прьститѣ, рѫцѣтѣ, ушитѣ, носа и пр. . . . . .

«Селото Богородица ся нападна на 1-й Августъ 1879 г., при началото на Богородичния постъ, и ся съсипа всичко, защото носи името на Св. Богородица; тогава бидохѫ убити Иванче Ланговъ и жената на Мица Мириняковъ отъ Работивище. Селото Богородица сега не сѫществува.

«Селото Горно-Цьрквинецъ всичко ся съсипа и много свѣтъ ся изби, на които не помнимъ имената; отъ тридесятьтѣ кѫщи на това село, сега нѣма нито една, а на мѣстото отъ селото ся виднѣятъ само голи ниви.

«Селото Калчовица отъ 15 кѫщи сега не сѫществува нито една; има много избити, но не имъ знаемъ имената.

«150 души Турци отъ с. Калиманци, съ прѣдводителя си Шабанъ Кара-Алийски на чело, распрьснахѫ ся по селото Дулица да плѣнятъ, горатъ и убиватъ. Стойко и Яно Ильови и жената Мария Янева бѣхѫ болни и не можѣхѫ да бѣгатъ; дохожда на кѫщата имъ Адемъ Куртевъ съ 10 души други, намиратъ ги болни, пробождатъ ги и тримата въ сърдцата, обиратъ кѫщата, сѣтнѣ я запалватъ и така изгарятъ убититѣ. Друго пакъ отдѣление башибозуци нападатъ кѫщата на Стоилъ Петревъ, заобикаля я, хваща Стоила, свързва го съ пояса му за единъ дирекъ, запалва кѫщата и го изгаря живъ въ нея.

«Стоилъ Трояновъ въ мѣстностьта «Дупката» бѣше посѣялъ конопъ; еднажь когато отиваше да го пази, Турци го нападатъ и го здробяватъ.

«Нѣколко Калиманчани Турци дохождатъ съ коньe въ с. Дулица да товарятъ жито плячка; отиватъ на хамбаря на Пеша Златковъ, когото и убиватъ; сродника му Милче Соколовъ, като чу гръмежа отъ пушкитѣ, отива да види що е станало, та и него убиватъ.

«Дохожда пакъ Шабанъ Кара-Алиевъ съ своята чета въ кѫщата Дамянова, който имаше едно 18-годишно момиче слѣпо; момичето не можя да бѣга и при него остана майка му, 65-годишната баба Гюргя и 12-годишния ѝ братъ Соколъ Дамяновъ. Кръвопийцитѣ пращатъ бабата за вода и хвърлятъ по нея на нишанъ, та я убиватъ; момичето обезчестяватъ и го убиватъ; момчето пакъ побѣгва, нъ единъ го застигва съ щика си и го убива.

«Янко Стояновъ, като си берѣше грозде, дохождатъ

Калиманчане Турци, отсичатъ му языка, ушитѣ и едната рѫка, и го отнасятъ въ Царево. Янко умрѣ слѣдъ 10 часа.

«Сѫщия день, Анто Крьстовъ, като береше бобъ въ мѣстностьта «Селище», изгрьмѣватъ върху му нѣколко пушки. Слѣдъ като пада мъртавъ, убийцитѣ го ездробватъ на парчета, а парчетата закачатъ на една круша.

«Иванъ Гоцевъ отива съ двата си конье да върше оризъ въ селото Липецъ (Кочанска околия); по пѫтя загина заедно съ коньетѣ си.

«Стойчо Спасевъ бѣше овчарь у пашалийтѣ Турци отъ с. Калиманци; господарятѣ му го заклахѫ, за да зематъ жена му, но тя побѣгна въ България.

«Георгия Митревъ и Спасе Митревъ, момчета на 17—18 години, пасѣхѫ си свинетѣ прѣдъ кѫщята си въ с. Дулица; врьщатъ ся Калиманчани отъ плячка въ селото Каменица и убиватъ двѣтѣ момчета.

«Иванчо Атанасовъ бѣше цѣненъ въ селото Калиманци у Асана Курапанский за овчарь, гдѣто бѣ отвелъ 60-годишната си майка Докля и 17-годишната си сестра Гюргя Атанасова. Синътъ на господаря му и Хамитовия синъ Реджо дохождатъ единъ день на колибата, гдѣто живѣехѫ слугитѣ имъ, запалватъ колибата и заставатъ на вратата да чякатъ съ пушкитѣ си. Иванчо побѣгна отъ колибата и дойде въ България, при всичко, че силно сѫ гърмели по него; а майката и момичето бидохѫ убити при вратата и хвърлени въ пламъцитѣ.

«На 6-й Май 1883 г., Реджо Хамитовъ, съ чета отъ 7—8 души, нападна на Мекалската махала въ с. Дулица, населението ся разбѣга, та неможяхѫ никого да убиятъ, при всичко, че силно гърмѣхѫ. Влѣзохѫ послѣ въ кѫщята и изнасилихѫ неможалитѣ да избѣгнатъ: 16-годишното момиче Божана Мицова, Гьина—снаха Мицова, Кръстана—снаха Иванова и двѣ снахи Иванкови.

«Учителя Димитрий Георгиевъ отъ Царево, като отиваше за Кочани, намѣри ся убитъ и хвърленъ въ лозята на селото Оризари (Кочанско).

« . . . Иванчо Икономовъ чорбаджия биде отровенъ отъ Турцитѣ.

« . . . . . Околията Пиянецъ е сега почти пустиня, а жителитѣ ѝ сѫ повече избити или избѣгнали въ Бълг. Княжество. Въ Пиянецъ нѣма човѣкъ, който да не е испиталъ каква да е грозна обида отъ Турцитѣ. Грабежитѣ сѫ безъ брой. Селата сѫ по на половина; а нѣкои сѫ прѣместени отъ мѣстата си, на които бѣхѫ прѣди 1878 година. Петь села: Калчовица, Богородица, Горно-Цьрквинецъ, Долно-Цьрквинецъ и Очипаля вече не сѫществуватъ; на мѣстата имъ не ся познава даже, че е имало села. Развалениттѣ цьркви и училища сѫ въ селата: Истевникъ, Паничарево, Вирче, Градъ, Цьрквинецъ, Селникъ, Драмче, Каменица и Мелщица. Въ послѣднето имаше само училище, а въ другитѣ—цьрква и училище. Около хилядо и петстотинъ кѫщи има развалени, а въ самото Царево-село повече отъ 200.»

(в. Македонский Гласъ, бр. 8).

По-главнитѣ злодѣйства и убийства, извършени надъ българското население въ Прилѣпското окрѫжие прѣзъ 1880 и 1881 год. и прѣдставени Г. Тротеру.

«. . . . . Прѣзъ втората половина на Февруарий, въ околноститѣ на Прилѣпъ ся убихѫ четирма Българи, и убийцитѣ останахѫ ненаказани.

«На 13 Февруарий, Хасанъ Сульо отиде въ селото Долнени, подвергна на побой и други истязания селянитѣ и ги принуждаваше да му дадѫтъ 400 бѣли меджидий. Нито плачоветѣ, нито риданията на нещастнитѣ не можехѫ да имъ помогнатъ, и най-сетнѣ, за да не прѣдаде селото на съсипателния огънь, принудихѫ ся да намѣрятъ и му дадатъ половината часть отъ исканото количество.

«На 15 Февруарий сѫщия разбойникъ отишьлъ въ кѫщата на Трайка Балчевъ отъ селото Горно-Дупячани, нагостилъ ся и пиршествувалъ съ шайката си, разбира ся за смѣтката на хазаина и най-сетнѣ, чрѣзъ разни мѫчения, го принудилъ да му даде още и 73 бѣли меджидий.

«На 8 Мартъ бидохѫ убити на Прилѣпското шоссе, на единъ часъ разстояние отъ Битоля, Стефанъ Апчулевъ отъ Прилѣпската крайградска махала Варошъ, и Никола Шабовъ отъ Битоля.

«На 15 Априлий, шайката на Джема нападна на Столета Наумова отъ селото Локвица, взе находящето ся при него количество отъ 35 лири, вързa го за единъ дѫбъ и го уби. Подиръ убийството, констатира ся съ намѣренитѣ въ тѣлото на убития куршуми, че разбойницитѣ грѫмнали върхъ него осьмнадесеть пѫти.

«На 21 Априлий, сѫщата шайка уби Мартина Тодоровски отъ селото Локвица.

«На 30 Априлий, прѣдводителя на сѫщата шайка, Джемо, наедно съ тримата си братия, отиде въ кѫщата на Божина отъ селото Градешница, разграби всичко по-скѫпо и износно и, прѣзъ цѣлата нощь, обезчестява снахитѣ на нещастния селянинъ въ присѫтствието на мѫжьетѣ имъ.

«На 10 Май Кямилъ ефенди отъ селото Църнилища грабна и ожени насилственно щерката на единъ българинъ отъ селото Стровия, на име Цвѣтана, за слугата си и подиря застави родителитѣ ѝ да му дадатъ още и десятъ лири.

«На 17 Май, Фейзо Тахировъ отъ селото Църнилища грабна жената на Веляна Нешкова и я ожени повторно за Нешка отъ селото Ропотево, отъ когото получи 12 лири.

«На 29 Май, Ахмедъ Бамя, Маликъ Кѫрсердаръ, полякътъ отъ селото Вепърчани, Хусеинъ Сомунъ, полякътъ отъ селото Гудияково, Сулйо, полякътъ отъ Дрѣнъ, Мустафа, отидохѫ въ селото Живово, Мориховска околия, нападнахѫ кѫщата на Колета Трайкова и, чрѣзъ разни истязания и мѫчения съ нагорени желѣза, принудихѫ окаяния Трайкова да имъ даде 5,000 гроша.

«. . . . На 3 Юний, на Битолското шоссе и около селото Тополчани нападнахѫ на четирма търговеци, отъ които убихѫ двамата, именно: Марка Кафеджия и Коста отъ Маловища, а другитѣ двама сполучихѫ да побѣгнатъ.

«. . . . На 10 Юний, полякътъ отъ селото Зѫзре, Селимъ Дебранецъ, поиска отъ Трайка Главучка 10 бѣли меджидии, нъ понеже послѣдния е билъ принуденъ за да му откаже отъ крайна сиромашия, то Селимъ за отмъщение обѣсилъ сина му и запалилъ подъ него лепешки.

«На 11 Юний, една разбойническа шайка отиде въ кѫщата на Златета Христова отъ селото Рожденъ, обезчести женитѣ, дѣвойчетата и даже маловъзрастнитѣ дѣчица, разграби всичко що намѣри, и най-сетнѣ прѣдаде кѫщата на огъня.

«. . . На 4 Юлий убихѫ, при селото Чепилово, Спира отъ Бѣла-цьрква.

«. . . . На 8 Юлий, полящитѣ Абдия Дебранецъ и Хусейнъ Сомунъ съ двама други арнаути убихѫ Волчета Трайкова, сина му Ангела и внука му Конда отъ селото Кокре, Мориховска околия, когато ся врьщахѫ отъ града въ селото си.

«На 8 Юлий, дигнахѫ въ плѣнъ Настета Димева, Дима Тодорова и Петра Руянова отъ селото Небрегово. Споредъ думитѣ на послѣдния, който сполучи да побѣгне още тогава, нападателитѣ сѫ били поляцитѣ отъ с. Зѫрзе.

«. . . На 27 Юлий, четирма поляци уловихѫ Спира Аиевъ Налетова, когато отиваше на лозьето си, подвергнахѫ го на таквиви невиносими истязания, побои и изнасилвания, щото едва можа да проживѣе още 2—3 деня.

«На 28 Юлий, Кичевския сатрапинъ Джемо съ шайката си нападна на селото Бродъ, чрѣзъ всевъзможни мѫчения и битки принуди Тренка Костовъ да му даде 30 лири, Константина Стаменова и Петруша Илиева по 50 бѣли меджидии, и заповѣда на другитѣ жители да му съберать около 200 лири. Измѫченитѣ и лишенитѣ отъ насѫщния хлѣбъ окаянни селяни, като неможехѫ да приготвять исканото отъ варварина количество, побѣгнахѫ въ гората и оставихѫ кѫщитѣ и женитѣ си на произвола на тиранина.

«На 2 Августъ, на полвинъ часъ растояние отъ града, намѣрихѫ изсѣченъ на парчета Котета Говедарова отъ Заградъ.

«На 9 Августъ, полвинъ часъ растояние отъ Прилѣпъ также намѣрихѫ изсѣчени на парчета Якова Петрева, Ангела Петрева и Конда Рипила отъ Прилѣпъ.

«На 12 Августъ, убихѫ трима селяни отъ Охридското окрѫжие, които идвахѫ съ вѫглища.

«На 15.й Августъ, Расимъ, Исмаилъ, Бале Фазли и Рахманъ Дуракъ убихѫ Цвѣтана Бѣлоокова, когато вършелъ на гумното си.

«На 16 Августъ, единъ четвъртъ часъ растояние отъ Прилѣпъ, на Тиквешкото шоссе, убихѫ Ивана Миткова, Атанаса Мойсова и Наума Плетвареца отъ Кавадарци.

«На 16 Августъ, убихѫ на Битолското шоссе калайджията Калча Лупа и кираджията Стояна Грозанова отъ селото Клепачъ.

На 18 Августъ, Хусеинъ Сомунъ грабна една дѣвойка отъ селото Вепърчани, държа я при себе си три седмици и подиря принуди Котета отъ с. Чумово да ся ожени за нея, отъ когото взе и 8 лири.

« . . . . На 20 Августъ, Шерифъ Шабанъ наедно съ другаритѣ си отиде въ кѫщата на Трайка Белчева отъ село Вепърчани, съ бой и други неописуеми мѫчения го застави да му даде 3.000 гроша и, недоволенъ отъ всичко това, посѣгна и на честьта на домашнитѣ му.

«На 25 Августъ убиха Георга, мухтаръ отъ с. Гудияково.

«На 3 Септемврий, убихѫ единъ овчаръ.

«На 4 Септемврий, ранихѫ Томета Димева отъ с. Ерековци, който слѣдъ нѣколко-дневно болѣдувание умрѣ.

«На 16 Септемврий, полякътъ отъ с. Ракле, Махмудъ, уби Стойка Найдова отъ Крушеяни.

«На 20 Септемврий, нападнахѫ на кѫщата на Лазара отъ селото Кладошкъ, ограбихѫ я съвършенно и най-послѣ убихѫ домакинътъ.

«На 29 Септемврий, Джемо заедно съ шайката си отиде въ селото Слатино и уби Васила Найдова, за да може подиря безпрѣпятственно да удовлетворява своитѣ скотски страсти надъ нещастната му съпруга и надъ 16-годишната му щерка Каранфила.

«На 1 Октомврий, убихѫ Секула Прѣсилеца отъ село Пашино-Рувци.

«На 10 Октомврий, Джако, Селимъ Дапо и Мехмедъ Дечо убихѫ Мита Страчката, Антона Иванова и Янакия Маргудова отъ селото Ореодолъ.

«На 11 Октомврий, Фейзо Тахиръ би до умъртвявание Димитра Тасева отъ с. Секирци.

«На 22 Ноемврий, убихѫ, близо до селото му, Здравета Найдова отъ с. Вранче.

«На 22 Ноемврий, 3 четвърти часъ растояние отъ Прилѣпъ, въ Оревоечкитѣ лозя, намѣри се убитъ Димо Илиевъ.

«На 23 Ноемврий, 1 четвърть часъ растояние отъ Прилѣпъ, убихѫ Дима Бочварева.

«На 27 Ноемврий, правителството проводи на заточение священника Ѳ. Аврамия, Иосифа Петрева и Христа Иовева, безъ всѣкаква законна причина и подъ прѣдлогъ, че сѫ помагали на комититѣ.

«На 29 Ноемврий, 1 четвъртъ часъ растояние отъ Прилѣпъ, поляцитѣ убихѫ Христа Кърстова и Илия Найдева отъ селото Бѣла-църква.

«На 1 Май 1881, Шакиръ Шери рани Христа Янкулова и остана ненаказанъ отъ властьта.

«На 2 Май, роднинитѣ на убития отъ неприятеля му Хайра Талира, Фазли отъ селото Църнилища, убихѫ мѣжду Слѣпче и Браилово споменатия Хайра и внука му Хасана. На другий день орда отъ 60—70 въоружени до зѫби турци отъ Църнилища отиде въ означенитѣ села, направи най-голѣми ужаси, би, мѫчи и подвергна на всевъзможни истязания нещастнитѣ селяни, и ги принуждаваше, да кажатъ, кои сѫ били убийцитѣ. Прѣтегленитѣ мѫки бѣха отъ такъвъ възмутителенъ видъ, щото двама отъ с. Слѣпче умрѣхѫ, а около 15—20 други селяни бидохѫ принудени да дойдатъ въ Прилѣпъ, за да се лѣкуватъ. Като че да не имъ стигаше това нещастие, и властьта, отъ своя страна се отнесе не по-малко немилостиво и беззаконно спрямо тѣхъ. Тя не само хвърли въ затвора около 15 души, за да ся научи ужь кои сѫ виновнитѣ, нъ и принуждаваше ги да заплататъ една глоба отъ 66.000 гроша срѣщу пролѣтата разбойническа кръвь.

«На 3 Май, 1 четвьртъ часъ растояние отъ Прилѣпъ, поляцитѣ убихѫ Христа Протогера отъ с. Бучинъ.

«На 4 Май, Ахмедъ Бамя, Хасанъ Бамя, Хусеинъ Сомунъ и Яна Кйоръ-Гавазѫ убихѫ въ Прилѣпскитѣ лозя Михаила Цървенкова.

«На 7 Май, намѣри ся убитъ Марко Христевъ отъ с. Добрушево, който дохождалъ на пазаръ по частнитѣ си работи.

« . . . . На 14 Май, поляцитѣ убихѫ Христа Найдова отъ селото Вранче, по причина че ги гостилъ съ баница, която била направена съ *малко* масло.

«На 18 Май, убихѫ Петка Мангова отъ с. Ореодолъ, когато се врьщалъ у дома си.

«На 7 Юний, единъ солдатинъ гръмна върху священника О. Игнатия, нъ не сполучи да го убие.

«На 8-й Юний убиха Кима Чеповъ отъ с. Троячи.

«На 15-й Юний, убиха трима селяни въ селото Крапа и двама работници въ градскитѣ ливади.

«На 27-й Юний с. Лупшя ся нападна отъ Джема съ дружината му, състояща отъ 150—180 кръвопийци, разграби ся окончателно и ся прѣдаде на огънь. Тукъ ся извършихѫ много изнасилвания надъ жени и моми, 45 души селяни ся убихѫ ту чрѣзъ изгаряние, ту отъ куршуми и ся ранихѫ около 50 души тоже селяни.

«На 21-й Юлий, Селманъ и Лязе нападнаха на семейството на Братия Нешеви отъ селото Браилово, когато си жънеше на нивата, гърмнахѫ повече отъ двадесятъ пѫти, раниха Алекса Нешевъ и съпругата му и слѣдъ нѣколко дена накараха нещастнитѣ селяни да си продадатъ най-милото и нуждното, за да имъ дадатъ исканитѣ отъ тѣхъ 78 лири.

«На 27-й Юлий, сѫщитѣ турци убиха Атанаса Иовчевъ отъ с. Църнилища.

«На 28-й Юлий, кръвопиеца Фейзо уби Трайка Митревъ отъ селото Гостиражни.

«На 3-й Августъ, между селата Пашино-Рувци, Вочяни и Обършани, намѣриха убитъ Коля Станболджиевъ.

«На 21-й Октомврий, по заповѣдь на Битолския генералъ-губернаторъ, бидоха проводени подъ конвой въ Битоля Прилѣпскитѣ първенци: Никола Крапчевъ, Мирче Бомбола, Антонъ Тошевъ и Дамянъ Кондовъ. Всичкитѣ тия господа сѫ най-почтенни и най-миролюбиви, нъ понеже ся отличаватъ отъ тѣхнитѣ съотечественници съ богатството си, зарадъ това и ся пратиха въ Битоля, като млѣчна овца за мълзение; а оффициалното обвинение бѣше, както обикновенно става, че ужь сѫ указали поддържка на разбойницитѣ, които, впрочемъ, първо тѣхнитѣ имоти опустошаваха. . . . . .»

(в. Македонский Гласъ, бр. 20 и 23)

II.

КОЗНОДѢЙСТВАТА НА ФЕНЕРСКОТО ДУХОВЕНСТВО И ЖЕСТОКОСТИТѢ НА ГРЪЦКИТѢ РАЗБОЙНИЦИ (Андарти).

Като да не стига на Българитѣ въ Македония гнѣтътъ отъ турскитѣ населения и власти тамъ, като да не сѫ достатъчни за тѣхното опропастявание золумитѣ и свирѣпствата на господствующето плѣмя въ страната, та на всичко туй иде да ся притури още една резерва отъ съсипия — кознодѣйствата на Фенерското Духовенство отъ една страна и жестокоститѣ на Грьцкитѣ разбойници отъ друга — и първитѣ и вторитѣ прѣдставители на химерическата *мегали идея* на Елинитѣ. Ако тамошнийтъ Българинъ не може да ся защити отъ разбойникътъ, отъ кръвопиецътъ, не трѣбвало дори и да ся помоли и оплачи на Бога отъ тегловнийтъ си животъ, да ся черкува и учи, въспитава на матернийтъ си язикъ. Това право му ся отнема, това запрѣщение му ся налага отъ всесилнитѣ въ Македония Гърци. Въсползовани отъ своето положение и влияние, което иматъ въ правителственнитѣ крѫгове, Фенерскитѣ Владици, подпомагани отъ сънародницитѣ си и отъ мерзскитѣ Гъркомани, съ жезлъ въ рѫка, съ гнѣвъ и омраза въ сърдце и съ заплашвание, съ угрози въ уста, тѣ сѫ ся нагърбили да приберѫтъ въ кашарата си своето (?) духовно паство, което неприятель бѣше открадналъ и присвоилъ. Въ пѫтьтъ на посланието си, въ борбата, която водятъ съ крадецътъ-неприятель *добритѣ пастири* не жалятъ никакви жъртви, не ся спиратъ прѣдъ никакви срѣдства, мѫчатъ ся да заглушатъ съвѣстьта си, ако иматъ такъва, съ инквизаторското изрѣчение: „цѣльта оправдава срѣдствата“ и продължаватъ борбата. Подпомогнати отъ правителството, съ насилствено събирание на мухлясалата владичнина, съ затваряние на училища и църкви, съ исхвърляние отъ тѣхъ омразнийтъ тѣмъ Българский язикъ и замѣстванието му съ Грьцкий, съ наклѣветяване и най-послѣ заточаване на невинни Български учители, по-състоятелни, по-развити Българи, и, най-сѣтнѣ, като вѣнецъ на всичко това, съ отровяние и убивание на Български священници, Христовитѣ намѣстници бързо крачатъ въ напрѣдъкътъ, въ сполуката на посланието си.— А каква е мисията на андартитѣ? — Устроени и направлявани отъ Елинизаторскитѣ Дружества (Силлогоси) въ Македония, естественно бѣше, че тѣ трѣбваше да оправдаятъ надѣждитѣ на патронитѣ си. И, дѣйствително, на чело съ своитѣ войводи (капитани), андартитѣ отидохѫ по-далечь отъ своитѣ събратия по професия, отъ владицитѣ. Тѣхнитѣ жестокости едва ли бихѫ останали по-надирѣ отъ ония на Турскитѣ и Арнаутскитѣ разбойници. Пожари, плѣнства, рѣжение уши и носове, скѫпи откупи, а когато ся не доставятъ такъви, убийства, клание и изгаряние на живи, полѣяни съ газъ (петролей), невинни Български първенци, всички тѣзи ужаси (като ся притурятъ при тѣхъ и противохристианскитѣ подвизи на владицитѣ), ся правятъ съ цѣль, да ся погърчатъ и безъ това съсипанитѣ Българи. А тѣзи послѣднитѣ какво правятъ? — На много мѣста тѣ не могѫтъ да търпятъ, да понесѫтъ мѫкитѣ и съ скърбь на сърдце и съ сълзи на очи, прѣклоняватъ вратъ прѣдъ грубата сила.

Нъ нека оставя да говорятъ сами фактитѣ :*)

а) КОЗНОДѢЙСТВАТА НА ВЛАДИЦИТѢ.

Сѣрезъ, 8-й Октомврий 1879 год.

«Въ Западна Македония и въ окрѫжията на Мелникъ, Неврокопъ, Демиръ-Хисаръ, Сѣрезъ, Зѫхна и Драма положението на населението, цѣло Българско, освѣнъ нѣколко села въ Сѣрско и Зѫхненско е въ най-пълната смисль тиранско, както отъ страна на Турското правителство съ едновѣрцитѣ му туземци, тъй и отъ страна на Патриаршескитѣ владици, които по налѣгание на Грьцката Патриаршия, Турското правителство принуждава Българскийтъ народъ да припознава и да имъ плаща данъци волею и неволею. Тъй като въ тази страна сѫществуватъ туземци разбойници, които Турското правителство нарѣкло български възстанници, Грьцката Патриаршия, съ тамошнитѣ владици, Мелникский, Сѣрский и Драмский и съ нѣкои подкупени шарлатани сѫ ся наели всички да съсипятъ Българскийтъ народъ съ храняние на войскитѣ въ всѣко село, съ обида, съ кражба, съ затваряние на невинни хора. По-първитѣ Българи отъ всѣко село гниятъ въ тъмницитѣ. Свещенницитѣ, които служатъ (въ църкви) на матернийтъ си язикъ, ся компрометиратъ отъ владицитѣ, изваждатъ ся отъ селата си и сѣдятъ въ градоветѣ подъ порѫчителство, догдѣ не ся обрѣкѫтъ, че припознаватъ Грьцкийтъ владика и ще служатъ по Грьцки. Тѫй, днесь ся научихъ, че заптии докарали Попъ Ивана отъ с. Христосъ, 2 часа до Сѣрезъ, и че първенцитѣ отъ с. Скрижово въ Зѫхненската кааза, докарани сѫ и тѣ въ тъмницата тукъ безъ никакво обвинение. Отъ това ся разбира, че турското правителство и фенерскитѣ владици сѫ ся подпрѣтнали да съсипятъ всичкитѣ български първенци, за да нѣма кой да поиска реформитѣ, които Християнска Европа рѣши въ Берлинскийтъ конгресъ да ся въведатъ въ Европейска Турция. Вслѣдствие на това тукашнитѣ Българи отъ страхъ ще ся принудятъ да ся казватъ кога турци, кога грьци. Мелникскийтъ владика Прокопий откакъ съсипа прѣдната си Епархия, Херцеговина и стана причина на толкозъ злини съ свое-

---

*) По причина на малкийтъ форматъ на книгата, настоящийтъ (II-й) отдѣлъ ся значително намали. Описанитѣ въ него случки, а

особенно дѣлата на Гърцкитѣ владици, сѫ първообразия, които по всичкитѣ краища на Македония ся повтарятъ.

то клѣветничество и противо-християнско отнасяние по Херцеговинското възстание въ 1875 год., и тука не остая надирѣ. Сѣрскийтъ Митрополитъ Натанаилъ не е по-доленъ отъ Мелникский си събратъ. По негова клѣвета и по такриръ отъ Патриарха, правителството би заточило, ако да не бѣше избѣгналъ при игуменътъ на мънастира св. Иванъ Прѣдтеча, близо до Сѣрезъ, Дионисий. Сѫщото сѫ кроили за игумена г. Теодосия, 58-годишенъ старецъ. Причината на тѣхното прѣслѣдване е, защото сѫ отъ онѣзи Българи, които работятъ за народното ни свѣстяване. У насъ нѣма надѣжда за улучшение на животътъ ни».

(Марица, бр. 126.)

Солунъ, Октомврий 1879 год.

«Невъзможно е да Ви опишемъ всичко, което теглимъ отъ тукашнийтъ Грьцки владика. Нѣкои отъ нашитѣ до толкова сѫ отчаяни, щото за да ся оттървать отъ насилията и затвора, принудени сѫ да ся казвать католици. Други, които постоянствуватъ да припознаватъ Екзархията, гниятъ по тъмницитѣ безъ да има кой да имъ помогне. Отъ нѣколко врѣме насамъ владиката е тръгналъ по селата съ двама конни жандарми и дѣто намѣри по единъ, по двама Грька, отнема църквата отъ селянитѣ и я прѣдава тѣмъ, а онеправданитѣ ся оплакватъ и питатъ, какъ е възможно двама да иматъ право да владѣятъ църквата, а двѣстѣ души да нѣматъ ?—Отговоръть е, че който ся не покорява и не слуша владиката, непокоренъ е и Султану. Ако си позволятъ да кажатъ нѣщо въ свое оправдание, на часа по-първитѣ отъ тѣхъ ще бѫдѫтъ хвърлени въ тъмницата, а другитѣ ще обикалятъ дълго врѣмя по улицитѣ. На тия послѣднитѣ бейветѣ сѫ казали да станатъ католици, а Евреитѣ имъ сѫ показали хаврата».

(Марица, бр. 128.)

Солунъ, Септемврий 1880 г.

«Миналата година умрѣ мѫжътъ на сестра ми Хаджи Зоица. Една кѫща, съградена съ собственнитѣ пари на сестра ми, блазнѣше Грьцкийтъ Солунский Владика Калиникосъ, който 8 мѣсеца слѣдъ смъртьта на Зоицина мѫжь испрати прочутийтъ по лошавинитѣ си попъ Петръ съ нѣколцина други да заведатъ сестра ми въ Грьцката Митрополия. Рученийтъ Попъ Петръ отива въ домътъ на Хаджи Зоица, грабва я за косата и съ бой и влѣчение по улицитѣ я завожда въ Митрополията, гдѣто ся заповѣдва да я затворятъ въ подземната тъмница на Градската болница. Тукъ попъ Петръ запушва устата на сестра ми, вързва рѫцѣтѣ ѝ съ подврьзката си и ограбва ѝ двѣтѣ кесии, отъ които една съдържаше 145 л. т. и една Английска, а другата — 1 бѣло меджидие, 5 двадесетаци, 2 антики и 2 печата, единъ съ име Хр. П. Калешко, а другий съ име Хаджи Зоица Димитриева. Прѣзъ нощьта сестра ми сполучила да избѣгне отъ рѫцѣтѣ на Христовий намѣстникъ Калиникосъ и да прибѣгне въ една ближна Турска кѫща, гдѣто намѣрила защита. Като ся върнахъ отъ чуждина и поискахъ разяснения за това отъ Грьцкий Владика Калиникосъ, той отказа, че е станало горѣказаното злодѣяние, сестра ми обаче още държи за памятъ подвѣзката на попа, съ която той ѝ върза рѫцѣтѣ; освѣнь това и цѣлийтъ градъ е свидѣтель, че попъ Петръ влѣчеше сестра ми за косата съ бой по улицитѣ. — **Хаджи Андрей Димитриевъ.**

(Зорница, бр. 38, год. 5).

Броди, (Сѣрско окрѫжие), 13-й Септемврий 1880 г.

« . . . . Съ съдѣйствието на Сѣрскийтъ Грьцки владика ся затворихѫ всичкитѣ почти първенци отъ селата и като найвърли злодѣйци сѫ хвърлени въ *Канлѫ-Куле* въ Солунъ. Отъ нашето село най-почтеннитѣ първенци сѫ затворени тамъ: Коджабашийта ни Перуховъ, Георги Будаловъ и Василъ попъ

Димитриевъ не за друго, а само защото съ прошение до Правителството протестирахѫ противъ незаконно-съставената въ Солунъ комиссия за прѣобразования, а Х. Димка, братъ му Гецета, синъ му попъ Иванъ, Маринъ Халембаковъ и Иванъ Томайовъ сѫщо и тѣ, наклѣветени отъ владиката, за да ся избавятъ, избѣгнахѫ въ Княжеството.

« . . . . На день на Връбница дойде въ селото ни Командаръ-Паша, който много строго ся изрази противъ Българщината, че Правителството гони всичко що е Българско и че който не ся подчини на Патриаршията, той е *комита*, и ще ся накаже най-строго; това каза и върза и испрати горѣ-помѣнатитѣ ни първенци въ Сѣрезъ и отъ тамъ въ Солунъ, исхвърли и Българскитѣ книги отъ църквитѣ и ги замѣсти съ Грьцки, като заповѣда нищо да ся не казва на Български въ църквитѣ. На тая негова заповѣдь населението неволно ся подчини, защото тойзи, който упорствува, на часа наклѣветенъ отъ владиковото мекере Иванъ попъ Андоновъ за *ятакъ* на комититѣ, безъ никакъвъ испитъ ще ся хвърли въ тъмницата, гдѣто ще изгние. . . . .

«На 12-й того дойде въ селото ни Сѣрский мютесарифинъ, придруженъ отъ единъ Грькъ отъ Грьцката Митрополия въ Сѣръ и отъ единъ учитель отъ Силлогосътъ и вечерьта призова при себе си само 6-мата владикови мекерета: Марина Диортова, Петра попъ Василева, Хаджи Димитра попъ Андонова, брата му новийтъ Коджабашия и Ивана Дяволова, съ които като ся поразговори, най-първата грижа взе да изгони отъ училището учительтъ и наложи своеволно, безъ да пита нѣкого, неговийтъ учитель, пратенъ даромъ отъ Силлогосътъ. . . . . . »

(Зорница, бр. 42, год. 5)

Солунъ, 10 Ноемврий 1880 г.

«. . . . . Воденскийтъ Владика Еротея до толкози е наджхалъ клѣвета и гнѣвъ на Воденската власть върху Българитѣ, щото прѣди 20 дни, властьта силомъ ги принуждавала да припознаятъ Патриаршията, като казвала: «или ще приемите Патриарха за духовенъ началникъ, или ще ви туримъ въ затворъ». . .

«Струмничкийтъ владика Агатангелъ лани до толкози немилостиво е мѫчилъ Българското население въ Тиквешъ, щото сиромаситѣ продавали най-милото за да платятъ владичнината му лири 100, като царски данъкъ. . . .

«Леринскийтъ владика, отивайки на 25 Октомвр. въ с. Луковецъ (Воденско Окр.) като видѣлъ въ цьрквата да пѣе на Български священникътъ Никола, безъ да губи врѣме, зелъ Българскитѣ цьрковни книги и ги замѣстилъ съ Гърцки и строго заповѣдалъ, още еднажь да не чуялъ да ся черкуватъ на Български.

« . . . . Митре Ханджията тука, наклѣветенъ отъ Грьцкийтъ Митрополитъ заедно съ съдружникътъ му Никола и кафеджията му Пито, слѣдъ като бидохѫ затворени тъкмо 50 дни въ тукашната тьмница, на 4 й того ги испратихѫ съ Турскийтъ параплувъ за въ Китай на 4-годишно заточение . . . . .»

(Зорница, бр. 48, год. 5).

Велесъ, 10-й Февруарий 1881 г.

« . . . . . Прѣди десетина дни селянитѣ отъ с. Бистрица бѣхѫ повикани отъ правителството за давание и, щомъ тѣ дойдохѫ, Гърцкийтъ владика Антимосъ заповѣдва, като нѣкой сатрапъ, да ги доведѫтъ при него. Селянитѣ ся прѣдставили прѣдъ него съ страхъ и трепетъ. Антимосъ употрѣбилъ двѣ лукавства: заплашвание и ласкателство. Той имъ казалъ, че е по-голѣмъ и отъ Каймакаминътъ и отъ Кадията въ града и че който го не припознава, ще бѫде хвърленъ въ тьмницата и тамъ ще кисне до смърть, а който го припознае, ще си бѫде рахатъ и нито полякъ, нито разбойникъ, нито башибозукъ не ще може да го закача. Бѣднитѣ селяни уплашени, принудили ся да подпишатъ едно прошение, съ което изявяватъ, че ся отричатъ отъ Екзархията и присъединяватъ къмъ Патриаршията.

« . . . . На 9-й Февруарий сѫщий владика, идейки си отъ селата Бистрица и Попадия, срѣщналъ на пѫтя Дима Словчанецъ, джелепинъ, съ нѣколко селяни, които ходили на пазаръ. Трѣбва да знаете, че Антимосъ има съ себе си едно моралийско паликаре, което въорѫжено съ пушка, пищови, ятагани и камшици, върви напрѣдъ, а по него иде святийтъ старецъ обвитъ въ черна раса. Това Моралийско паликаре щомъ видѣлъ Дима съ селянитѣ, извадилъ пищовъ да го убие. Димо попиталъ святийтъ владика, защо сеизинътъ му иска да го убие, а той го глѣда и ся смѣе. Паликарето казало, че иска да го убие, защото гражданитѣ сѫ го испратили да глѣда въ кои села отива владиката. Селянитѣ ся намѣсили, та Димо ся избавилъ отъ крушумитѣ на Гърцкийтъ владика. . . . . . »

(Зорница, бр. 9, год. 6)

Ваташа, 13-й Мартъ 1881 г.

«Гърцкийтъ владика въ Тиквешъ упопилъ едного за едно село, което административно пада въ Велешката кааза. Селянинѣ отъ това село, като Българи, не щѣли да го припознаватъ и приематъ. Тогава Тиквешкийтъ владика съгласно съ Велешкийтъ наклѣветяватъ прѣдъ правителството двамата селски Български священници, които минжлото лѣто ся рѫкоположили въ Едрене, че тѣ били рѫкоположени въ София и че отъ тамъ донесли орѫжия и припаси за възстание. Вслѣдствие на тази клѣвета прѣди нѣколко дни двамата тия священници, като дохождали тукъ съ желѣзницата съ други двама миряни, били запрѣни на станцията отъ правителството и отведени въ затворъ, гдѣто и до сега лѣжатъ безъ да ся испитатъ, защо и за какво».

(Зорница, бр. 17, год. 6)

Пловдивъ, 17 Августъ 1884 г.

« . . . . Нѣколко дни прѣди убийството на От. Теофила пада убитъ тѣлохранительтъ му (ясакчия) Арнаутинъ. Прѣдварителното убивание на послѣдний е било нуждно за да не ся намѣри никой да защити животътъ на жъртвата. При всичката явна опасность за всѣкиго, който би ся наелъ ясакчия у человѣкътъ, за когото и малко и голѣмо говоряше, че ще бѫде убитъ, От. Теофилъ намѣрилъ други 2-ма ясакчии Арнаути. . . . . Родний градецъ на От. Теофила, Лазарово-поле, тържественно празднувалъ 20-й Юлий, Св. Илия. Кѫдѣ сутреньта, още несвършена Литургията, ето че нѣколцина заптиета откароватъ отъ църквата Екзархийский Намѣстникъ *), който служилъ него день и го завождатъ въ Дебръ, гдѣто му ся казало, че го викалъ Мютесарифинътъ. То било лѫжа. Нито Мютесарифинътъ, нито Кадията, съ които От. Теофилъ ся обяснилъ, не го викали. Той изведнажъ подозрѣлъ, че нѣкой подкупенъ чиновникъ испроводилъ заптиетата да го водятъ въ Дебръ, за да ся намѣри, на врыщание въ Лазарово-поле, въ уединени мѣста, сгодни за да бѫде убитъ. Успокоенъ отъ властьта, той прѣнощувалъ въ Дебръ и кѫдѣ сутриньта отишьлъ да ся прости съ Мютесарифинътъ. Напраздно послѣднийтъ му прѣдложилъ да земе съ себе си нѣколко заптиета противъ всѣка опасность. Попътъ билъ подозрѣлъ самийтъ паша въ подкупничество и прѣдпочелъ да ся конвоира само съ собственнитѣ си ясакчии.

«От. Теофилъ тръгналъ надвечерь на 21 й Юлий, а на другийтъ день ся намѣрилъ, на пѫтьтъ отъ Дебръ за Лазарово поле въ една клисура, пробитъ отъ 2 куршума и разсѣченъ по тѣлото. **) . . .

(в. Съединение бр. 83)

---

* От. Теофилъ бѣше Екзархийски Намѣстникъ въ г. Дебръ.

**) А спорѣдъ в. Жюрналъ де Константинопль и вратътъ му отсѣченъ.

Солунъ, 16 Януарий 1885.

«. . . . Отъ заминаванието на г. Тротера, гърцкитѣ владици чудеса правятъ по Македония; тѣ като юродови припкатъ отъ село въ село, въ които, кждѣ съ измама, кждѣ съ заплащвание, събиратъ печати за да покажатъ българското население за гърцко, ... и ако нѣкой отъ жителитѣ ся осмѣли да попита за съдържанието на махзаритѣ, или да не рачи да подпише, то, тоя Българинъ, непрѣменно слѣдъ 1—2 дни бива арестуванъ и кжщата му обсадена като на бунтовникъ. Тѣ, владицитѣ, почти на всѣкждѣ, въ тия си подвизи, ся подпомагатъ отъ самитѣ власти, а по нѣкои мѣста даже и нѣкои високи чиновници явно притѣсняватъ Българитѣ, просто за дѣто сж ся намѣрили Българи и за дѣто иматъ или желаятъ да иматъ Български учители.

Тукъ дописникътъ, като расправя за насилието, направено отъ Солунский Гърцки владика на Гюменджевскитѣ първенци, за гдѣто не подписали владиковийтъ махзаръ и прибавя, че сжщийтъ владика написалъ едно бунтовническо писмо и го адрессиралъ до първенцитѣ на с. Гюменджe, съ цѣль да ги улови правителството, което и станало, продължава:

«Подобни сцѣни и още по-жалостни и по-страшни ся развиватъ отъ владицитѣ и въ Сѣрезский окржгъ. Слѣдъ заминаванието за Битоля на г. Тротера замина за Сѣресъ и тукашний Воененъ управитель Хасанъ Паша, който, щомъ пристигналъ въ помѣнжтия градъ, арестувалъ: Отца Архимандрита Харитона, г. Сарафова, *) и 4 та други г-да учители: Д. Маврудиева, Атанасова, Иванова и Апостолидова; заедно съ тѣхъ и самия турчинъ арзухалджия Асанъ Ефенди, за гдѣто ся осмѣлилъ да напише арзухалъ на затворенитѣ. Освѣнъ тия,

---

*) От. Архимандритъ Харитонъ и П. Сарафовъ, слѣдъ нѣколко мѣсяченъ затворъ, отъ Солунъ ся испратихж на заточение въ Мала-Азия, отъ гдѣто прѣзъ м. Окт. т. г. тѣ можали да избѣгнатъ и сега вече живѣятъ въ една свободна страна.

докарали сѫ ся отъ разни мѣста на тоя санджакъ първенци Българи и ся затварятъ безъ всѣкакъвъ испитъ подобни само отъ с. Броди до сега има затворени 16 души. Днеска другъ человѣкъ дойде отъ тамъ и каза, че Хасанъ Паша явно говорилъ на Българитѣ, че той ги затваря не за друго, а просто за гдѣто сѫ Българи и за гдѣто искатъ Български учители той и каралъ за това силомъ селянитѣ или гражданитѣ писменно да му ся обѣщаватъ, че за напрѣдъ не ще искатъ Български учители и не ще ся казватъ Българи, и който отъ тѣхъ давали такива писменни обѣщания, на часътъ ги освобождавалъ, а кои не — хвърлялъ ги въ затвора и ги е предавалъ на разни истязания. Така сѫщо правилъ и Грьцкия владика, който забикалялъ съ суварии селата и събиралъ владичнината по бълг. села за всичкитѣ години, за които не сѫ му платили до сега, по причина че познаватъ за духовно началство Бълг. Екзархия; той каралъ селянитѣ да гонятъ Българскитѣ учители и да ся отказватъ отъ тѣхъ писменно; който постоянствувалъ или да му не дава пари, или да го не слуша, той билъ испращанъ въ Сѣресъ и хвърлянъ въ затвора безъ всяко испитание. . . . .

«На 9-й Януарий, по заповѣдь на военния командиръ, Хасанъ-паша, бидоха докарани въ Сѣрезъ и други Български първенци отъ извѣстното вече страдалческо село Броди и слѣдъ като ги заставиха, както и другитѣ имъ съселяни, чрѣзъ нѣколко-дневно продържавание въ тъмницитѣ, да ся откажатъ отъ всичко Българско и да заяватъ прѣдъ военний командиръ, че г. Сарафовъ ги е подбуждавалъ да търсятъ учрѣждението на Българското училище въ селото имъ, върнаха имъ произволно отнетата свобода, нъ съ угрозяване да ся не осмѣлятъ вече да си припомнятъ фактически своето Българско происхождение; сѫщата участь постигна и Българскитѣ първенци и учителя отъ Джумая, които, както е извѣстно, также бѣха арестовани по причина, че подадоха Хасанъ-пашу прошение съ подписъ «Българско население отъ Джумая», относително спорното училищно здание, съ разликата, че отъ тѣхъ ся задавотиха да зематъ заявление, че ся отказвать само отъ Екзархията и отъ Българското училище. . . . .»

«Намѣстника на Грьцкия митрополитъ въ Дебъръ, както ся види, е пожелалъ да ся покаже по-ревностенъ патриотъ и отъ самия му господарь, виновника на мартирическата смьрть на тамошния Екзархийски намѣстникъ. По негово подстрекателство Дебърскитѣ арнаути ся събрали на митингъ въ джамията «Ени» и въ неговото присжтствие, рѣшили да исколятъ невѣрнитѣ Българи, които искали да докаратъ тамъ Руссия, защото священника имъ при Богослужението е споменалъ Екзарха. Мутесарифина отъ своя страна, за да прѣдвари явното зло, намѣрилъ за цѣлесъобразно да затвори десятъ най-влиятелни Българи и да успокои съ това развълнуванитѣ арнаути. Послѣднитѣ съобщили телеграфически рѣшението на В. Порта, и мутесарифина безъ подкрѣпление отъ послѣднята, ще бжде принуденъ да пожьртвува нещастнитѣ български първенци и да ги отдалечи отъ Дебъръ». *)

(в. Македонский Гласъ бр. 8)

Дебъръ, Януарий 1885 год.

«Слѣдъ вдиганието на владиката Антима отъ нашия градъ, патриаршията ся сѣти, че влиянието ѝ тукъ ще ся парализира. За да може да удьржи тая Епархия въ драконовскитѣ си нокти, патриаршията намислила да направи въззивъ къмъ Дебърскитѣ Турци. Тя праща едно писмо на Турски языкъ на Чипана, Антимовъ Намѣстникъ, за да го предаде на беговитѣ и на агитѣ, които, щомъ получили писмото, направили събрание въ новата джамия (опредѣлено мѣсто за митинги въ Дебъръ), прочели писмото и много ся въодушевили. Съдържанието му било горѣ-долѣ това: Първо имъ ся излагали опасноститѣ, които можели да постигнатъ Дебърскитѣ турци отъ усилванието на българизма въ Дебъръ, слѣдъ което имъ ся расправяло, че само патриаршията ся произнесла за въ полза на Турското царство, и най-сетнѣ ся молили, за тѣхно добро, да закриляватъ фанариотизма въ Дебъръ, до колкото е възможно. Нашитѣ бегови и аги, отъ като размислиха на дълго, заедно съ Чипана, за да ся избѣгнатъ застрашающитѣ опасности и за да ся всади панически страхъ въ сърдцата на Българитѣ, рѣшили, по внушението на Чипана, да ся искоренятъ 6 български кѫщи отъ по-първитѣ. Това рѣшение подписалъ и деспотъ-векилътъ, слѣдъ което повикаха попъ Тасета (Екзархийския намѣстникъ), Веля Топала, Исака Дориковски, Филипа отъ с. Баница, Илия Ставрески и Георгия Хаджи Иловъ (Български първенци), и имъ казаха, че иматъ срокъ до 31 день да си продадѫтъ кѫщитѣ, дукянитѣ, нивитѣ, лозята и всичкия си движимъ и недвижимъ имотъ, и да ся вдигнатъ вседомно отъ Дебъръ. «Единъ день слѣдъ опредѣления срокъ, ако остане нѣкой отъ горѣказанитѣ въ Дебъръ, гдѣто ще ся намѣри, прахъ ще го направимъ; хайде сега с . . . . . », — съ тѣзи думи сключили своята жестока прѣсѫда нашитѣ бегове и аги. Окаяннитѣ Българи навели глави и си излѣзли безъ да кажатъ нѣщо.

---

*) Прочети слѣдующата кореспонденция.

(в. Македонский Гласъ, бр. 5)

Костуръ, 2 Мартъ 1885 г. Отецъ Григорий съ още единъ священникъ, отслужи литургия на Българский язикъ въ с. Апоскепъ. Гърцкия владика, като ся научи за това, повика въ митрополията отецъ Григория и първенцитѣ отъ това село: първенцитѣ испроводи съ жандаринъ при каймакамина, а отца Григория почерпи съ *кафе* и му даде нѣкои наставления. Григорий излѣзна отъ митрополията, и, близо до кѫщата си, падна на земята, като викаше: «владиката мя отрови»! Послѣ половинъ часъ той умрѣ. Доктора констатира, че смъртьта на покойния е вслѣдствие на отравяние.

—«Гърцкия владика испрати въ с. Тиховища единъ гърцки учитель, плащанъ отъ Солунский «Силлогосъ», безъ да вземе прѣдварително мнѣнието на селянитѣ. Разбира ся, че селянитѣ испѫдили учителя. Владиката, докаченъ отъ тази постѫпка на Тиховищани, наклѣветва ги предъ Костурский каймакаминъ за бунтовници, а тоя послѣдния незабавно докарва въ града по-състоятелнитѣ селени и ги затваря. За да ги не испроводи въ Битоля, като бунтовници, той имъ иска 80 лири рушветъ.

—«Единъ махзаръ, направенъ отъ гърцкия тукъ владика, въ който ся говори, че въ Македония нѣма нито единъ Българинъ и че никакви звѣрства и злоупотрѣбления не сѫ ставали, разнася ся отъ село въ село отъ жандарми и владикови хора. Нѣкои села подписаха тоя махзаръ, а тѣзи, които разбраха съдържанието му, отказаха ся да го подпишатъ. По този случай има много арестования и глобявания.

(в. Македонский Гласъ, бр. 12)

Батакъ, 20-й Май 1881 год.

« . . . Гърцкийтъ протосингелъ въ Неврокопъ ся е запретналъ отъ една страна да прибира въ кошарата си нѣкои Български села отъ окрѫга, а отъ друга — насилствено да събира мухлясалата владичина. Като ся опита, че съ 2—3 суварии (конни жандарми) работата не успѣва, той отива при каймакаминътъ и при бинбашията Джамилъ-Бей и имъ ся примолва, да му дадѫтъ нѣколко солдати отъ войската, която живѣе въ градътъ, като съврѣменно имъ разказалъ за вироглавието на Българскитѣ комити (?) Каймакаминътъ и бинбашията му прѣдложили услугитѣ си: дали му 110 сълдати съ които фанариотинътъ ся распорѣдилъ тъй: 60 души пратилъ по участъкътъ *Демирджи-Колу*, и 50 души проводилъ въ участъкътъ *Дерзентъ-Колу*. Съ първото отдѣление билъ той самъ, а съ втората пратилъ едно свое мекере отъ Неврокопскитѣ гъркомани. Тѣзи апостоли на великата (!) православна църква ето какъ извършвали своето послание:

Протосингелътъ отива въ селата: Гайтаниново, Тѣшово, Либяхово, Лѫки, Скребатно, Фотовища, Гърменъ и др. Тамъ той повиква кметоветѣ, священницитѣ и други по-първи хора отъ населението и имъ прѣдлага да заплатятъ владичнината за 5—6 год. На всѣкѫдѣ му отказватъ категорически. Тогава фанариотинътъ ся раскрясква, заплашва ги, че ще ги посочи на правителството за комити, нъ и съ туй като не сполучва, той заповѣдва на солдатитѣ да ги набиятъ, а послѣ и да ги затворятъ. Казано и свършено. Православнийтъ протосингелъ тъй постѫпялъ, нъ не безцѣлно: очаквалъ непокорнитѣ Българи да кажятъ *амѣнъ*. Това обаче негово желание като не ся испълнило, за него друго не остаяло освѣнъ да ги пустне отъ яхѫритѣ, кѫдѣто били затворени и да ги испрати съ хиляди *афоризми*. — Вторийтъ апостолъ най-напрѣдъ отишелъ въ с. Баничани, отстояще отъ Неврокопъ на 2 часа разстояние и състояще отъ 35—40 кѫщи, и съ натискътъ отъ солдатитѣ можалъ да земе 8 и полвина Л. Т. Отъ тамъ заминалъ за Кременъ и Филипово. И отъ двѣтѣ тѣзи села зелъ по за 6 год. владичнината, нъ да видишъ какъ. При поискване пари първенцитѣ казвали, че пари тъй лесно не било възможно да ся съберать, защото прѣди 10-дни ся било събрало царското давание. На туй протосингеловото мекере отговорило засмѣяно: «платете вий сега владичнината отъ събранитѣ пари, пакъ послѣ събирайте други». Уплашенитѣ първенци, като разбрали, че ще ядѫтъ бой и че ще лѣжатъ при добитъцитѣ, платили владичкото давание и тъй отстранили налѣжащата и неизбѣжната опасность — Какво сѫ правили въ другитѣ села протосингелътъ и мекерето му, до сега не ми е извѣстно. Зная само туй, че насиленитѣ села сѫ поискали удовлетворение отъ Неврокопската власть. Кметоветѣ и първенцитѣ отъ селата: Гайтаниново, Тѣшево, Лѫки, Либяхово, Фотовища, Скребатно, Гърменъ, Баничани, Кременъ, Филипово и др. много отишли въ Неврокопъ и ся прѣдставили прѣдъ каймакаминътъ на плачь, а той съ хокание ги изгонилъ.

«. . . . . Нѣкой си правителственъ тахсилдаринъ (събирачь на данъци) Иосифъ, Гъркоманинъ отъ г. Неврокопъ, ето що е вършилъ въ Българскитѣ села по службата си: той питалъ Българскитѣ селяни, защо не даватъ владичнината и прибавялъ, че ако продължаватъ тъй да упорствоватъ на протосингелътъ, ще ги наклѣвети прѣдъ властьта за комити. Онѣзи отъ Българитѣ, които ся одързостявали да му възразятъ, той налагалъ съ бой (туй правилъ съ силата на положението си — като чиновникъ) и имъ казвалъ: *московъ*, *комита* и др. такива. Нѣкой си Великъ Малаковъ отъ с. Густунъ ся наелъ да го не остави да затвори нѣкои негови съселяни; тогава Киръ Иосифъ го намлатилъ съ помощьта на турский пазаринъ отъ едно ближно село, който го придружавалъ и го затворилъ въ единъ заходъ; слѣдъ нѣколко часа го прѣмѣстилъ въ една кочина. Тукъ горкийтъ Българинъ лѣжалъ тъкмо три дни. Прѣзъ туй врѣме никому отъ роднинитѣ и приятелитѣ му не било позволено да ся доближи до кочината. На затворенийтъ хлѣбъ и вода ся спущало отгорѣ прѣзъ една малка дупка. Водата му ся давала прѣзъ хуния, понеже дупката била много тѣсна. . . . .»

(в. Марица, бр. 294).

б) ЖЕСТОКОСТИТѢ НА АНДАРТИТѢ.

Солунъ, 10 Септемврий 1880 год.

«Прѣзъ мѣсяцъ Юлий т. г. единъ мемоаръ на бланкова книга съ думитѣ: *Македония, Тесалия, Епиръ и* островъ *Критъ* ся прѣдстави на консулитѣ на Великитѣ Сили въ нашийтъ градъ за да ся прѣдаде на Источно-Румелийската комисия, която засѣдаваше тогазъ въ Цариградъ.

Подписавшитѣ този мемоаръ, които наричаха себе си *делегати на Привръменното Гръцко Правителство,* въ дѣйствителность не бѣхѫ други освѣнъ членоветѣ на настоятелството на Силогосътъ въ нашийтъ градъ, искахѫ автономия за Македония и присъединението на Тесалия, Епиръ и о-въ Критъ на Гърцкото Кралство. Тѣ свършвахѫ като казвахѫ, че ако Европа не вземе въ внимание тѣзи искания, населението въ тѣзи области е готово да си спечели тѣзи правдини съ орѫжие въ рѫка. И за да покажатъ колко лесно бѣ осѫществлението на това заплашвание, тѣ призовахѫ капитанитѣ, като Катарахиасъ, Калугеросъ и Леонидисъ, които вѣрвахѫ да сѫ способни да възбунятъ Македония въ минутата, когато подобна революция станеше нуждна. Нъ който смѣта безъ хозайнътъ, смѣта два пѫти. Хозайнътъ въ Македония е Българскийтъ елементъ и този елементъ не само не е далъ властъ на членоветѣ на *Привръменното Гърцко Правителство* да говорятъ въ негово име, нъ и счете за длъжность да протестира срѣщу тѣхнийтъ мемоаръ, който бѣ далечь отъ да прѣдставлява неговитѣ желания. Това енергическо дѣйствие отчая нашитѣ *капитани*, които, излъгани въ своето ожидание да видатъ Българитѣ захванѫти въ бунтовническо движение, което щѣше да улесни придобиванието на Епиръ и Тесалия, обърнахѫ гърбъ и вмѣсто да защитяватъ тѣзи, които призовавахѫ да освободятъ, почнахѫ да ги обиратъ и прѣслѣдватъ въ всичко, което имъ е най-свято.

« . . . . Това което Катарихиасъ почна да прави доказва до очевидность, че той е повече орѫдие на една народна пропаганда отъ колкото простъ разбойникъ. Като намѣрилъ единъ селянинъ отъ Гявато (Охридска Епархия), врѫчилъ му писмо до първенцитѣ на това Българско село, чрѣзъ което ги призовава или да изгонятъ изъ училището си Българскийтъ учитель или да избѣгатъ въ България, защото инакъ той ще развали селото имъ. Тъй като отъ това писмо друго не може да бѫде по-изразително, азъ Ви пращамъ самийтъ Гърцки текстъ:

Първенци и Стареи въ село Гявато!

Щомъ приемете настоящето ми, тутакси да испѫдите Българскийтъ си учитель; въ противенъ случай, да бѣгате отъ тамъ и да отидете въ България; ако ли не, ще дойда и не ще оставя живо куче. Внимавайте добрѣ, защото не Ви ся аресватъ Гърцкитѣ (?).

Капитанъ Атанасиосъ Катарахиасъ.

Наумисъ Каракасъ

«Спорядъ извѣстията, които имамъ, подобни покани сѫ ся испратили отъ Катарахиасъ въ Гореши и въ нѣкои други села отъ Охридската Епархия. Всичкитѣ тѣзи села, които напослѣдъкъ сѫ въвели въ училището Българскийтъ язикъ, ся призовавать да приематъ Гърцкийтъ язикъ, ако не искатъ да ги постигне участьта на Батакъ. Явно е, че този начинъ на пропагандирание срѣщу Българитѣ не е отъ естество да направи жителитѣ отъ Македония да обичатъ Гърцкийтъ язикъ.

«Спорѣдъ послѣднитѣ новини, Катарахиасъ отъ като ся опиталъ да исплаши жителитѣ отъ Охридската Каза, сега ся намира отъ нѣколко врѣме въ Воденската Каза.*) Този окрѫгъ, който е единъ отъ тѣзи, които исключително сѫ населени отъ Българи и които напослѣдъкъ исказахѫ желание да ся учатъ на своя собственъ язикъ, нѣма нищо чудно въ това, че пропагандата, която си служи съ Катарахиасъ, е счела за нуждно да го проводи тамъ да смали ламтението на тѣзи Българи за едно чисто народно въспитиние».

(Марица, брой 222).

Битоля, 19-й Мартъ 1880 год.

« . . . . На 12-й того вечерьта часътъ на 1 и половина по Турски прочутийтъ Гърцки хайдутинъ Катарахаки съ чета отъ 70—80 души влѣзе въ с. Върбени (Екши-сую), Леринско Окрѫжие и отъ като ограби всичко, което падна въ рѫцѣтѣ му, взе въ плѣнъ 3-ма: Ване Грамматиковъ (Български членъ въ Леринскийтъ Идаре-меджлиси), Георгий Тръпковъ и нѣкого си Генче, за които иска откупъ 1.500 Лири Турски. Отъ Екши-сую Катарахаки ся отправилъ на зараньта въ Пѫтале, гдѣто тъкмо 14 часа плѣнявалъ щото нашьлъ, изгорилъ съ газъ-яй (петролей) дѣятелний Българинъ Мице (бащата на нѣкого си Анче) и плѣнилъ трима: Донета, Петрета и Менчета. . . . . (в. Зорница, бр. 14 год. 5).

---

*) Глѣдай стр. 125, корреспонденция отъ Солунъ.

Лѣринъ, 30-й Октомврий 1879 год.

«Тази седмица минахъ прѣзъ Лѣринската Епархия и отъ вѣренъ источникъ ся паучихъ за безчеловѣчнитѣ постѫпки на прочутийтъ Грьцки войвода Катарахия съ четата си, който звѣрски напада на невиннитѣ Български селяни по тѣзи страни, убива невинни мѫже и дѣца, съсипва и упостошава села, затваря Български училища и по-състоятелнитѣ, които могѫтъ да поддържать училищата, зема въ плѣнъ и като имъ прибере всичко, заколва ги безъ да ся бои отъ никого. Той е подарилъ на Битолскийтъ Валия 1.000 оки масло, за да го не закача. Както ся види, той е нарочно испроводенъ да прави пакости и кръвопролития по тѣзи страни и да плаши българското население да не може да ся учи на языка си.

«Прѣди единъ мѣсяцъ рѣченийтъ войвода (андартъ) бѣше заминалъ съ четата си прѣзъ село Горничево, отъ гдѣто като направилъ голѣми пакости изгорилъ кѫщата на три тамошни богати Българи, отправилъ ся за с. Пѫтели (тукъ въ училището учатъ по Български), което първо обиколилъ отъ всѣкждѣ за да не избѣгне никой, слѣдъ това нападна да граби и опустошава всичко драгоцѣнно, а именно кѫщитѣ на чорбаджиитѣ Българи: Минчо Марковъ, Апостолъ Настовъ и Дине Пасковъ, които ограбилъ и обьрналъ на пепель. Всичката загуба възлиза на 8.000 лири Турски. Слѣдъ това потърси учителя Костадинъ, който отдавна ся билъ скрилъ, да го за погуби. Тогава андартътъ повикалъ селянитѣ и имъ казалъ, още еднажь да не намѣри въ селото имъ ни единъ Български учитель, защото цѣлото село ще изгори, както направилъ съ тритѣ схизматически кѫщи. Отъ тукъ ся отправя въ с. Янакево, гдѣто направилъ кръвопролитни жестокости: уловилъ 3-ма отъ първенцитѣ и като ягнета ги заклалъ въ срѣдъ селото; мѣжду тѣхъ имало и едно 8-годишно момче. Когато касаповалъ Катарахий прѣзъ селото миналъ нѣкой Турчинъ, а той го повикалъ и му казалъ да ся не бои, защото той обича Турцитѣ и Гърцитѣ, нъ трѣби безчестнитѣ Българи.»

(в. Марица, бр. 134).

Костуръ, 21 Юлий 1880 год.

« . . . . Отъ нѣколко врѣме насамъ ся появихѫ въ страната ни множина Гърцки разбойници, подъ имя андарти, които върлуватъ по селата и мѫчатъ населението за храна и за други нихни нужди, като проповѣдватъ на всѣкѫдѣ *мегали идея* и казоватъ на населението, че спасението на Македония зависи само отъ Гърцитѣ. Нъ понеже Българитѣ не даватъ внимание на *мегалитѣ* имъ идеи, то рѣченитѣ андарти ги наказватъ съ изгаряние кѫщитѣ и съ взимание въ плѣнь дѣтцата имъ, като искатъ за откупъ голѣми количества пари. . . .»

(в. Зорница, бр. 40, г. 5)

Солунъ, 1 Септемврий 1880 год.

« . . . . Четитѣ отъ Гърцкитѣ андарти, които злодѣйствуватъ по Воденското окрѫжие, подъ прѣдводителството на капитанитѣ Мека и Кара-Никола, плѣнихѫ 2 дѣтца, едното на име Лазаръ отъ с. Пожаръ (Воденско), а другото отъ Воденъ на име Димитръ. Горкийтъ татко на селското дѣте търчалъ слѣдъ андартитѣ и ги молилъ да му дадѫтъ дѣтето, което му било едничко: нъ андартитѣ го убиватъ и зарѫчали на жена му да испрати за 10 дена 200 Л. Т., ако не, ще испроводятъ главата на дѣтето ѝ. На Воденското пъкъ дѣте прѣсѣкли ушитѣ и ги испратили съ писмо до родителитѣ му и казвали: «ако не испратите за 20 дни 2.000 лири, ще Ви испратимъ и главата му».

«На 26-й того 2 момчета отъ с. Нисия, отъ което едно ся казвало Ване, орайки на една нива, дошьлъ при нихъ капитанъ Катарахаки съ 80 души паликарета и ги зелъ въ плѣнъ. Катарахаки иска сега отъ родителитѣ имъ 1.400 лири — ако ли не слѣдъ 15 дни ще имъ испрати главитѣ. Воденската власть никакъ не ся грижи за това.

(в. Зорница бр. 39, г. 5)

* * *

Като турямъ прѣдъ вниманието на читающийтъ свѣтъ грозната картина на днешното положение въ Македония, азъ правя скроменъ апелъ къмъ подписавшитѣ Берлинскийтъ Договоръ Велики Сили, сега, когато тѣмъ прѣдлѣжи да узаконятъ нѣкои държавни урѣдби у насъ, на Балканскийтъ Полуостровъ, въ полза на мирътъ въ Истокъ, да ся погрижятъ за урѣжданието и на Македонскийтъ въпросъ, за точното испълнение на 23-й членъ отъ Берлин. Договоръ. Иначе, нека никому не ся види чудно, ако въ единъ недалѣченъ день неукротимийтъ львъ зареве низъ долинитѣ на Македония, ако Македонскитѣ Българи кажатъ: „стига това позорно търпение“ и съ орѫжие въ рѫка поискатъ свобода, обезпечение на животътъ си. И въ прѣдлѣжащата борба за животъ тѣ расчитатъ на пълна поддържка отъ страна на освободенитѣ си братя и сѫ увѣрени, че тѣзи послѣднитѣ, както лани въ войната съ Сърбия юначки сѫ борихѫ и мрѣхѫ за свободата на отечеството и съ своята неустрашимость и самоотверженность създадоха нова, свѣтла епохѫ въ новѣйшата Българска История, тѫй сѫщо и въ този случай тѣ не ще пожалятъ животътъ си, за да ся впустнатъ, да хванатъ и счупятъ кръвничката рѫка на джелатинътъ, която тъй безпощадно сѣче вратоветѣ на братята имъ . . . . . .

Имената на Г-да спомоществователитѣ.

Пловдивъ.

Въ Аппелативний Сѫдъ: Г. г. П. Анастасовъ, Д. Тодоровъ, Иванъ Каранджуловъ, Ив. Крьстевъ, Н. Златаровъ, Ив. П. Винаровъ, Петръ Ц. Петровъ, Т. Атанасовъ, В. Видуловъ, А. Шарабчиевъ. — *Въ Окр. Сѫдъ*: Г. г. Ив. Ивановъ, прѣдс., М. Мишайковъ, Г. Стойковъ, С. Кукурешковъ, К. Хадевъ, Н. М. Начовъ, Г. Стефановъ, Т. Крьстевъ, Г. Ботушаровъ, Д. Г. Аджаровъ, Др. А. Ангеловъ, Ат. Мариновъ, Д. Недевъ, Д. К. Кожухаровъ, Р. Г. Аджаровъ, Т. Ивановъ, П. Запряновъ, Ангелъ Р. Площаковъ, П. С. Зурловъ. — *Въ Окр. Управление*: Г. г. С. К. Салгънджиевъ Началникъ, Хр. Василевъ секр., Л. Г. Груйовъ, Кр. Стойчовъ, Ив. С. Нягуловъ, Е. Грудевъ, К. Свѣщаровъ, Стеф. Чалгѫджиевъ, В. Т. Чаушовъ, Г. С. Комсиевъ, Кост. Атанасовъ, Никола Бояджиевъ, Ст. В. Рашковъ, Н. Свѣтовидовъ, К. Ивановъ, М. Ивановъ, М. П. Драгановъ, Савва Ив. Митковъ, Н. Чишировъ, С. Тошовъ. — *Въ Градско Мир. Сѫд.*: Г. г. С. Рачовъ секр., Д. Н. Цоневъ, П. Ив. Т—ский, В. П. Воденчаровъ, Ангелъ Ботевъ, Никола Павловъ, Срѣбрю Ивановъ. — *Въ Окол. Мир. Сѫдъ*: Г. г. М. Г. Михаиловъ, Авр. М. Зелковъ, Ник. Димитровъ. — *Въ Окр. Пост. Комисия*: Н. Бл. Протоиерей Пьр. Стоевъ, Т. Г. Банкушевъ, Т. Стоевъ, Ив. Караминковъ (Земл. касса). — *Въ Архивно Управл.*: Г. г. Ив. Г. Говедаровъ Управ., Узуски, Т. С. Икономовъ, Геор. Я. Танчевъ. — *Въ Град. Съвѣтъ*: Г. г. К. Пѣевъ кметъ, Ив. К. Груевъ секр., Аттилла Ив. Д., Георги Канели, Д. Поповъ. — *Въ Окр. Ковчежничество*: Г. г. Ив. Д. Крьстевъ ковчеж., Д. Гладичевъ контр., Д. Т. Барзовъ пом. контр., Т. Луковъ пом. ковчеж., Анд. Василевъ. — *Канцел. Градоначалника*: Г. г. Подпор. Минчевъ градонач., Г. Георгиевъ, С. С. Бѣличело, Г. Стойчовъ, Т. Ивановъ. — *Телегр.-Пощ. Станция*: Г. г. П. А. Петровъ началн., Ст. Лазаровъ, Д. Брадински, Хр. Трифоновичь, Дим. Анастасовъ. — *Адвокати*: Г. г. Хр. Геровъ, Г. Цвѣтковъ, С. М. Димовъ, Текириянъ, И. А. Исмианъ, Н. И.

Попадопуло, А. Зосиади. — Капит. Стеровъ, Кап. Янакевъ, Капит. Краевъ, Пор. Тодоровъ, Подпор. Кировъ, Поруч. К. Найденовъ, Т. Стоиловъ сѫд. слѣдов., Ев. Китанчевъ, А. П. Семерджиевъ въ админ. на в. „Пловдивъ“, Д-ръ Г. С. Пранджовъ, Свящ. Д. Чукурлиевъ, Хр. А. Китаповъ, Нарзесъ М. Давидиянъ, Н. В. Банкиевъ, Ар. Сп. Гиновъ (Перущ.), Ст. Койчовъ, Т. Върбановъ, П. Бакѫрджиевъ, Feller Richard, Кочо Х. Тодоровъ, Я. Д. Матакиевъ, Ст. Дрянски, Подпор. Шишмановъ, Ст. Атанасовъ Раковъ, Г. В. Бангеевъ, Ат. Такелла, За Нар. Библиотека (2 екз.), Ив. Д. Мачовъ (машин. въ Данов. печатн.), Ангелъ Т. Арнаудовъ и Г. К. Абаджиевъ шивачи, Дим. Митевъ тютюнд., Панайотъ Тодоровъ кундраджия, Никола Дулгеровъ, Проданъ Е. Героламовъ (Панагюр.), Генчу Колевъ (жандар.). — Събралъ Н. П. **Чирковский.**

Месробъ Киркориянъ, Т. Христевъ (Прилѣпъ), Д. Стоевъ, Г. К. Крумовъ, Д. Трандафеловъ (Батакъ), *Подпоручици отъ 9-й Пловд. Полкъ*: Д. Милевъ, Юрдановъ, Стояновъ, М. Стойчовъ. — Полиц. Прист. Топузовъ, П. Ставревъ при 9-й Плов. Полкъ, Нешо Ивановъ, Пенчо В. Спасовъ, А. Д. Луковъ, Подпоручици: Лазаровъ, Млъчковъ и И. Христевъ I, С. Пранчовъ, Кесяковъ Искро (Копривщ.), Г. Н. Узунски, Костадинъ Кузмановъ (с. Милково), Койчо Митевъ (Рахманл.), Ив. С. Тазгяхтаръ и Тодоръ Нешовъ (гост. *Прѣславъ*), Ив. Душковъ, Д. Бѣлчовъ (Щипъ), Спасъ Н , С. Д. Кацаровъ (Т.-Пазардж.), Сим. Л. Груйовъ, Дончо Н. Чипевъ; Климентъ Точковъ, Хр. Митановъ и Наумъ Димзовъ (Охридъ), Лазаръ Димитровъ (дюкмеджия), Георги Семерджиевъ (учит.), Тодоръ Ц. Загорчиновъ, Генко Д. Рашковъ, Ив. Нешковичъ и Никола Т. Тамбуковъ (Бригадно Упр.), Петръ К. Бойковъ, Димитръ Тодоровъ (Ст. стражаръ), Василевъ и Георги Л. Малеевъ (телегр.), Ив. Личовъ, Георги Атанасовъ (калфа), Апостолъ Лазаровъ, Филипъ Николовъ.

Пловдивска мѫжка Гимназия: Г. г. Димитръ А. Агура (Директоръ), *Учители*: А. В. Шоурекъ, И. Х. Протичъ, М. П. Матеевъ, Хр. Матеевъ, В. Димитровъ, Г. Байдановъ, А. Безеншекъ, Л. Лукашъ, В. Гребенаровъ, Г. Дойчиновъ, Ф. Амирали, В. Фѫкевъ, М. Бѣлавичъ, Т. Петровъ (секр.); Е. Топалова и Г. Стефановъ (Дѣвич. гимн.). — *Ученици отъ VII классъ*: Н. Д. Кѫневъ (Брациг.), Ст. Д. Бѣлчевъ и Д. А. Шоповъ (Ст.-Загора), Петко Германовъ (Дере-кьой); Никола Костадиновъ, Гарабетъ Вартазариянъ и Рахминъ Мушоновъ

(Пловд.); Др. Лачковъ (Перущ.); Ив. Китайковъ, Панайотъ Мухтаровъ, Хараламбо Луковъ и Георги Шипковъ (Сливенъ); Стою Пранчовъ, Петръ Г. Калѫчевъ и Михаилъ Пѣевъ (Копривщ.); Янко Димовъ (Айтосъ); Боянъ Ангеловъ (Харман.); Андрей Ляпчевъ (Рѣсенъ); Ив. Калдиевъ (Гуменджа); Юрд. Томевъ (Прилѣпъ); Стефанъ Аджаровъ и Христо Загорский (Карлово); Манолъ Шоповъ (Калоферъ); Петръ Поповъ (Кѫзълъ-Агачъ); Г. К. Бойчевъ (с. Косъ-Бунаръ). — Събралъ **А. П. Сарафовъ**.

Ученици отъ VI классъ: Петръ Хр. Гюллеметовъ (Брацигово); Христо Милевъ и Костадинъ Кара-Петровъ (Шипка); Цвѣтко Павловъ (Копривщ.); Костадинъ Н. Твърдишки, Т. П. Хлебаровъ и Василъ Поповъ (Нова-Загора); Христо Черневъ и Димитръ Начевъ (Карлово); Никола С. Балкански (с. Сливето, Казан.); Ангелъ Д. Кавлаковъ (Батакъ); Тома П. Георгиевъ (с. Сестримо); Христо С. Овчаровъ (Калоферъ); Никола Желѣзковъ (Чирпанъ); Георги Славовъ (Габрово); Костантинъ П. Христевъ (Македонецъ); Атанасъ Ячковъ (Соф.); Стоянъ Аргировъ (Т.-Пазар.); Стефанъ Димитровъ (М.-Паша); М. Ив. Геннадиевъ (Битоля); Василъ М. Нойковъ и Василъ Панайотовъ (Ямболъ); Димитръ Христовъ (с. Артакларе); Недѣлко Анастасовъ (Слив.); Костадинъ Недѣлковъ (Харман.); Алекси Тошковъ.

Ученици отъ V классъ: Никола Милановъ (София); Димитръ Ничевъ (Дупница); Т. Господиновъ (Нова-Загора); Т. Кара-Иововъ (Македонецъ); Гено Маневъ (Чирпанъ); Илия Ст. Хантовъ (Панагюр.); Генко Н. Митовъ (Калоферъ); Василъ Юрдановъ (Х.-Елесъ).

Ученици отъ III классъ: Георги Байрактаровъ, Димитръ Андреевъ, Георги К. Пѣевъ, Василъ Русевъ и Петръ Цачевъ (Клисура), Василъ Д. Томевъ; Данаилъ К. Иовчевъ (II кл.).

Андонъ Кръст. Гюллеметовъ (учит.), Атанасъ Хр. Гюллеметовъ (сержантъ), Хр. Вѫлчевъ, К. Лалевъ, Александръ Бърневъ, Георги Георгиевъ, Иванъ Горановъ Малеевъ. — Събралъ **П. Хр. Гюллеметовъ**.

Василъ Вапцаровъ (Аджаръ); Атанасъ Рашковъ; *Фелдфебели отъ 9-й Пловд. Полкъ*: Т. Алексовъ, Мавруди Димитровъ, Коста Цочовъ (Ловечь); Стоянъ Ивановъ, Георги Стояновъ, Бобе Пѣнчовъ, Пѣю Тодоровъ. — *Ст. Унт.-Офиц.*: Иванъ Димитровъ, Запрянъ Илиевъ, Геор. Стояновъ, Атанасъ

Димимровъ. — *Млад. Унт.-Офиц.*: Тодоръ Груевъ, Костадинъ Кузмаевъ; Ив. Мирчовъ (Батакъ); А. Симеоновъ (въ 9-й полкъ), Якимъ И. Касжровъ. — Събралъ фелдф. **Алексовъ.**

Ник. Джелеповъ (полиц. Прист.); *Ст. стр.*: Георги Панайотовъ, Никола Д. Рачевъ (Клисура) и Костадинъ Петровъ (Болградъ); А. Тома Атанасовъ (Станимака), Георги Дойковъ, Мордухай Яковъ, Проданъ Пѣевъ, Атанасъ Христовъ (Карлово), Лазаръ Геновъ, Иванъ Георгиевъ (с. Чанакчиево), Куню Петковъ (с. Химитли), Коста Стояновъ, Михалъ Костадиновъ, Димитръ Симеоновъ (Ески-Джумая), Илия Димитровъ, Симеонъ Матеевъ (Клисура), Георги Д. Ковачевъ, Македонецъ. Събралъ **Георги Л. Гешовъ.**

Павелъ Д. Гоневъ (Сопотъ); Анна С. Комсиева и Мария Д. Блъскова (Калоферъ); Мария М. Радучева и Стойно Овчаровъ (Габарево); П. С. Катревъ, С. П. Градинаровъ, Стоилъ В. Търневъ, П. Германова (Ст.-Загора); Ян. С. Кожухаровъ учен. отъ IV кл. (Хасково), Калю Димовъ, Л. Джейковъ (Копривщ.), Елена Василева (Одр.).— Събрала **Мария Радучева.**

Музиканти: Атанасъ Георгиевъ, Никола Георгиевъ, Иванъ Костадиновъ, Никола Петковъ, Спасъ Георгиевъ, Василъ Георгиевъ, Георги П. Николовъ, Ст. А. Сивриевъ, Ив. М. Лютовъ, Хр. П. Пипковъ. — Събралъ фелдф. **Ат. Георгиевъ.**

Бургасъ.

Дионисий Бучковъ, Коста Стояновъ, Харалампий Станковъ, Михаилъ Фотевъ, Димитръ Х. Василевъ, П. Т. Грънчаровъ, Георги Милевъ, Проданъ Продановъ. Г. Жечевъ, Ив. Т. Маджаровъ, Петко Андреевъ, Грозю Б. Чобановъ, Д. Василевъ, А. Михайловъ, А. Антонелли, Т. Стояновъ, С. Капинковъ, Стиляното, Г. Ив. Милошевъ, Георги Стояновъ, К. Сапуновъ, С. Михайловъ, Л. С. Русевъ, Д. Стояновъ, Илия Григоровъ, Ст. Джоровъ, Д. Жековъ, Никола Димитровъ, Д. Райковъ, Григоръ Дяковъ, Манолъ Яневъ, Лъсковъ, Т. Грудовъ, Б. Овчаровъ, П. Андреевъ.—Събралъ **И. В. Златаровъ.**

Анхиело.

Иванъ Христевъ (2 екз.), Андрея Георгиевъ, Димитръ Х. Пѣевъ, Георги Тодоровъ, Манолъ Жековъ, Ив. Тодоровъ, Иванъ Петровъ, Тодоръ Ивановъ, Яни Димитровъ, Димитръ

Гроздевъ, К. Стояновъ, П. Ивановъ, Георги Добревъ, М. Турлаковъ, Наумъ Козмаевъ, Стеф. Коевъ, Шехтовъ, Щ. А. Чаковъ, Ст. Вълковъ, К. Вълковъ, Г. Сапуновъ, Еф. Г. Каркадаковъ, Дим. Енчевъ, Бр. Хлѣбарови, Вѫлко Яневъ; Анд. Н. Пагонисъ и Мих. З. Милановъ (Месемврия); Н. Грьнчаровъ и Стеф. Георгиевъ (Айтосъ); П. А. Поповъ (с. Ороманъ), П. Стефановъ (Сливенъ), Георги Вѫлкански (Котелъ). — Събралъ **Ив. Христевъ**.

Айтосъ.

Т. К. Сукнаровъ, Н. Боевъ, Желѣзъ Д. Желѣзовъ, С. К. Узуновъ; *Общини*: Кюнеклийска и Врѣсовска; Я. Нейковъ, Цоню Хр. Селвелиевъ, Т. Минковъ, Илия Д. Видинлиевъ, Т. Х. Петровъ, П. А. Цимуровъ, Д. П. Поновъ, Стеф. Тинковъ, Ф. Стамбуловъ, А. С. Вѫзвъзовъ, Д. Желѣзовъ, К. С. Вѫзвъзовъ, К. Д. Къркклисийски, Поруч. Ханджиевъ, Подпоруч. Димитровъ, Тодоръ Мартиновъ, Димитръ Каракашевъ, В. Т. Ахмаковъ, Г. Н. Кожухаровъ, Костадинъ Александровъ (Ямболъ), Георги Тоневъ и Кутю Тоневъ (Сливенъ). — Събралъ **Т. К. Сукнаровъ**.

Карнобатъ.

А. Миновъ, Иванъ Коларовъ, Ив. С. Керамановъ, Рачю Калевъ, Ап. Георгевъ, Георгий Апостоловъ, Г. Драгановъ, Георги Ивановъ Бояджиоглу, Тиму Димовъ и Ив. Д. Поповъ (Карнобатъ); Д. А. Спировъ македонецъ, Панайотъ Иванчовъ (Айтосъ). — Събралъ **Х. М. Поповъ**.

Казанлѫкъ.

Отъ Държавното Педагогическо Училище: *Учители*: Г. г. С. Аврамовъ, Добри Н. Стоиловъ, Хр. Цаневъ, Василъ Ватовъ, П. Шехановъ, Михаилъ П. Продановъ, Еммануилъ Маноловъ. — *Ученици*: Илия Н. Чолаковъ, Г. Фотевъ, К. Цвѣтковъ (Мустафа-Паша), К. Рачевъ (Габрово), Янаки Бекяровъ (Ломъ), Гено Гѫрдевъ (с. Мраченикъ), Георги Дѣлчевъ (с. Козлукъ), Христо П. Колевъ (Севлиево), Стефанъ Ив. Кожухаровъ, А. Д. Шипковъ, Димитръ Минковъ, Дим. П. Михаловъ, Жеко Стефановъ, Константинъ Теневъ, Д. П. Нейковъ, В. Ваневъ, Димитръ Яневъ, Д. Тончевъ, Ив. Я. Андрѣевски (с. Кара-аланъ), М. Панайотовъ (Котелъ), А. Гинчевъ (с. Налбантлари), Хр. А. Перчемлиевъ (Шипка), Иванъ П. Николовъ (Енина), Петко Хр. Дързевъ (търг.). — Записалъ **С. Аврамовъ**.

Стара-Загора

А. Т. Гяуровъ (Македонецъ), Г. Поповъ, Ан. Тошева, А. Миновъ, А. Стойковъ, Ив. Славовъ, П Петровъ, С. Плосковъ, Г. Х. Георгиевъ, Т. Стоевъ, Андрей Г. Башевъ (Ловечь), Стеф. К. Аржшевъ, Поруч. Колевъ, Ив. И. Хелнезековъ, М. Ив. Заяковъ, Н. Зидаровъ, Ст. Ив. Саллабашевъ, П. П. Стойновъ, *Подпор.*: С. Неновъ и Петковъ (Г.-Конаре), Георги Кировъ; Недѣлчо Ивановъ, Марко Караджовъ, Манолъ Гиновъ, Минчо Николовъ, Трифунъ Спасовъ, Спиро Мит. Топаловъ, Косто Алексовъ, Сарбинъ Ивановъ, Евтимъ Георгиевъ, Стаматъ Якимовъ (Дебръ—Македония). — Записалъ **А. Т. Гяуровъ**.

Карлово.

Г. Донковъ (2 екз.), П. Хр. Конаровъ, В. Лучковъ и Фр. Ив. Поповъ (Сопотъ); Благой Илиновъ, К. Николовъ, Б. Кехайовъ; *учители*: Ив. Т. Петканчинъ (Македония), К. Минчевъ, Г. Тотевъ, Ев. И. Бояджова, П. Бойчовъ (Стрѣлча), В. Т. Брѣсковский (Рахманлие); Савву Ивановъ и Ангелъ Колювъ (с. Маджери), Свящ. Г. Николовъ (2 екз), и учитель Г. Тодоровъ (с. Дѫбени), Х. Станиславовъ за Библиот. на Жен. Училище, Капзамаловъ. — Събрали братия **Г. и Я. Донкови**.

Станимакска околия.

Отъ г. *Станимака*: Ташко Мимидичковъ, Павелъ Костовъ, Р. Я. Овчаровъ, Янко П. Вѫлчовъ, Л. Найденовъ. Т. П Семерджиевъ. — Отъ с. *Тополово*: Георги Божиловъ, Ив. Т. Груновъ (пис.), Община Тополовска, Бегой Г. Радославовъ *учители*: Хр. Поповъ и Тодоръ Рангеловъ; Ив Наковъ и Дим. Андреевъ. — Отъ с. *Конушъ*: Хр. Желѣзковъ (учит.), Свещенници: Панайотъ и Стойко; Гочо Ангеловъ (кметъ), Василъ Запряновъ (пис.). — Отъ с. *Геренъ*: Мар. С. Иовковъ (учит.), Георги Милювъ (кметъ), Атанасъ Матеевъ, Тодоръ Х. Ангеловъ, Димо Колювъ. — Отъ с. *Яхалие*: Ив. Бечовъ и Петко Ангеловъ. — Отъ с. *Папазлие*: Димитръ П. Бѣлчовъ (кметъ) и Хр. Костад. Дойчиновъ. — Отъ *с. Ходжиново*: Свящ. Манолю и Общината. — Свящ. Георги (Чеш. Н. Мах.). — Отъ *с. Караджово*: Учители В. Хр. Барсановъ и К. А. Стриновъ. — П. Ив. Височовъ учит. (Новаково). — Отъ *с. Яворово*: Свящ. Харал. Д. Ковачевъ и Общината. — Отъ *с. Кара-Агачъ:* К. Н. Крушковъ и Общината. — Ив. Милевъ учит. (Арбанаси). — Отъ *с. Катуница*: Геор. Атанасовъ (писарь) и Общината. — Отъ *с. Пранга*: Ив. Московъ (кметъ). — *Общини*: Араповска, Избиглийска, Катарлийска, Козановска, Лясковска, Карареизовска, Кат.-Конарска. — Священ. Игнатий Протопоповъ (Садово), Танчо Ботушаръ (Копровщица), Ф. Мариновъ, Цвѣтко Здравковъ и Стефанъ К. Харитовъ (Пловдивъ). — Събралъ **П. Р. Налбантовъ.**

Г. Станимака: Андонъ Ризовъ (Македонецъ), Т. Гатевъ (адвокатъ), Христина А. Богоева, Ат. Богоева, Ат. Мариновъ и В. Д. Бозовски (учит.), Ст. Захариевъ (Сѫдия), Н. П. Василовъ (писарь), Георги Я. Тоневъ, П. Срѣбровъ. — Събралъ **Ат. Богоевъ.**

Брацигово.

Димитръ Главиновъ за *Брациг. Учил. Община*, Георги Манчовъ, Никола Дамяновъ, Георги Дамяновъ, Ангелъ П. Кѫнчовъ, Сърбенъ Рашяновъ, Димитръ Мижорковъ, Тодоръ Костовъ, Георги С. Юруковъ, Димитръ Илиевъ, Апостолъ Николовъ, Михалъ Рачовъ, Костадинъ Гачовъ, Щерю Бъчваровъ, Петръ Игнатовъ. — Събралъ **Д. Главиновъ** (адвокатъ).

Панагюрище.

Протоиерей Цвѣтко Георгиевъ, Священ.: Манчо Джуджевъ, Марко Гѫлабовъ и Никола Христьовъ; Борисъ Мокревъ, Георги А. Зафировъ (Аптекарь); М. Лингоровъ, Димитръ С. Кърпаровъ (Пирдопчанинъ); М. Мариновъ, Ив. Поповъ, Георги Панчевъ, Иванъ Джоловъ, Павелъ П. Шоповъ, Велко Попъ Королеевъ, Коста Керамихчиевъ, Иванъ Лулчовъ (кафеджи); Димитръ И. Баровъ, Лука Г. Перфановъ, Стойко С. Еруковъ, Койчо П. Койчевъ, Димитраки Илчевъ, Ив. Петровъ Димановъ, Братия И. Ирукови, Стефанъ П. Брадестилевъ, Ангелъ Т. Бакърджиевъ, Стефанъ Д. Рапунджиевъ, Хараламлий Д. Рапунджиевъ, Иванъ Г. Джуджовъ, Стефанъ Ив. Консоловъ, Станчо Г. Станчевъ, Христю Р. Гешановъ, П. П. Василовъ, Георги И. Узуновъ, Янко Х. Стояновъ. — Събрали Священ. **Петко В. Королеевъ** и **Павелъ П. Шоповъ.**

Ихтиманъ.

А. П. Петровъ и К. П. Сарафовъ (Неврок. — Макед.); К. Н. Димзовъ и Наумъ Григоровъ (Охрида); Дим. П. Тулевъ (Самоковъ), Ив. Михаиловъ (с. Бѣлица — Разлогъ), Никола Г. Чорбаджиски, Хр. Т. Лалевъ, П. Симеоновъ (Сопотъ), Юр. Кошевъ, К. Х. Лалевъ, Б. Икономовъ (Ст.-Загора), Д. Филиповъ (Разлогъ); *учители въ града*: Петръ Я. Мановъ (Мехомия), Андонъ С. Кожухаровъ, Евдокия Хр. Трандафелова, Н. Г. Санклийски (Самоковъ), Панайотъ Бончовъ; Янко Финджековъ (Т.-Пазар.), Христю Стоевъ (Панагюр.), Цвѣтанъ Малиновъ (Костенецъ). — Събралъ **А. П. Петровъ.**

София.

Отъ Военното Училище: *Юнкери отъ стар. классъ*: Д. Хайдуковъ (с. Радилово), Мих. Юруковъ (Т.-Пазар.), Никола Тарапановъ (Русчукъ), С. Торомановъ (Копривщ.), Дѣчко Бойчевъ (Рахманлие), Милю Абаджиевъ (Шуменъ), Никола Писаровъ (Котелъ), Ив. Парлапановъ (Габрово), Т. Продановъ (Казанлѫкъ), Н. Дамаскиновъ (София), Г. Тодоровъ и Стеф. Сапуновъ (Ст.-Загора), П. Бояджиевъ (Клисура), Хр. Ботевъ и Ив. Г. Поповъ (Габрово), Ив Бончевъ (Ески Джумая), Никола Данковъ (Севлиево), Ив. Королевъ (Криворѣчна-Паланка), Станчо Димитриевъ (Търново), Димо Овчаровъ (Калоферъ), Ив. Стефановъ (Дрѣново), Мих. Сапунаровъ (Слив.), Петръ Атанасовъ и Хр. Атанасовъ (Кюстендилъ), Ст. Д. Стойновъ (Сливенъ), С. Поповъ (Беброво). — *Юнкеръ отъ младш. классъ*: Д. Маневъ (Рахманлие). — *Възпитан.*: С. Добрѣвский (Кратово), К. Ламбриновъ (Арбанаси). — Събралъ **Д. Хайдуковъ.**

Сп. Х. Петковъ (4 екз.), Йор. Ивановъ (2 екз.), Александръ А. Божковъ, Андрей П. Зарзовъ, Димитръ А. Васковъ, Андрей Урумовъ, Московъ, Ив. Д. Горановъ, С. Янчевъ, Е. Мановъ, Ив. Т. Миновъ, Николай Михаиловъ, Ив П. Георгиевъ, Андрей П. Сазддановъ, Д. Кръстевъ, Йор. Дрѣновски, Н. Стояновъ, С. Кирьяковъ, Д. Виятовичь, Панчо Костовъ, К. Стойковъ, Н. Вистовски, Л. Трайковъ, Хр. Коларовъ, Ха-